

Priročnik za mladinske delavke_ce in učiteljice_e:

MAVRICA V ŽEPU

*Uporaba umetniških orodij za
naslavljanje LGBT+ tematik*

LEGBITRA

Elektronska izdaja

Založnik: **Društvo informacijski center Legebitra**

Avtorice_ji: **Katja Sešek, Laura Pihlar in Filip Vurnik**

Ilustracije: **Filip Vurnik in Dajana Šišić**

Grafično oblikovanje: **Matjaž Krmelj**

Lektura: **Maruša Alice Rems**

Kraj in leto izida: **Ljubljana, 2019**

Priročnik je nastal v okviru strateškega partnerstva programa Erasmus+ Perform2Reform.

Delovanje ter programe in projekte Društva informacijski center Legebitra sofinancirata Študentska organizacija Univerze v Ljubljani in Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji – FIHO. Stališča organizacije ne izražajo stališč FIHO in ŠOU v Ljubljani.

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=299709952

ISBN 978-961-94684-1-8 (pdf)

VSEBINA

UVOD	5
ZAKAJ TA PRIROČNIK	7
HETERONORMATIVNOST IN CISNORMATIVNOST	9
INTERSEKCIONALNOST	11
VARNEJŠI PROSTOR IN UPORABA UMETNIŠKIH ORODIJ	12
SLOVARČEK	14
KAKO UPORABLJATI PRIROČNIK MAVRICA V ŽEPU	16
BODITE POZORNE_I NA	17
Predstavitev glavnih junakov: Vider in Bobra	18
DELAVNICE:	19
LGBT osnove (do 9 let)	19
LGBT osnove (od 10 do 14 let)	26
LGBT osnove (nad 15 let).....	33
Brez zamere	40
Enake možnosti.....	62
Muzej iluzij	66
Kaj je spolni izraz	90
Moj spolni izraz	102
ZAKLJUČKI	105

UVOD

Priročnik *Mavrica v žepu: uporaba umetniških orodij za naslavljanje LGBT+¹ tematik*, ki je pred vami, je nastal v okviru strateškega partnerstva Erasmus+ Perform2Reform.

Namen projekta Perform 2 Reform je dvig kvalitete mladinskega dela in izobraževanja na področju tematike spolne in seksualne raznolikosti širom Evrope.

Pri projektu sodeluje pet različnih organizacij iz petih držav; Stichting art. 1 iz Nizozemske, Accept – Lesbian, Gay, Bisexual, Trans (LGBT) Cyprus iz Cipra, Helsinki Committee for Human Rights of Republic of Macedonia iz Makedonije, Omilos UNESCO Neon Thessalonikis iz Grčije in Društvo informacijski center Legebitra iz Slovenije.

Vsebina in metodologija aktivnosti in delavnic v priročniku sta avtorsko delo treh oseb, prav tako so vsi materiali in ilustracije avtorsko delo dveh umetnic_kov.

22-letno_ega nadobudno_ega uporabnico_ka in prostovoljko_ca Mladinskega centra Legebitra Dajano Šišić – Didi zani-ma ogromno stvari, predvsem pa jo_ga vodi ljubezen do ilustracije. V svojih risbah reflektira aktivizem in izhaja iz svojih čustev. V prihodnosti si želi kreativno skovati pot do lastne rasti in uspeha.

Artivist, umetnik in trener Filip Vurnik se identificira kot demifant, ki je trans maskulina nebinarna spolna identiteta. Trenutno zaključuje magistrski študij likovne pedagogike na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. S trenerstvom se srečuje pri vodenju mladinskih taborov in delavnic na DIC Legebitra, od leta 2018 pa je tudi član bazena trenerk_jev Društva Pa-rada ponosa. Njegovi glavni izrazni sredstvi sta likovna umetnost in glasba, ki ju od leta 2015 uporablja tudi za namene LGBTQ+ aktivizma.

Trans maskulina nebinarna oseba, aktivist_ka in trener_ka Laura Pihlar je po poklicu profesor_ica specialne in rehabilitacijske pedagogike. S kreiranjem in vodenjem delavnic za mlade LGBTIQ+ osebe se od leta 2017 srečuje na DIC Legebitra. Sodeluje tudi pri nacionalnih in mednarodnih samoorganiziranih LGBTIQ+ iniciativah. Z različnimi metodološkimi pristopi se trudi približati aktivizem mladim vedoželjnim osebam.

Nebinarna biseksualna oseba, trener_ka in aktivist_ka Katja Sešek je po izobrazbi magistrica_er socialnega dela. Z nevladnimi in vladnimi organizacijami ter zavodi se srečuje in dela že od 2010. Leta 2013 je pridobil_a licenco nacionalne_ga trenerke_je učnja človekovih pravic po programu Sveta Evrope KOMPAS, na podlagi katerega izvaja in je izvedla_el že preko 400 ur izobraževalnih in izkustvenih delavnic ter treningov.

¹ Kratica LGBT+ je razložena v poglavju Slovarček.

ZAKAJ TA PRIROČNIK

Vsaka šola ima svoj nabor izkušenj z medvrstniškimi nasiljem, trpinčenjem, zmerljivkami, predsodki in stereotipi na podlagi osebnih okoliščin dijakinj_ov². Tovrstno nasilje naslavlja glede na lastne zmožnosti in strokovno znanje. Izkušnje kažejo, da je uspešno naslavljanje in preprečevanje tovrstnega nasilja najbolj odvisno od strokovne podkovanosti in nenehnega poglobljanja znanj šolskega osebja.

Izkušnje kažejo, da učiteljice preredko posežejo in preprečijo verbalno in redko tudi fizično nasilje, saj se to ne izvaja neposredno pred njihovimi očmi ali pa so tudi same pogosto v stiski, kako se pravilno odzvati.

V raziskavo Homofobija na naši šoli (Magić, Swierszcz 2012) je bilo vključenih 323 šolskih delavk_cev, večinoma učiteljic_ev, iz vseh statističnih regij Slovenije; v drugem delu raziskave, ki je potekala v obliki fokusnih skupin, je sodelovalo 14 učiteljic_ev s treh različnih šol. Ugotovitev: Učiteljice (N = 216) so relativno slabo seznanjene_i z vsebino posameznih določil o nasilju in diskriminaciji. 60 % vprašanih meni, da bi morala biti razprava o homoseksualnosti sestavni del učnih načrtov vsaj pri nekaterih predmetih.

Raziskava o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk (N = 445) v Sloveniji (Švab, Kuhar 2005) razkriva, da je leta 2003 53 % vprašanih poročalo o izkušnji nasilja v šoli zaradi svoje spolne usmerjenosti. Podobne ugotovitve navaja tudi Raziskava o vsakdanjem življenju istospolno usmerjenih mladih Društva informacijski center Legebitra (2007). Pokazala je, da se več kot desetina vprašanih istospolno usmerjenih dijakinj_ov v šolskem prostoru pogosto srečuje z nasiljem zaradi svoje spolne usmerjenosti (večinoma verbalnim), več kot 35 % vprašanih pa je imelo v šoli vsaj eno izkušnjo nasilja zaradi svoje spolne usmerjenosti.

V Raziskavi o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk (Kuhar, Švab 2014) je skoraj 30 odstotkov vprašanih potrdilo, da so bili v času svojega šolanja – osnovna in srednja šola – diskriminirani ali nadlegovani zaradi svoje spolne usmerjenosti. Skoraj 17

odstotkov teh, ki so doživeli diskriminacijo ali nadlegovanje v šoli, je poročalo, da so jih diskriminirali prav učitelji. Zanimiva je primerjava raziskav, ki kaže, da se je v vzorcu iz leta 2014 nasilje pogosteje pojavljalo v kontekstu šole: leta 2014 jih je še enkrat več (44 odstotkov) kot leta 2003 (22 odstotkov) poročalo, da so bili zaradi svoje spolne usmerjenosti žrtve nasilja s strani sošolk_cev.

Raziskava o vsakdanjem življenju mladih LGBTIQ+ oseb Društva Parada ponosa (2017), v kateri je sodelovalo 751 oseb, poroča, da 54 % mladih ni razkritih nobeni_emu učiteljici_ju, 66 % pa nobeni_emu šolski_emu delavki_cu. Mlade LGBTIQ+ osebe so v največji meri popolnoma sprejete s strani sošolk_cev (65 %); s strani učiteljic_jev so sprejete_i v 52 % primerov, s strani drugih šolskih delavk_cev pa v 48 % primerov. Pri tem je treba upoštevati visok delež popolne nerazkritosti mladih LGBTIQ+ oseb – selektivnost kot varovalno strategijo mladih LGBTIQ+ oseb pri razkrivanju. Nekaj oseb navaja, da se počutijo popolnoma nesprejete s strani učiteljic_ev (17 %) in drugih šolskih delavk_cev (18 %). Prostor, v katerem mlade osebe doživljajo največ nasilja in/ali diskriminacije, je ulica (39 %), sledita ji šola ali fakulteta (29 %).

Raziskava o potrebah transspolnih oseb v Sloveniji Zavoda TransAkcija in Društva Legebitra (2015), v kateri je sodelovalo 65 transspolnih in cispolno nenormativnih oseb, prikazuje, da je 69 % sodelujočih v vsakdanjem življenju doživelo diskriminacijo in/ali imelo negativne izkušnje zaradi svoje spolne identitete. 45 % sodelujočih je diskriminacijo doživelo v javnih ustanovah pri javnih storitvah (na pošti, v trgovini), 43 % v osnovni in/ali srednji šoli, 39 % doma, 24 % v službi, 10 % na fakulteti in 6 % pri zdravnici_ku. 39 % sodelujočih je odgovorilo (tudi drugo).

Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA) je pripravila poročilo največje raziskave, opravljene na območju Evropske unije in Hrvaške, ki je zajela 93.000 LGBT oseb (lezbijk in gejev ter biseksualnih in transspolnih oseb). Raziskava opisuje njihove izkušnje z nasiljem in diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti in spolne identitete. Podatki za področje izobraževanja kažejo, da je več kot 8 od 10 respondentk_ov v vsaki državi članici v času šolanja, pred 18. letom, že slišalo ali bilo priča negativnim komentarjem o sošolkah_cih, za katere se je predvidevalo, da so LGBT. 69 % vseh vprašanih je odgovorilo, da so bili priča takim dogodkom v času šolanja. 67 % vprašanih je odgovorilo, da so v času šolanja pred 18. letom pogosto ali vedno skrivali ali zakrivali dejstvo, da so LGBT.

² Pojasnilo: V priročniku uporabljamo podčrtaj. Podčrtaj je način zapisovanja spolno zaznamovanih besed, ki jezikovno ni normiran, omogoča pa naslavljanje in vključevanje vseh oseb, ne glede na spolno identiteto. Podčrtaj namreč povezuje in ločuje jezikovno normirani končnici za ženski in moški slovnični spol ter hkrati ustvarja prazen prostor, kamor lahko projiciramo še neobstoječe končnice za še neobstoječe slovnične spole.

Pri branju oziroma pri uporabi vprašanj z delavnic se podčrtaja ne bere. Izberete lahko eno obliko ali ju uporabljate izmenjujoče.

Delavnice, ki so vključene v priročnik, so idejno in metodološko delo mlade ekipe oseb, ki so vključene v LGBT+ skupnost v Sloveniji. Teme, ki jih delavnice pokrivajo, so

prepoznane kot aktualne teme na področju izobraževanja o družbenih neenakostih, LGBT+ tematikah, privilegijih in pozicijah moči.

Viri:

- DIC, Legebitra. 2008. Vsakdanje življenje istospolno usmerjenih mladih v Sloveniji. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra. Dostopno na: <https://issuu.com/legebitra/docs/raziskava>
- FRA. 2012. EU LGBT survey: Technical report. Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-technical-report_en.pdf
- Kuhar, R., Švab, A. 2014. Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju istospolno usmerjenih mladih. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra. Dostopno na: https://legebitra.si/wp-content/uploads/2016/01/RAZISKOVALNO_POROCILO_socioloska_raziskava.pdf
- Magić, J. 2012. »Homofobija na naši šoli?«, poročilo o izkušnjah srednješolskih učiteljev in učiteljic s homofobijo v šolskem prostoru v Sloveniji. Ljubljana: Društvo informacijski center Legebitra. Dostopno na: https://legebitra.si/wp-content/uploads/2016/11/Homofobija-na-na%C5%A1i-%C5%A1oli_slo_final.pdf
- Perger, N., Muršec, S., Štefanec, V. 2018. Vsakdanje življenje mladih LGBTIQ+ oseb v Sloveniji, ali: »To, da imam svoje jebene pravice«. Ljubljana: Društvo Parada Ponosa. Dostopno na: <http://www.ljubljana.pride.org/raziskave/>
- Švab, A., Kuhar R. 2005. Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk. Ljubljana: Mirovni inštitut. Dostopno na: http://www2.mirovni-institut.si/slo_html/publikacije/pdf/MI_gay_slo_final.pdf
- Zavod TransAkcija., DIC, Legebitra. 2015. Raziskava potreb transspolnih oseb v Sloveniji. Dostopno na: <http://transakcija.si/wp-content/uploads/2016/09/Rezultati-Raziskave-potreb-transspolnih-oseb-v-Sloveniji.pdf>

HETERONORMATIVNOST IN CISNORMATIVNOST³

den izmed hegemonialnih diskurzov v Zahodnem svetu je heteronormativnost; kot epistemološko izhodišče, kot način družbenega mišljenja, kot matrica, v katero je postavljena družba.

Znotraj *queer* teorij se je razvil tudi izraz heteronormativnost; prvič ga je uporabil Michael Warner v knjigi *Fear of a Queer Planet: Queer Politics and Social Theory* (1993). Termini, kot so »prisilna heteroseksualnost«, »heteroseksizem« ali »heteropatriarhat«, so se v feminističnih teorijah že pojavljali. Koncept heteronormativnosti pa ne zajema le spolne usmerjenosti in hegemonije heteroseksualnosti, temveč obrača konceptualni fokus proč od manjšinskih in identitetnih politik, ki imajo za enega izmed svojih ciljev socialno asimilacijo (Warner 1993). Izraz heteronormativnost izziva in prevprašuje dominantne strukture spolov in vlogo heteroseksualnosti. Ta konceptualni premik je osrčje *queer* politik, študij in teorij. (Warner 1993; Castro Varela idr. 2011).

Kot opisuje Randi Gressgård (2011), matrica heteronormativnosti zaobjema predpostavke o načinu življenja; ni zgolj predpostavlanje, da smo vse_i heteroseksualno usmerjene_i, čeprav jo lahko razumemo tudi kot hegemonijo heteroseksualnosti. Heteronormativnost naša telesa ospoli že ob rojstvu ali pa še pred njim, ustvarja le dva ločena spola, ki sta prikazana kot nasprotna in komplementarna, ter normalizira osebe, katerih spolna identiteta in spolni izraz sovpadata s spolom, pripisanim ob rojstvu, kar poimenujemo z izrazom cisnormativnost. Na podlagi izgleda genitalij je za nas že oblikovana forma življenja, ustvarjajo pa se tudi že družbena pričakovanja do našega vedenja in čutenja. Pripisan nam je spol, ki naj bi bil skladen z našimi genitalijami, in ta prinese s sabo tudi spolne norme in vloge. Že ob rojstvu se udejanja dogmatizem biološkega determinizma, ki nas tlači v enega izmed dveh ustvarjenih spolov.

»Biološki determinizem je skupek postavk in prepričanj, da imajo elementi telesnosti skoraj [...] dogmatski položaj, ki ga ni mogoče prevpraševati, saj gre vendarle za naravo. Anatomija, kromosomi, genotipi itd. so videni kot determinante identifikacij in vedenja ljudi, vse v okviru binarnega spolnega sistema. Biološki deterministi trdijo, da spolna identiteta osebe izhaja izključno iz njene/njegove telesnosti; telo je tisto, ki določa spolno identiteto in narekuje družbeno primerne spolne vloge.« (Koletnik 2014). Heteroseksualnost je vedno nezavedno predpostavljena in se odraža kot velik del heteronormativnosti, ki je

vseprisotna in posledično nevidna. Ravno s tem heteronormativnost ustvarja družbeno moč na enak način, kot je belost pri nas videna kot brezrasnost. V trenutku, ko oseba krši določeno normo, norma postane vidna in ozaveščena; oseba, ki jo krši, pa s tem grožnja tistim, ki normi sledijo (in jo poustvarjajo), in posledično tudi obstoječemu družbenemu sistemu. Kršenje norm je nezaželeno, še posebej če nasprotuje vladajoči morali, ne prinaša dobička in se bori proti ekonomskemu izkoriščanju, saj s tem vzpostavlja dvom v obstoječi red, ki ga te norme vzdržujejo (Mencin Čeplak 2008).

Heteronormativnost v skladu z biološkim determinizmom predvideva zgolj dve spolni vlogi – moško in žensko –, ki imata družbeno konstruirane oblike manifestacij. Socializacija služi kot način vgraviranja scenarija določene spolne vloge. Zaradi vseprisotnosti heteronormativnosti se ne zavedamo, da so spolne vloge družbeno konstruirane, nam pripisane, da smo jih naučene_i, da naravno ne izhajajo iz nas samih. Prepričanje, da je nekaj naravno, nam onemogoča prevpraševanje in nas postavi v brezizhoden položaj, saj je naravno razumljeno kot nespremenljivo dejstvo. Družbeni konstrukti so s tem naturalizirani. Predpostavka o binarnem sistemu družbenega spola ohranja prepričanje o neposredni povezanosti družbenega in biološkega spola, po katerem je družbeni spol le odsev biološkega, vendar je ta, prav tako kot družbeni, konstruiran skozi določeno družbo in ravno kot tak (družbeno konstruiran) se navidezno kaže kot zamejen, binaren in ultimativno resničen, predružben (Butler 2001). Neheteroseksualnost tako ni diskreditirana in diskriminirana zaradi samih spolnih praks, ampak zaradi transgresije družbeno konstruiranih in pripisanih spolnih vlog ter na podlagi norm družbeno določenega spola.

Socialne_i delavke_ci, mladinske_i delavke_ci in profesorce_ji se dnevno poblizje srečujemo z zatiranjem in privilegiji, kar nam nudi dobro platformo za dekonstrukcijo samoumevnih binarnih predvidevanj (tudi tistih, ki niso neposredno povezana s spolom). Wahab idr. (2015) pišejo, da raziskave, ki aktivno destabilizirajo oziroma prevprašujejo samoumevne konstrukcije, ponujajo možnost predstavljanja kompleksnosti živeti realnosti. Vseprisotni heteronormativnost in cisnormativnost kreirata predvidevanja, da smo vse_i heteroseksualne_i in cispolne_i. Fish (2012) piše, da ta predvidevanja v veliki meri vplivajo tudi na odločitve LGBTIQ+ posameznikov glede vstopa v sistem socialnih storitev.

³ Poglavlje povzeto po Ivačić, Sešek 2015 in Sešek 2018.

Viri:

- Butler, J. *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete*. Ljubljana: ŠKUC, 2001.
- Castro Varela, M. do M., Dhawan, N., Engel, A. Introduction: Hegemony and Heteronormativity: Revisiting 'The Political' in Queer Politics. Castro Varela, M. do M., Dhawan, N., Engel, A. (ur.), *Hegemony and heteronormativity: Revisiting »the political« in queer politics*. Farnham: Ashgate, 2011. 1–24.
- Fish, J. *Social Work and Lesbian, Gay, Bisexual and Trans People: Making a Difference*. Bristol: The Policy Press, 2012.
- Gressgård, R. *Revisiting contingency, hegemony and universality*. V: Castro Varela, M. do M., Dhawan, N., Engel, A. (ur.), *Hegemony and heteronormativity: Revisiting »the political« in queer politics*. Farnham: Ashgate (2011), (25-41).
- Ivačič, M., Sešek, K. (2015), Ognjišče, nožnica in »ženski homoseksualec«: Heteronormativnost diskurza na Fakulteti za socialno delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).
- Koletnik, A. (2014), Cisseksizem ni feminizem. Dostopno na: <http://spol.si/blog/2014/11/13/cisseksizem-ni-feminizem/> (3. december 2014).
- Mencin Čeplak, M. (2008), Stigmatizacija, identitetne politike in podreditvena razmerja. *Dialogi*, 44,10: 52-66.
- Sešek, K. (2018), Onkraj normativnosti, znotraj institucije: osebne izkušnje oseb, ki se definirajo na spektru lgbtiq+ ali zase uporabljajo queer (dis)identifikacije in imajo izkušnjo bivanja v institucijah zapiranja (magistrsko delo).
- Wahab, S., Anderson-Nathe, B., Gringeri, C. (2015), Introduction. V: Wahab, S., Anderson-Nathe, B., Gringeri, C. (ur.), *Feminisms in social work research: Promise and possibilities for justice-based knowledge*. Oxon: Routledge (1-15).
- Warner, M. (1993), Introduction. V: Warner, M. (ur.), *Fear of a Queer Planet*. Minnesota: University of Minnesota Press (vii-xxxii)

INTERSEKCIONALNOST⁴

Koncepti intersekcionalnosti in pogledi feminizma tretjega vala nam ponudijo priložnost, da opazujemo delovanja različnih normativov pri kreiranju posameznikovih identitet ali *queer* (dis)identitet; pomagajo nam slišati zgodbo osebe s čim več njenimi govimi pripisanimi in/ali prevzetimi identitetami glede spola, seksualnosti, etničnosti, hendikepa, religije, nacionalnosti (seznam ni končen, ampak je mišljen kot odprt niz) ali *queer* (dis)identitet. S tem, ko prevzemamo pozicijo intersekcionalnega pogleda, odpiramo prostor za živete realnosti sogovornicov.

Intersekcionalnost kot koncept izvira iz ZDA in se je razvil z namenom osvetlitve problematike belih žensk srednjega

razreda v ženskih gibanjih ter temnopoltih moških v antirasističnih gibanjih. Teorija intersekcionalnosti govori o tem, kako se preko identitet, ki jih subjekt skozi življenje prevzema in/ali so ji mu pripisane, kreira nova platforma, skozi katero doživlja in osmišlja svet okoli sebe in preko katere je pozicioniran_a v družbi (Crenshaw 1991).

Intersekcionalnost je analitični koncept, ki ga uporabljamo za analiziranje in razumevanje družbenih neenakosti tako na mikro kot tudi na makro ravni. Metoda intersekcionalnosti mora biti povezana z razmerji moči, locirana in kontekstualizirana (Christensen in Jensen 2012).

Viri:

- Christensen, A. D., Jensen, S. Q. (2012), Doing intersectional analysis: Methodological implications for qualitative research. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 20, 2: 109 – 152.
- Crenshaw, K. (1991), Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43, 6: 1241-1299.
- Sešek, K. (2018), Onkraj normativnosti, znotraj institucije: osebne izkušnje oseb, ki se definirajo na spektru lgbtiq+ ali zase uporabljajo queer (dis)identifikacije in imajo izkušnjo bivanja v institucijah zapiranja (magistrsko delo).

⁴ Poglavlje povzeto po Sešek 2018.

VARNEJŠI PROSTOR IN UPORABA UMETNIŠKIH ORODIJ

Prostor težko naredimo varen za vse udeležence, moramo pa stremeti k temu, da ga naredimo čim varnejšega. Vsekakor smo izvajalke_cil delavnic tu v vlogi moderator_k_jev ter nosimo večjo odgovornost in družbeno moč, tudi znotraj izkustvene delavnice, vendar prostor in delavnico soustvarjamo skupaj z udeleženkami_ci. Na kratko: celotna skupina je odgovorna za ustvarjanje varnejšega prostora, izvajalec_ka pa je zavezan_a k temu, da potek delavnic pelje tako, da je skupini to omogočeno.

Priročnik, ki je pred vami – *Mavrica v žepu* –, vsebuje izkustvene delavnice, kjer so udeležence_ci vpete_i v dogajanje in so del delavnice. Metodologije ne zajemajo frontalnih predavanj, temveč udeležence_ce vključujejo v razvijanje tematik. V priročniku so uporabljene neformalne metode izkustvenega učenja (več o izkustvenem učenju: Kolb 1984) in raznolika umetniška orodja.

Učenje s pomočjo umetniških orodij pripomore k bolj poglobljenemu pridobivanju znanja in k splošnemu kreativnemu razmišljanju. Omogoča povezovanje pojmov in tematik, ki jih na prvi pogled smatramo kot močno oddaljene (Kroflič 2010).

Vključevanje umetnosti se obrestuje tudi v formalnem izobraževanju in lahko doprinese k boljšemu spoznavanju snovi in tematik, saj pripomore k doseganju učnih ciljev, kot so spoznavanje družbenih vrednot, kritično razmišljanje ter sposobnost raziskovalnega dela (Kocjančič idr. 2011: 4 in Panić 2013: 32). Z vključevanjem umetnosti v izobraževalno delo lahko ustvarimo prostor, ki je otrokom in mladostnicam_kom izzivalen, zanimiv, spodbuden in motivirajoč (Panić 2013: 32). Umetniška orodja pripomorejo k doseganju teh ciljev, ker umetnost spodbuja kreativno razmišljanje in tako lahko otroci in mladostnice_ki pojme usvojijo skozi praktične prikaze primerov in problematike LGBT+ tematik.

Pri vsakem učenju, predvsem izkustvenem, je pomembno, da se učenke_ci ali udeležence_ci počutijo (dokaj) varno in spoštovano ter da je za njih prostor.

»Ustvarjanje varnega prostora na splošno pomeni pripravo osnovnih pravil in načel z namenom, da udeležence_ci lahko izražajo svoje misli brez strahu, da bi bile_i utišane_i, diskriminirane_i ali zatrite_i torej na način vzajemnega spoštovanja.« (prirejeno po IGLYO).

PREDSTAVITVENI KROG

Za vzpostavljanje skupinske dinamike in varnejšega

prostora je dobro, da se na začetku vsak_a udeleženec_ka predstavi. Poleg imena naj pove še svoj osebni zaimsek, torej s katerim slovničnim spolom želi, da se jo_ga naslavlja (ona, on, on_a ...). Predstavljanju imena in zamika lahko dodamo tudi predstavitevni gib ali kakšno drugo predstavitevno aktivnost.

PRAVILA SKUPINE

S skupino oblikujemo pravila, za katera želimo, da se jih v skupini spoštuje. Dobro je, da pravila napišemo na papir in ga v prostoru obesimo na vidno mesto, saj se lahko kadarkoli med delavnico vračamo k pravilom in s tem spodbujamo spoštovanje udeleženk_cev in dejanja, s katerimi so lahko pozorne_i na grajenje in vzdrževanje varnejšega prostora.

Nekaj primerov pravil, ki jih lahko kot izvajalke_ci predlagate skupini:

- Pravilo spoštovanja zasebnosti/anonimnosti: Kar se pogovarjamo znotraj skupine, ostane med udeleženkami_ci te skupine. To pomeni, da izkušnje drugih ne govorimo ostalim prijateljicam_em, sošolkam_cem itd. Drugim lahko povemo le lastno izkušnjo.
- Pravilo, da govori le ena oseba naenkrat: To pravilo spodbuja aktivno poslušanje in medsebojno spoštovanje. Ko nekdo govori, so ostale_i tiho.
- Med seboj se aktivno poslušamo in komuniciramo na spoštljiv način. Lahko izražamo svoje mnenje, vendar ne smemo biti do nikogar sovražni in žaljivi. Predvsem izhajamo iz lastnih izkušenj in govorimo o sebi.
- »Jaz« stavki: Pri izražanju mnenja govorimo samo o svojem mnenju in povedanega ne predstavljamo kot univerzalno pravilo družbe.
- Pri delavnici sodelujemo po najboljših zmožnostih, kar pomeni, da so lahko nekatere_i udeležence_ci bolj v vlogi poslušalk_cev.

PREVERJANJE STANJA PRI UDELEŽENKAH_CIH

Za boljšo skupinsko dinamiko, varnejši prostor in seveda lažjo moderacijo delavnice je priporočljivo, da na začetku preverite stanje skupine. Dobro je, da preverite njihova pričakovanja, strahove in kaj ocenjujejo, da lahko kot posameznice_ki doprinesejo k delavnici/procesu/skupini.

To lahko naredite z različnimi metodami; preko pogovora ali anonimizirano s pisanjem na papir, manjše lističe, plakate ...

Varen prostor za vsakega od nas pomeni nekaj drugega, zato je pomembno, da si pred vsako delavnico vzamemo dovolj časa, da postavimo temelje za grajenje varnejšega prostora.

Viri:

- IGLYO. *Norm criticism toolkit*. Dostopno na: <https://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2016/02/Norm-Criticism-Toolkit.pdf>
- Kocijančič, N. F., Karim, S., Kosec, M., Opačak, Ž., Prevodnik, M., Rojc, J., idr. 2011. *Program osnovna šola. Likovna vzgoja. Učni načrt*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo, str. 4.
- Kolb, A. D. 1984. *Experiential Learning: Experience As The Source Of Learning And Development*. Prentice hall Inc.: New Jersey.
- Kroflič, R. 2010. Umetniški jeziki kot osrednji medij pedagogike poslušanja: Reggio Emilia - nova paradigma predšolske vzgoje ali zgolj metodična inovacija?. V: Devjak, T. (ur.), Batistič, Z. T. (ur.). *Pristop Reggio Emilia - izziv za slovenske vrtce: zbornik zaključene konference - priročnik za dobro prakso*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 51 - 65.
- Panić, N. 2013. Grafiti - uničevalci fasad ali sredstvo za doseganje učnih ciljev?. V: Taštanonska, T. (ur.). *Socialna in državljanska odgovornost: zbornik konference*. Ljubljana: Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport, str. 32. Dostopno na: <https://www.zrss.si/sidro/files/SIDRO2013-zbornik.pdf>

SLOVARČEK

Pred vami je slovarček, kjer so pojasnjeni nekateri osnovni pojmi, s katerimi se boste srečevale_i pri delu z uporabnicami_ki. Na dnu slovarčka pa je še kratko navodilo za ustrezno naslavljanje oseb.

Za začetek najprej razčlenimo kratico:

Lezbijke – istospolno usmerjene cis ali trans ženske

Geji – istospolno usmerjeni cis ali trans moški

Biseksualne osebe – osebe, ki čutijo privlačnost do več kot enega spola

Transspolne osebe – osebe, ki se ne identificirajo s spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu

Queer – glej spodaj: kvir

in **Questioning** – osebe, ki svoje spolne identitete/usmerjenosti (še) niso opredelile

Interspolne osebe – osebe, ki imajo telesno anatomijo in biološke postavke ter spolne karakteristike (eksterne ali interne spolne organe, kromosome, gonade (spolne žleze) ipd.), ki onemogočajo, da se jim pripiše ženski ali moški biološki spol, kar je sicer eden izmed prvih dogodkov ukalupljenja v binarni spolni sistem, ki jim je novorojena oseba izpostavljena

Aseksualne osebe – Ker vse spolne usmerjenosti obstajajo na spektru in jih posameznice_ki doživljajo različno, je tudi pojem aseksualnosti težko zajeti z eno definicijo. Najpogosteje se uporablja definicija mednarodne aseksualne skupnosti AVEN (*Asexual Visibility and Education Network*), ki pravi: »Aseksualna oseba je oseba, ki ne občuti spolne privlačnosti.« V tem smislu je definicija aseksualnosti podobna definicijam drugih spolnih usmerjenosti, ki prav tako opisujejo naše izkušnje privlačnosti in se ne nanašajo na vedenje. Aseksualne osebe si lahko želijo spolnih odnosov in lahko v njih uživajo, vendar za večino to ne velja. Zato se pogosto uporablja tudi definicija: »Aseksualne osebe so osebe, ki nimajo želje po spolnih odnosih,« pri čemer so nekatere osebe preprosto ravnodušne do spolnih odnosov, spet drugim se morda gnusijo ali zdijo neprijetni. Izraz aseksualnost ali aseksualni spekter pa se pogosto uporablja tudi kot krovni termin za vse osebe, ki spolno privlačnost doživljajo kot šibko ali redko čustvo ter čustvo, pogojeno z osebnostno bližino (demiseksualne in sive identitete). Slovenska aseksualna skupnost skuša ustvariti varen prostor za osebe s katerokoli od teh izkušenj.

+ sporoča, da v skupnosti obstaja še mnogo različnih (dis) identitet, ki pa so v večini tudi manj prepoznane.

Biseksualnost je spolna in/ali romantična usmerjenost oseb, ki jih lahko privlačijo ljudje več kot enega spola, ne nujno v istem obdobju ter ne nujno na enak način ali v enaki meri.

Cisspolnost (**ang. *cisgender***) je spolna identiteta, pri kateri se spolna identiteta osebe ujema s spolno identiteto, ki je bila osebi določena na podlagi spola, pripisanega ob rojstvu.

Homofobija je definirana kot iracionalni strah, nestrpnost in sovraštvo do istospolno usmerjenih oseb – lezbijk in gejev – ali oseb, za katere se nam zdi, da so istospolno usmerjene. Tovrstna negativna čustva in prepričanja služijo kot podlaga, na kateri se oblikujejo miti, stereotipi in diskriminacija, vse to pa pogosto vodi do nasilja nad lezbijkami in geji.

Identitetne politike zajemajo politično dejavnost ali gibanje na podlagi kulturnega, etničnega, spolnega, rasnega, verskega ali socialnega interesa, ki kategorizira skupinsko identiteto. Identitetne politike zanemarjajo interseksionalnost in posplošujejo politične interese na vse pripadnice_ke določene osebne okoliščine.

Interseksionalnost (**medpresečnost**) je koncept, ki opisuje skupek več osebnih okoliščin, na podlagi katerih so lahko posameznice_ki diskriminirane_i in/ali privilegirane_i. Nobene izmed osebnih okoliščin, ki sestavljajo ta skupek, ne smemo obravnavati ločeno, saj vse skupaj ustvarjajo specifično realnost.

Interspolnost je biološka/telesna nejasnost spola v okviru binarnega spolnega sistema oz. nezmožnost dojenčici_ku ob rojstvu pripisati izključno ženski ali moški spol. Interspolne osebe imajo atipičen razvoj spolnih kromosomov, spolnih žlez, reproduktivnih organov in kanalov ter genitalij. Stopnje interspolnosti se med seboj razlikujejo. Povprečno 1 od 200 dojenčic_kov se rodi kot interspolna oseba. Medicina klasificira atipičen razvoj spola oz. interspolnost kot motnjo spolnega razvoja. Odločitev o spolu dojenčice_ka sprejemajo zdravnice_ki na osnovi medicinskih testov. V primeru, da ima otrok kromosom Y in primeren penis (velik vsaj 2,5 cm) oz. penis, ki ga je po mnenju zdravnice_ka mogoče rekonstruirati, se otroku pripiše moški spol. V primeru, da ima otrok kromosom Y in neprimeren penis oz. penis, ki ga po mnenju zdravnice_ka ni mogoče rekonstruirati, se otroku pripiše ženski spol. Genitalije tega otroka bodo kirurško spremenjene, tako da bodo čim bolj podobne temu, kar se družbeno razume kot »ženske genitalije«. Ta postopek vključuje konstruiranje vagine in zmanjševanje klitorisa.

Kvir (**ang. *queer***) pomeni kritiko vseh oblik normativnih spolnih usmerjenosti (heteronormativnost, homonormativnost). Kvir teorija poudarja raznolikost in nasprotuje

gejevsko-lezbičnemu gibanju, ki skuša homoseksualnost predstaviti kot enako »normalno« kot heteroseksualnost. Nasprotuje tudi identitetnim politikam in trdi, da se kot kvir ni mogoče identificirati, ampak je mogoče kvirovske vrednote le živeti. Kvir zavrača asimilacijo in normalizacijo, nasprotuje konceptom normalnosti in je kritičen ne le do heteronormativnosti, temveč tudi do vojne, družine, istospolnih porok in asimilacijske politike lezbičnih in gejevskih gibanj. Pri tej kritiki se poslužuje nekonvencionalnih političnih strategij (civilna nepokorščina, performativnost ...) in se aktivno vključuje v druga socialna gibanja. Pomembno je poudariti, da kvir ni sopomenka za LGBT+ (čeprav se jo tako uporablja), temveč ločena (anti) identiteta. Termin sam pa je reappropriacija angleške besede *queer*, ki je imela zgodovinsko gledano negativno, žaljivo konotacijo.

Nebinarnost je krovni termin, ki zajema spolne identitete, ki se ne umeščajo znotraj binarnega (žensko-moškega) spolnega sistema. Gre torej za vse spolne identitete, ki presegajo binarni spolni sistem oziroma spolne identitete, ki niso moški ali ženska. Termin lahko pomeni tudi samostojno spolno identiteto, ki ne potrebuje natančnejše definicije. Podobno kot kvirspolnost tudi nebinarne spolne identitete zajemajo številne spolne identitete, ki se nahajajo zunaj binarnega spolnega sistema, na primer: aspolnost, neutrois, bispolnost, kvirspolnost, itd.

Panseksualnost je usmerjenost, ki vključuje spolno, estetsko, ljubezensko, romantično ipd. privlačnost do ljudi vseh spolov.

Passing je najlažje razložiti na podlagi primera, poleg tega pa v slovenščini še ne poznamo ustreznega izraza zanj. Izraz se večinoma navezuje na transspolne osebe, ki si s strani družbe želijo potrditev, v večini znotraj binarnega sistema spolov. Primer: Oseba, ki ji je bil ob rojstvu pripisan ženski spol, vendar se identificira kot moški in je zaradi npr. svojega spolnega izraza s strani družbe tudi dojeta kot moški. Za to osebo torej rečemo, da »passa«.

Podčrtaj (⚭) je način zapisovanja spolno zaznamovanih besed, ki jezikovno ni normiran, omogoča pa naslavljanje in vključevanje vseh oseb, ne glede na spolno identiteto. Podčrtaj namreč povezuje in ločuje jezikovno normirani končnici za ženski in moški slovnični spol ter hkrati ustvarja prazen prostor, kamor lahko projiciramo še neob-

stoječe končnice za še neobstoječe slovnične spole.

Razkrivanje (**ang. coming out**) je proces, kjer posameznica_k svojo spolno usmerjenost in/ali spolno identiteto razkrije sebi in/ali jo deli z drugimi. Je vseživljenjski proces, s katerim se lahko posameznica_k srečuje vsakodnevno.

Spolna identiteta je posamezničina_kova osebna identiteta in osebno doživljanje lastnega družbenega spola. Spolna identiteta se lahko ujema s posamezničinim_kovim spolnim izrazom, vendar ujemanje ni nujno.

Spolni izraz je vidna zunanja predstavitev osebne spolne identitete. Spolni izraz se manifestira z oblačili, ličili, frizuro, (ne)britjem poraščenih delov telesa, telesno držo in mimiko, vedenjem v javnih in zasebnih družbenih okolišjih. Spolni izraz lahko izraža ujemanje ali pa neujemanje s spolnimi vlogami/spolno identiteto, ki jih določa binarni spolni sistem. Primer: Moj spolni izraz se spreminja glede na moje počutje tisti dan ali v nekem obdobju. Rad tudi nosim ličila, vendar pa se še vedno identificiram kot moški, zato ne maram, če ljudje predvidevajo mojo spolno identiteto ali usmerjenost.

Spolna usmerjenost je romantična in/ali čustvena in/ali seksualna privlačnost do enega ali več spolov; do spola, ki je enak tvojemu ali ne.

Transspolna oseba je oseba, katere spolna identiteta ni cispolna; pri transspolnih osebah se spol, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu, ne ujema s spolno identiteto in/ali spolnim izrazom, ki jo oseba čuti in s katero se identificira. Transspolna oseba torej doživlja neujemanje med lastno spolno identiteto in tisto, ki ji je bila pripisana s strani družbe. Transspolne osebe lahko svoje telo in zunanji videz prilagodijo svoji spolni identiteti s hormonsko terapijo in/ali operacijo/-ami.

Uporabljajmo zaimek/zaimke, ki jih oseba uporablja zase. Če ne vemo, katere zaimke oseba uporablja, poslušajmo, kako naslavlja sebe, ali osebo vprašajmo, s katerim zaimkom želi, da ga_jo naslavljam. Z uporabo zaimka in imena, ki ju oseba uporablja zase, izražamo spoštovanje do te osebe.

Viri:

- Društvo Kvartir. "Kaj je aseksualnost?" Dostopno na: <https://drustvokvartir.wordpress.com/2018/10/22/kaj-je-aseksualnost/>
- Legebitra. LGBTQ Slovar. Dostopno na: <https://legebitra.si/lgbtq-slovar/>
- Zavod TransAkcija. Slovar. Dostopno na: <http://transakcija.si/2017/03/13/slovar-izrazov/>

KAKO UPORABLJATI PRIROČNIK MAVRICA V ŽEPU

Prvih nekaj poglavji priročnika je namenjenih teoretičnemu uvodu in vpeljavi v tematike, ki jih naslavljajo delavnice. Vsak_a od nas ima različno količino znanja o določenih temah, to znanje pa je različno široko in poglobljeno. Ravno zato vam prvi del priročnika nudi možnost širitve področji znanj in poglobljanje določenih teoretičnih uvidov. Poglavja nudijo pregled relevantnih raziskav na presečišču področij izobraževanja, medvrstniškega nasilja, spolnih usmerjenosti in spolnih identitet. Preberete si lahko teoretična izhodišča heteronormativnosti, cisnormativnosti in intersekcionalnosti. Predstavljene so tudi razlage varnejšega prostora in uporabe umetniških orodij pri delu z mladimi in pri naslavljanju LGBT+ tematik, kjer vam ponudimo še nekaj nasvetov in smernic. Sledi slovarček, ki vam je lahko v veliko pomoč pri poznavanju terminologije na področju LGBT+ tematik. Našteti je tudi nekaj potencialnih kočljivih situacij oziroma nevarnosti, s katerimi se lahko srečate, ko naslavljate LGBT+ tematike ali izvajate delavnice v priročniku.

Celoten priročnik je spisan s strani oseb, ki se definiramo na LGBT+ spektru; sledi torej načelu »nič o nas brez nas«, kar pomeni, da je vsebina priročnika osnovana na aktualno pripoznanih potrebah LGBT+ oseb ter naslovljena z besedami in pristopi LGBT+ oseb za opolnomočenje in večanje vidnosti LGBT+ oseb.

Drugi del priročnika vsebuje osem raznolikih delavnic, ki naslavljajo LGBT+ tematike.

Delavnice so zasnovane različno. Prve tri naslavljajo osnove LGBT+ tematik in so namenjeno ožjemu področju spolnih usmerjenosti in spolnih identitet. Ostale delavnice v priročniku obravnavajo tematiko LGBT+ preko naslavljanja širših družbenih kontekstov, ki (lahko) (po)ustvarjajo diskriminatorne in izključujoče prakse.

Pri vsaki delavnici so ob ključnikih (ang. *hashtag* – #) našteje teme, ki jih delavnica obravnava.

V prvem sklopu pod naslovom delavnice najdete tudi starostno skupino, ki ji je delavnica namenjena, čas, ki ga potrebujete za izvedbo določene delavnice, primerno velikost skupine/število udeleženk_cev ter zahtevnost izvedbe in vsebine delavnice.

Vse priloge, ki so našteje med materiali, so dodane pod opisom delavnice.

Priloge so v priročnik na ta način vstavljene zato, da si lahko izvajalke_ci stran skopirate ali natisnete in materiale uporabite za izvedbo delavnice.

Pri vsaki delavnici so našteji cilji delavnice, ki so vam lahko v pomoč, ko se pripravljate na izvedbo. K ciljem se lahko vedno vračate, ko ne veste, kako zastaviti vprašanje za diskusijo ali kam usmeriti pozornost.

Pri vsaki delavnici imate opisano še potrebno predpripravo, metodologijo izvedbe in pa navodila za izvajalke_ce.

Torej, kako se lotiti priročnika? Lahko na več različnih načinov; glede na potrebe vaše skupine lahko delavnice izbirate glede na:

- teme, ki jih obravnava,
- starost udeleženk_cev (delavnice so namenjene trem starostnim skupinam: do 9 let, od 10 do 14 let in nad 15 let),
- velikost skupine,
- stopnjo zahtevnosti ali
- določeno zvrst umetniškega izražanja.

Ko si izberete delavnico, priporočamo, da si jo temeljito preberete, vključno s teoretičnimi poglavji, h katerim vas delavnica usmeri. Dobro je, da si delavnico vizualizirate; če je možno, jo lahko predhodno izvedete s sodelavkami_ci/prijatelji_cami.

Podrobna navodila za vsako delavnico so opisana na naslednji strani.

BODITE POZORNE_I NA ...

Delavnice, s katerimi naslavljate tematike, ki v družbi niso prepoznane in so včasih nezaželene, so lahko zahtevnejše. Ker smo vse_i del neke družbe, ki nas preko socializacije in vsakodnevnih »opomnikov« sili v družbene norme, je velik del izvajanja takšnih delavnic predvsem pripravljenost in zmožnost izvajalk_cev za samorefleksijo. Refleksijo lastnih pozicij, predsodkov, ponotranjenih mehanizmov in slepih peg.

Nevarnosti oziroma zagate, ki smo jih pri svojem delu prepoznale_i trenerke_ji in avtorice_ji tega priročnika, so naslednje:

- Pri izvajanju delavnic **morate paziti, da se ne oddaljite od ciljev delavnice**, saj se lahko odpre veliko število tematik, ki niso nujno skladne z namenom delavnice. Paziti morate tudi na to, da udeleženke_ce stalno opominjate, da gre za prikaz družbenih sistemov in da naj se ne fokusirajo na to, kako so nekateri materiali nesmiselni ali smešni. Ta preusmeritev fokusa je še posebej ključna v debatnem delu, kjer je pomembno poudariti, da je aktivnost prikazala, kako družba določene osebe tretira drugače zgolj na podlagi njihove spolne identitete ali spolne usmerjenosti.
- Velika verjetnost je, da bodo **med udeleženkami_ci delavnic tudi pripadnice_ki LGBT+ skupnosti**. Če veste, da bo med udeleženkami_ci LGBT+ oseba, jo_ga lahko obvestite, kakšen je namen delavnice, in ji_mu s tem omogočite, da se sam_a odloči, ali želi pri delavnici sodelovati ali ne. Če skupine ne poznate, predlagamo, da po koncu nagovorite skupino in jim poveste, da se zavedate, da so morda med udeleženkami_ci LGBT+ osebe, in jim ponudite možnost pogovora po koncu delavnice ali pa jim podajte kontakte LGBT+ organizacij ter društev.
- Pomembno je, da LGBT+ osebe niso spregledane, vendar naj ne bodo izpostavljene. Pomembno je vedeti, da so lahko takšne delavnice za LGBT+ osebe po eni strani naporne, saj naslavljajo tematike, s katerimi se srečujejo vsakodnevno, po drugi strani pa so lahko te delavnice velik vir moči za LGBT+ posameznice_ke.
- Glede na tematike delavnice je velika možnost, da se bodo v kakšni skupini začeli **sovražni govor, zmerljivke, zafrkavanje ali kakšna druga oblika verbalnega ali psihičnega nasilja**. Takšno obnašanje in besede morate nujno nasloviti in opaziti pred celotno skupino ter jih označiti za neprimerne. Tu vam bo še posebej prišlo prav poglavje Varnejši prostor. Z naslavljanjem neprimerne obnašanja omogočite varnejši prostor za vse udeleženke_ce. Enako morate odreagirati tudi v prime-

ru, če se posameznice_ki v skupini razkrijejo kot LGBT+ osebe in s tem postanejo tarča posmeha ali žaljivk. V obeh primerih je reakcija zelo pomembna in LGBT+ osebam s tem sporočate, da je vaš mladinski center, šola, učilnica zanje varen prostor, kjer ni prostora za nasilje in diskriminacijo.

- **Izvajalke_ci delavnic se lahko same_i definirate na LGBT+ spektru, lahko pa ste aktivne_i zaveznice_ki**. Vsekakor ne pristajamo na to, da naj bi o temah govorile_i, ozaveščale_i in izobraževale_i le tiste_i, ki imajo bistveno osebno okoliščino. Ozaveščanje in izobraževanje o marginaliziranih in diskriminiranih temah je etična in moralna dolžnost vseh. Pomembno pa je, kot že napisano zgoraj, da reflektiramo lastno pozicijo, preden se lotimo obravnave določene tematike. Samorefleksija in pozicioniranje nam lahko pomagata, da do tematike nismo pokroviteljski ali da s svojim (potencialno) privilegiranim položajem ne zavzemamo prostora brez upoštevanja dejstva, da nam različne osebne okoliščine oblikujejo različno živete realnosti.

Izpostavile_i smo le nevarnosti, ki smo jih predvidele_i na podlagi dosedanjih izkušenj. Povsem mogoče je, da za vaše delo ne bo aplikativno nič od tega ali pa se bo pojavilo še kaj dodatnega.

Če se kjerkoli zalomi, nas lahko vedno kontaktirate.

E-mail: info@legebitra.si

Telefon: 00386 1 430 51 44

Predstavitev glavnih junakov: Vider in Bobra

V priročniku se boste srečale_i z dvema karakterjema, ki jima je ime Vider in Bobra. Vider je nadobudno mlado bitje, ki se je pripravljeno učiti in spoznavati tematike, predstavljene v priročniku. Spremljal_a vas bo skozi poglavja in se pojavljal_a pri materialih za delavnice, da boste lažje našle_i vse potrebno za njihovo izvedbo. Bobra se je za namene tega priročnika priplazil_a iz svojega jezua in vas bo opominjal_a na to, da si vedno preberete nasvete za izvajalke_ce; tam se najraje zadržuje in izobražuje, saj velja za izkušeno_ega mladinsko_ega delavko_ca oziroma učiteljico_ja.

Morda ste opazile_i, da imata obe_a drugačen slovnični spol, kot smo vajene_i. Tako smo ju poimenovali_i, da prikažemo, da se je s slovenskim jezikom mogoče igrati, hkrati pa želimo izpostaviti, da je slovenski jezik močno spolno zaznamovan in da to velikokrat opazimo šele, ko se poslužimo tovrstnih besednih iger.

DELAVNICE:

LGBT osnove (do 9 let)

#lgbtosnove #lezbijka #gej #biseksualnost #transspolnost

Starostna skupina:

do 9 let

Čas:

60 min

Velikost skupine:

do 30 oseb

Zahtevnost vsebine delavnice:

1 2 3 4 5

Zahtevnost izvedbe delavnice:

1 2 3 4 5

MATERIALI:

- Vprašanja za razpravo in evalvacijo
- Slovarček
- Priloga 1: Pobarvanka: Biseksualnost
- Priloga 2: Povezovanje pik: Transspolnost
- Priloga 3: Povezovanje števil: Istospolni par dveh moških (gej)
- Priloga 4: Povezovanje števil: Istospolni par dveh žensk (lezbijka)
- Barvice
- Svinčniki

CILJI:

- Udeležence_c se spoznajo osnovne pojme s področja LGBT (lezbijke, geji, biseksualne osebe, transspolne osebe).
- Udeležence_c se seznanijo s tematiko LGBT.

PRIPRAVA:

- Pred pričetkom si preberite navodila in potek aktivnosti.
- Seznanite se z materiali.
- Preberite si poglavji Heteronormativnost in cispornormativnost ter Slovarček.
- Število udeleženk_cev razdelite v skupine – maksimalno število oseb v skupini je 4.
- Kopirajte/natisnite in izrežite potrebne materiale, ki jih najdete med Prilogami.

POVZETEK (NAMEN):

Delavnica je namenjena spoznavanju osnov področja LGBT (lezbijke, geji, biseksualne in transspolne osebe). Namen je usvojiti osnovno izrazoslovje in tematiko približati mladim.

OPIS POSTOPKA/METODOLOGIJA:

UVODNI DEL

Na začetku udeleženske_ ce razdelite v manjše skupine. V vsaki skupini naj bodo največ štiri osebe.

Skupine se razpršijo po prostoru in sedejo na tla ali za mize.

Vsaka skupina dobi delovne liste/priloge. Vsak_a udeleženec_ka dobi enega izmed delovnih listov; v eni skupini imajo udeleženske_ci različne delovne liste.

Izvajalka_ ec aktivnosti poda navodila; vsak_a udeleženka_ ec mora rešiti delovni list – povezati pike, številke ali sliko po-barvati (odvisno od delovnega lista). Ko končajo, se v skupinah pogovarjajo o tem, kaj imajo na listih.

OSREDNJI DEL

Ko končajo ali najkasneje po 15 minutah, vsaka skupina predstavi:

- kaj predstavljajo delovni listi,
- kaj so se v skupini pogovarjale_i glede motivov.

Sledi razprava v veliki skupini.

NAMIG: Če je skupina prevelika, jo lahko razdelite na pol in iztočnice za razpravo natisnete na liste papirja. Navodilo za manjši skupini je, naj se pogovarjajo o naslednjih iztočnicah in kasneje o njih poročajo večji skupini. Če sta prisotni_a dve_a izvajalki_ca aktivnosti, je lahko vsak_a prisoten_na v eni skupini in vodi razpravo.

Iztočnice za razpravo:

- Kaj so predstavljali motivi na delovnih listih?
- Kako bi definirale_i izraz lezbijka?
- Kako bi definirale_i izraz gej?
- Kako bi definirale_i izraz biseksualnost?
- Kako bi definirale_i izraz transspolnost?
- Kaj pomeni kratica LGBT?
- Kakšen odnos mislite, da ima družba do LGBT oseb?

ZAKLJUČNI DEL

Če je čas, lahko odprete prostor za dodatna vprašanja in komentarje.

V zadnjem delu aktivnosti z udeleženkami_ci naredite evalvacijo.

Vprašanja za evalvacijo:

- Kaj bi vas še zanimalo o tej tematiki?
- Kako ste se počutile_i med delavnico?
- Kaj boste odnesle_i od te delavnice? Kaj ste si zapomnile_i?

NASVETI ZA IZVAJALKE_CE:

Pred izvedbo aktivnosti si dobro preberite prvi del priročnika, saj boste le tako lahko suvereno in sigurno izvajale_i aktivnost.

Pri odgovorih ali komentarjih, ki bi vsebovali sovraženi ali diskriminatorni govor, morate vedno opozoriti, da takšna dejanja niso dovoljena.

Pred delavnico je dobro uzavestiti, da njen namen ni polemizirati o tem, ali se s tem strinjamo, nam je to všeč, nam ni všeč, ampak je namen delavnice ozaveščati o tematici LGBT in s tem manjšati diskriminacijo in nasilje nad LGBT posamezniki_ki.

Kot izvajalke_ci imejte v mislih, da je v skupini lahko tudi oseba, ki se identificira na LGBT spektru (več o nevarnostih pri izvajanju delavnic preberite v poglavju Bodite pozorni na ...).

Priloge:

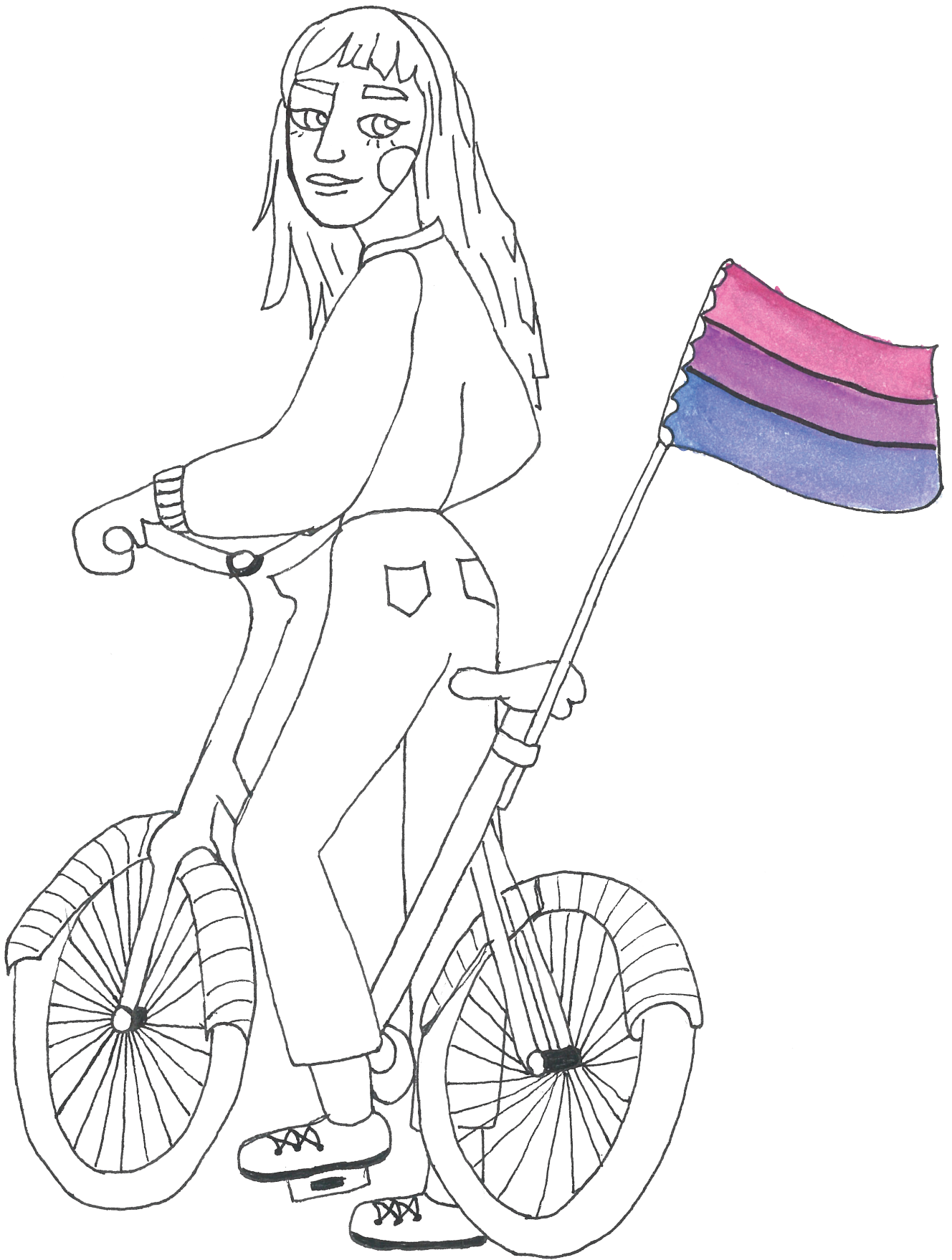
Priloga 1: Pobarvanka: Biseksualnost

Priloga 2: Povezovanje pik: Transspolnost

Priloga 3: Povezovanje številčk: Istospolni par dveh moških (gej)

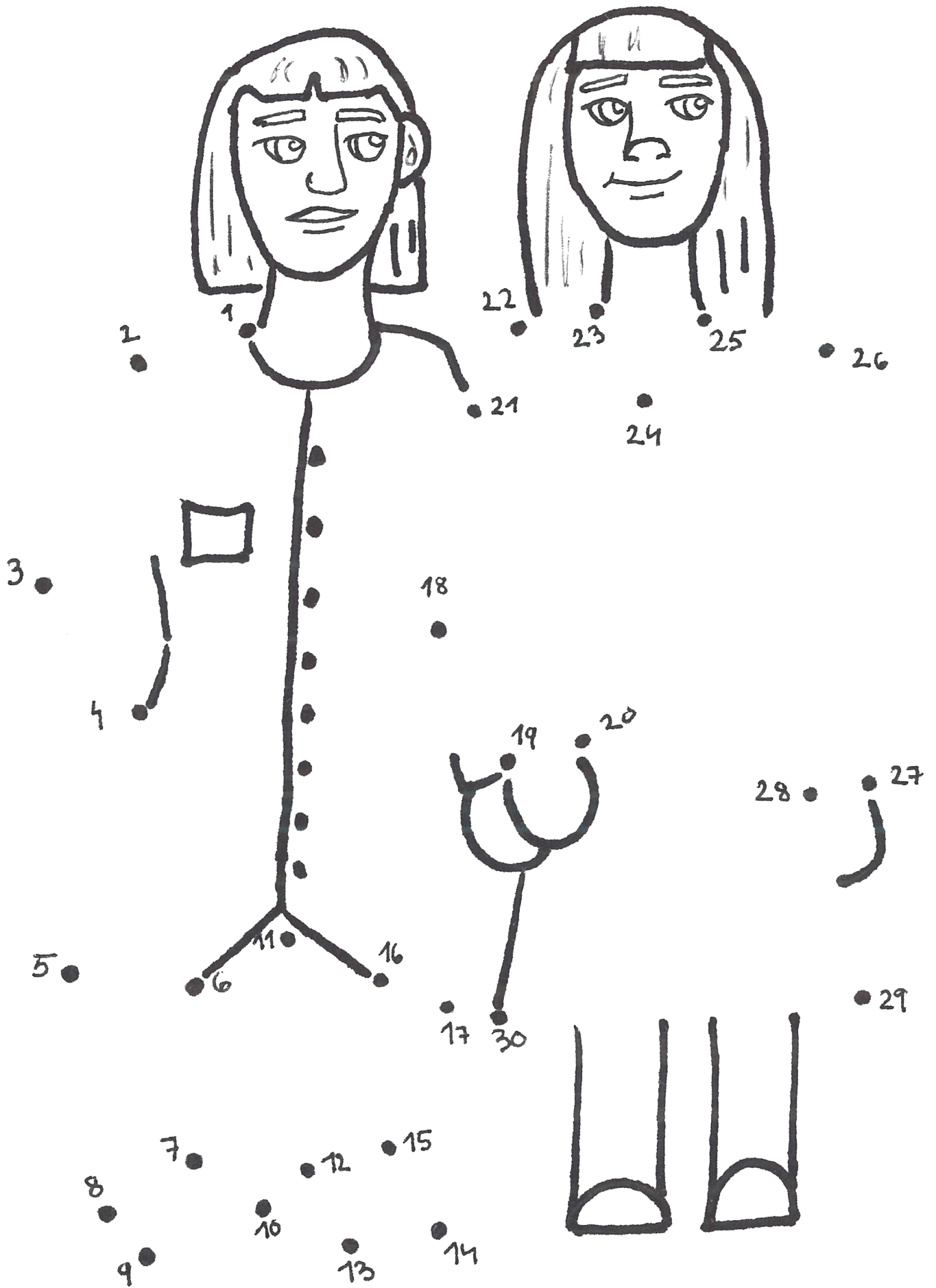
Priloga 4: Povezovanje številčk: Istospolni par dveh žensk (lezbijka)

LGBT osnove (od 10 do 14 let)

#lgbtosnove #lezbijka #gej #biseksualnost #transspolnost

Starostna skupina:

od 10 do 14 let

Čas:

60 min

Velikost skupine:

do 30 oseb

Zahtevnost vsebine delavnice:

1 2 3 4 5

Zahtevnost izvedbe delavnice:

1 2 3 4 5

MATERIALI:

- Vprašanja za razpravo in evalvacijo
- Slovarček
- Priloga 1: Sestavljanke: Istospolni par dveh moških (gej)
- Priloga 2: Sestavljanke: Istospolni par dveh žensk (lezbijka)
- Priloga 3: Sestavljanke: Biseksualnost
- Priloga 4: Sestavljanke: Transspolnost
- Pisala
- Lepilni trak

CILJI:

- Udeležence_ci spoznajo osnovne termine (lezbijke, geji, biseksualne osebe, transspolne osebe).
- Udeležence_ci se seznanijo s tematiko LGBT.

PRIPRAVA:

- Pred pričetkom si preberite navodila in potek aktivnosti.
- Seznanite se z materiali.
- Preberite si poglavji Heteronormativnost in cisnormativnost ter Slovarček.
- Število udeleženk_cev razdelite v skupine – maksimalno število oseb v skupini je 3.
- Skopirajte/natisnite in izrežite potrebne materiale, ki jih najdete med Prilogami.

POVZETEK (NAMEN):

Delavnica je namenjena spoznavanju osnov področja LGBT (lezbijke, geji, biseksualne in transspolne osebe). Namen je usvojiti osnovno izrazoslovje in tematiko približati mladim.

OPIS POSTOPKA/METODOLOGIJA:

UVODNI DEL

Na začetku udeleženske_ce razdelite v manjše skupine. V vsaki skupini naj bodo največ tri osebe.

Skupine naj se razpršijo po prostoru in sedejo na tla ali za mize.

Vsaka skupina dobi pred sebe delčke sestavljanke.

Izvajalka_ec aktivnosti poda navodila; vsaka skupina mora sestaviti sestavljanke in prebrati/pregledati, kaj sestavljanke predstavljajo.

OSREDNJI DEL

Skupine sestavljajo sestavljanke.

Ko končajo ali najkasneje po 15 minutah, vsaka skupina predstavi:

- kaj predstavlja njihova sestavljanke,
- kaj so se v skupini pogovarjale_i glede motiva na sestavljanke.

Sledi razprava v veliki skupini.

NAMIG: Če je skupina prevelika, jo lahko razdelite na pol in iztočnice za razpravo natisnete na liste papirja. Navodilo za manjši skupini je, naj se pogovarjajo o naslednjih iztočnicah in kasneje o njih poročajo večji skupini. Če sta prisotni_a dve_a izvajalki_ca aktivnosti, je lahko vsak_a prisoten_na v eni skupini in vodi razpravo.

Iztočnice za razpravo:

- Kaj so predstavljali stripi na sestavljankeh?
- Kako bi definirale_i izraz lezbijka?
- Kako bi definirale_i izraz gej?
- Kako bi definirale_i izraz biseksualnost?
- Kako bi definirale_i izraz transspolnost?
- Kaj pomeni kratica LGBT?
- Kakšen odnos mislite, da ima družba do LGBT oseb?

ZAKLJUČNI DEL

Če je čas, lahko odprete prostor za dodatna vprašanja in komentarje.

V zadnjem delu aktivnosti z udeleženkami_ci naredite evalvacijo.

Vprašanja za evalvacijo:

- Kaj bi vas še zanimalo o tej tematiki?
- Kako ste se počutile_i med delavnico?
- Kaj boste odnesle_i od te delavnice? Kaj ste si zapomnile_i?

NASVETI ZA IZVAJALKE_CE:

Pred izvedbo aktivnosti si dobro preberite prvi del priročnika, saj boste le tako lahko suvereno in sigurno izvajale_i aktivnost.

Pri odgovorih ali komentarjih, ki bi vsebovali sovražen ali diskriminatoren govor, morate vedno opozoriti, da takšna dejanja niso dovoljena.

Pred delavnico je dobro uzavestiti, da njen namen ni polemizirati o tem, ali se s tem strinjamo, nam je to všeč, nam ni všeč, ampak je namen delavnice ozaveščati o tematiki LGBT in s tem zmanjšati diskriminacijo in nasilje nad LGBT posameznicami_ki.

Kot izvajalke_ci imejte v mislih, da je v skupini lahko tudi oseba, ki se identificira na LGBT spektru (več o nevarnostih pri izvajanju delavnic preberite v poglavju Bodite pozorni na ...).

Priloge:

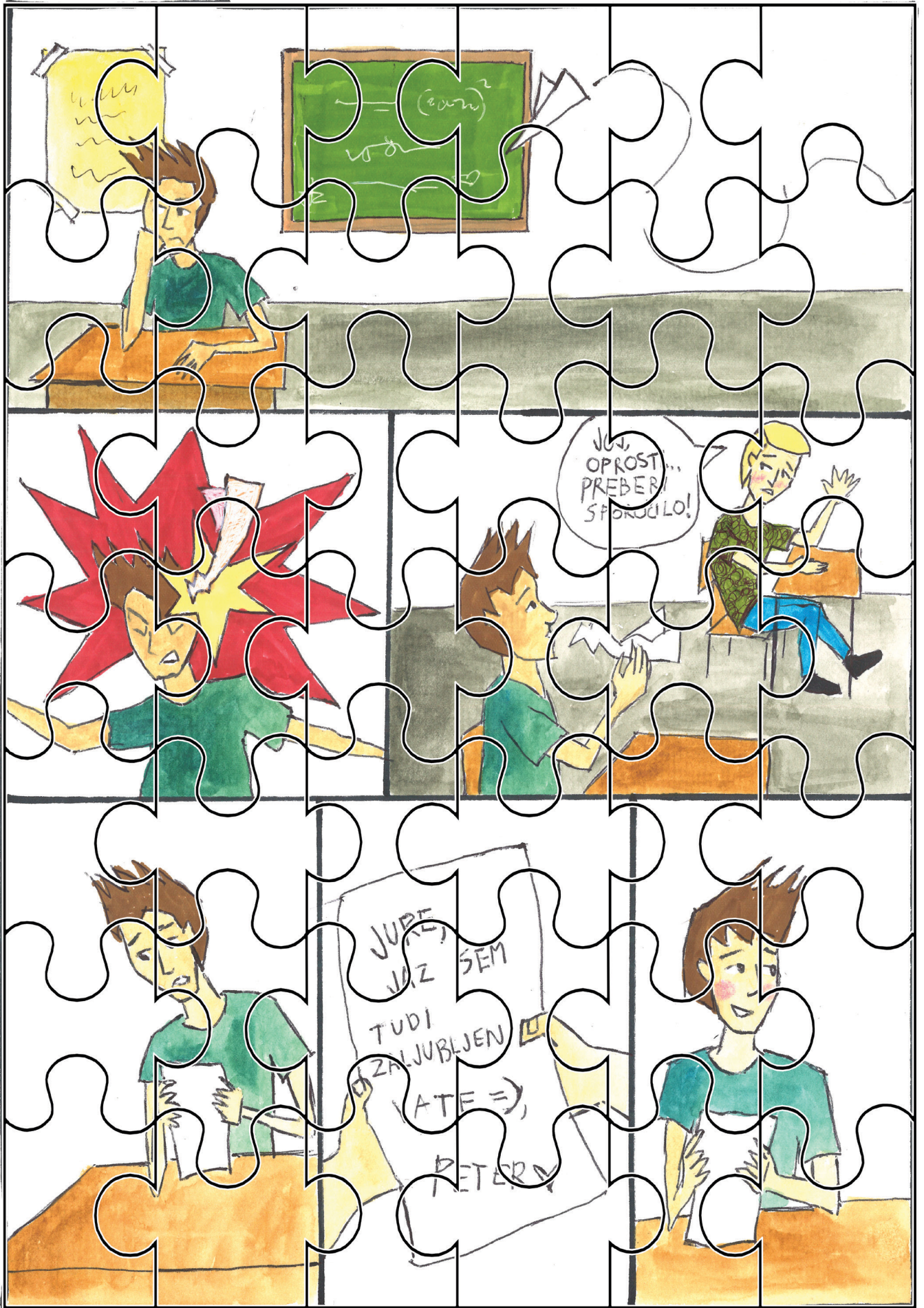
Priloga 1: Sestavljanke: Istospolni par dveh moških (gej)

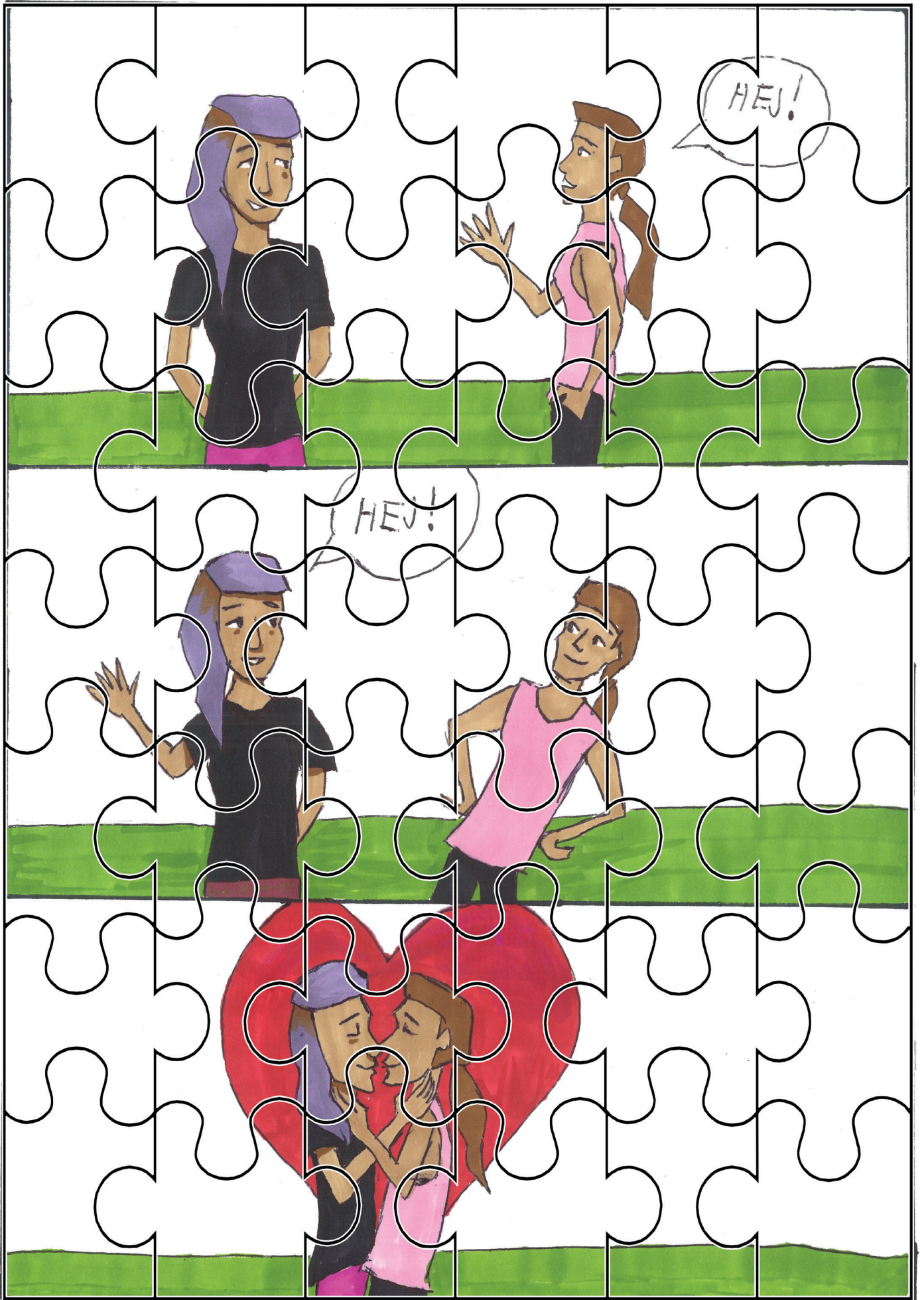
Priloga 2: Sestavljanke: Istospolni par dveh žensk (lezbijka)

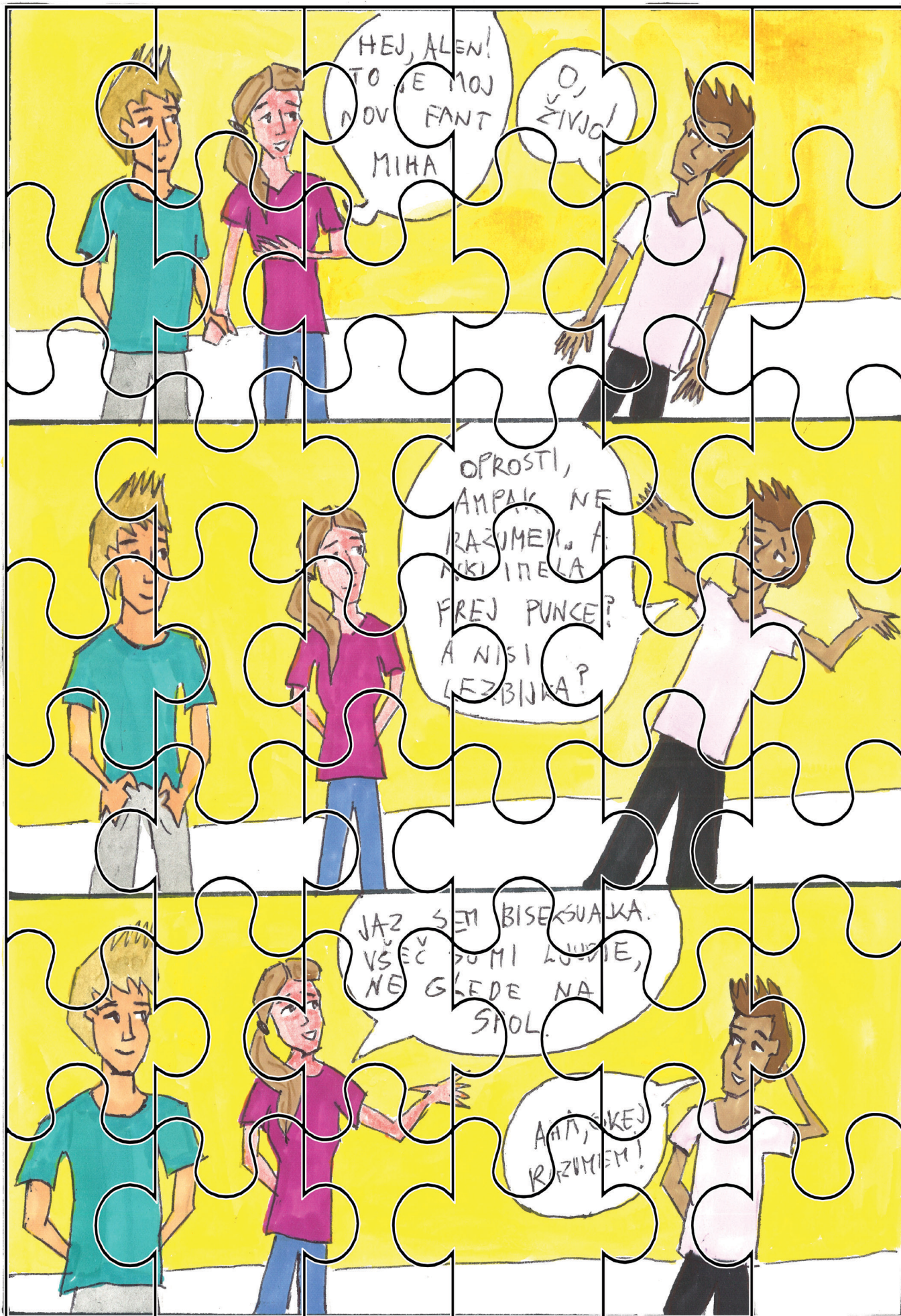
Priloga 3: Sestavljanke: Biseksualnost

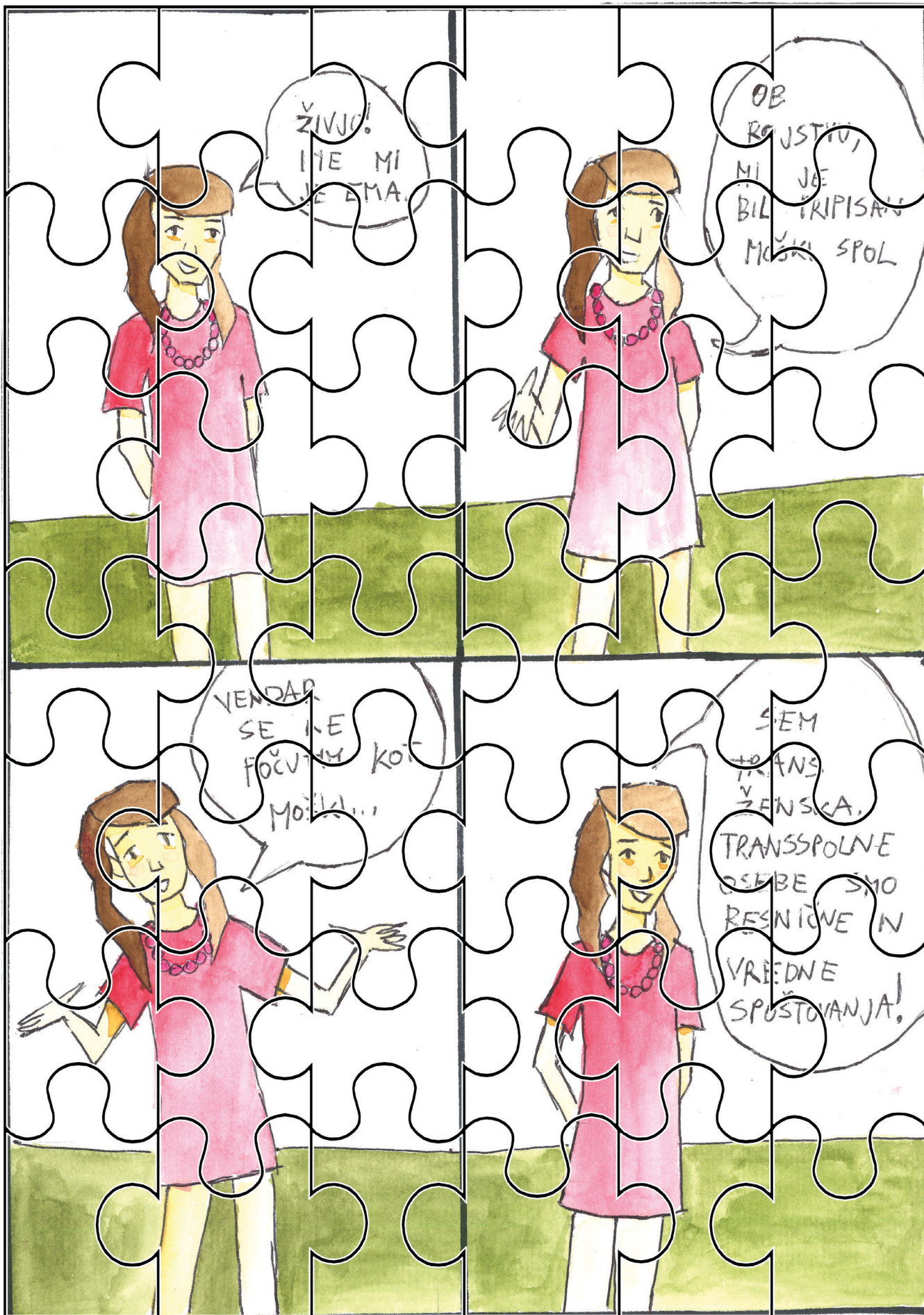
Priloga 4: Sestavljanke: Transspolnost

LGBT osnove (nad 15 let)

#lgbtosnove #lezbijka #gej #biseksualnost #transspolnost

Starostna skupina:

nad 15 let

Čas:

60 min

Velikost skupine:

do 18 oseb

Zahtevnost vsebine delavnice:

1 **2** 3 4 5

Zahtevnost izvedbe delavnice:

1 **2** 3 4 5

MATERIALI:

- Vprašanja za razpravo in evalvacijo
- Slovarček
- Priloga 1: Kartice spomina (za 18 oseb potrebujemo 6 kompletov kartic)

CILJI:

- Udeleženske_ci spoznajo osnovne termine (lezbijke, geji, biseksualne osebe, transspolne osebe).
- Udeleženske_ci se seznanijo s tematiko LGBT.

PRIPRAVA:

- Pred pričetkom si preberite navodila in potek aktivnosti.
- Seznanite se z materiali.
- Preberite si poglavji Heteronormativnost in cismatitivnost ter Slovarček.
- Število udeleženk_cev razdelite v skupine – maksimalno število oseb v skupini je 3.
- Skopirajte/natisnite in izrežite potrebne materiale, ki jih najdete med Prilogami (Vsaka skupina dobi svoj komplet kartic spomina. Za 18 oseb je to 6 skupin po 3 osebe).

POVZETEK (NAMEN):

Delavnica je namenjena spoznavanju osnov področja LGBT (lezbijke, geji, biseksualne in transspolne osebe). Namen je usvojiti osnovno izrazoslovje in tematiko približati mladim.

OPIS POSTOPKA/METODOLOGIJA:

UVODNI DEL

Na začetku udeleženske_ ce razdelite v manjše skupine. V vsaki skupini naj bodo največ tri osebe.

Skupine naj se razpršijo po prostoru in sedejo na tla ali za mize.

Vsaka skupina predse dobi kartice spomina.

Izvajalka_ ec aktivnosti poda navodila; vsaka skupina se igra igro spomina – kartice razporedi na mizo, tako da so obrnjene s hrbtno stranjo navzgor. Vsak_ a od igralcev_ k po vrstnem redu odkrije dve kartici. Če se kartici ujemata, ju pobere, drugače ju obrne nazaj in krog se nadaljuje. Par sestavljata izraz in definicija tega izraza. Hrbtne strani kartic so pobarvane tako, da mora igralka_ ec odkriti kartici, ki nimata enako pobarvane hrbtne strani.

OSREDNJI DEL

Skupine igrajo igro spomina.

Ko končajo ali najkasneje po 15h minutah, vsaka skupina predstavi:

- pare, ki so jih zbrale_ i igralke_ ci,
- kaj so se v skupini pogovarjale_ i glede izrazov in definicij na karticah.

Sledi razprava v veliki skupini.

NAMIG: Če je skupina prevelika, jo lahko razdelite na pol in iztočnice za razpravo natisnete na liste papirja. Navodilo za manjši skupini je, naj se pogovarjajo o naslednjih iztočnicah in kasneje o njih poročajo večji skupini. Če sta prisotni_ a dve_ a izvajalki_ ca aktivnosti, je lahko vsak_ a prisoten_ na v eni skupini in vodi razpravo.

Iztočnice za razpravo:

- Ali razumejo definicije na karticah? Če česa ne razumejo, skupaj oblikujemo razlago.
- Kaj pomeni kratica LGBT?
- Kako bi definirale_ i izraz lezbijka?
- Kako bi definirale_ i izraz gej?
- Kako bi definirale_ i izraz biseksualnost?
- Kako bi definirale_ i izraz transspolnost?
- Kakšen odnos mislite, da ima družba do LGBT oseb?

ZAKLJUČNI DEL

Če je čas, lahko odprete prostor za dodatna vprašanja in komentarje.

V zadnjem delu aktivnosti z udeleženkami_ ci naredite evalvacijo.

Vprašanja za evalvacijo:

- Kaj bi vas še zanimalo o tej tematiki?
- Kako ste se počutile_ i med delavnico?
- Kaj boste odnesle_ i od te delavnice? Kaj ste si zapomnile_ i?

NASVETI ZA IZVAJALKE_CE:

Pred izvedbo aktivnosti si dobro preberite prvi del priročnika, saj boste le tako lahko suvereno in sigurno izvajale_i aktivnost.

Pri odgovorih ali komentarjih, ki bi vsebovali sovražen ali diskriminatoren, govor morate vedno opozoriti, da takšna dejanja niso dovoljena.

Pred delavnico je dobro uzavestiti, da njen namen ni polemizirati o tem, ali se s tem strinjamo, nam je to všeč, nam ni všeč, ampak je namen delavnice ozaveščati o tematiki LGBT in s tem manjšati diskriminacijo in nasilje nad LGBT posameznici_ki.

Kot izvajalke_ci imejte v mislih, da je v skupini lahko tudi oseba, ki se identificira na LGBT spektru (več o nevarnostih pri izvajanju delavnic preberite v poglavju Bodite pozorni na ...).

Priloge:

Priloga 1: Kartice spomina

Spolna identiteta

Spolni izraz

Transspolna oseba

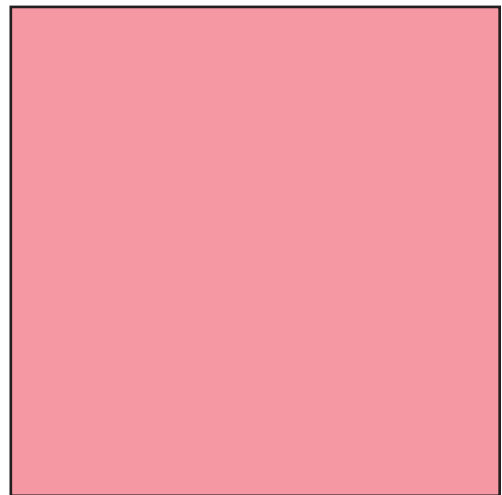
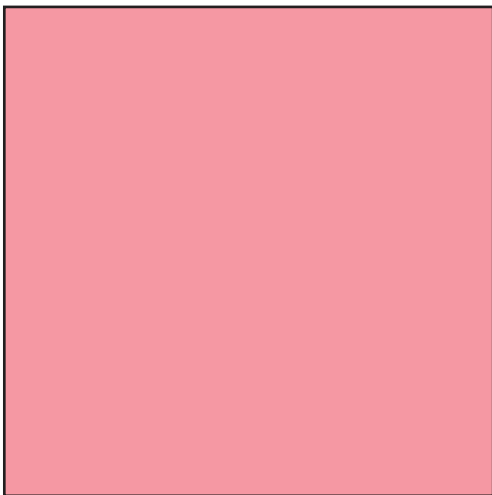
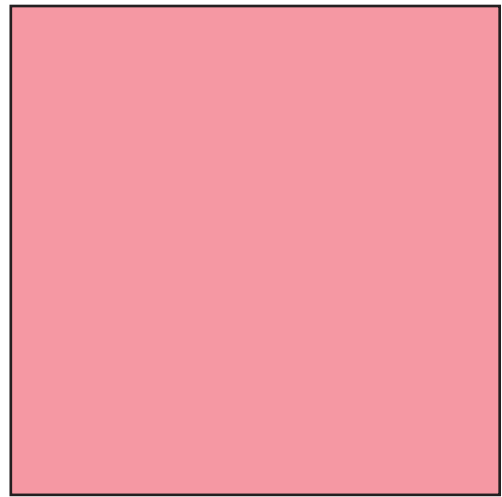
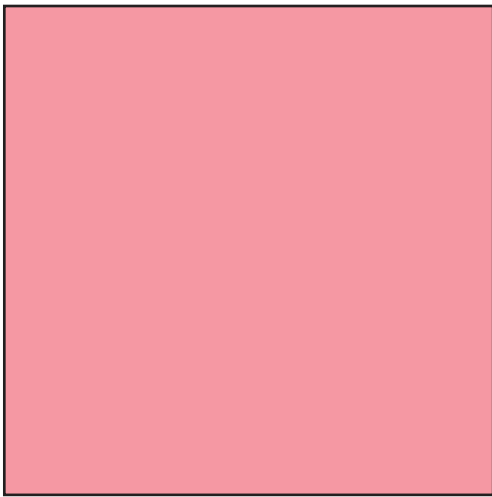
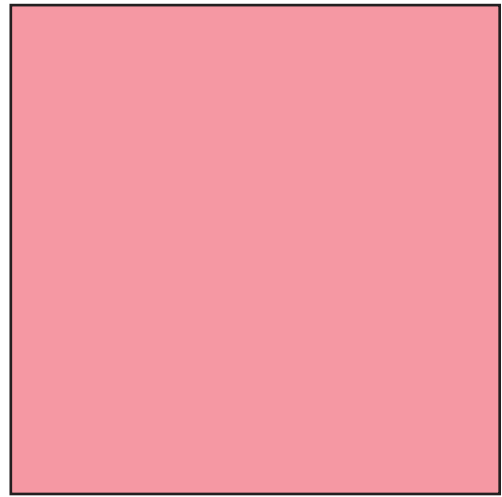
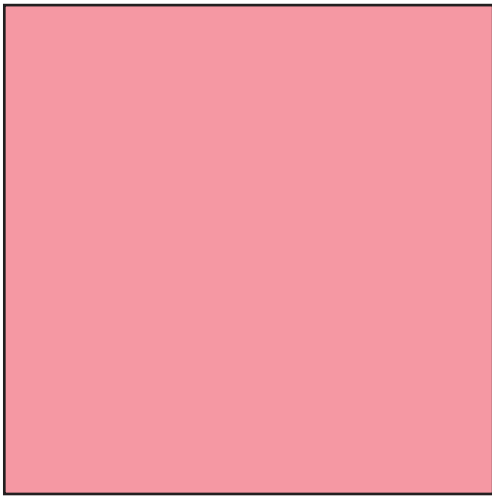
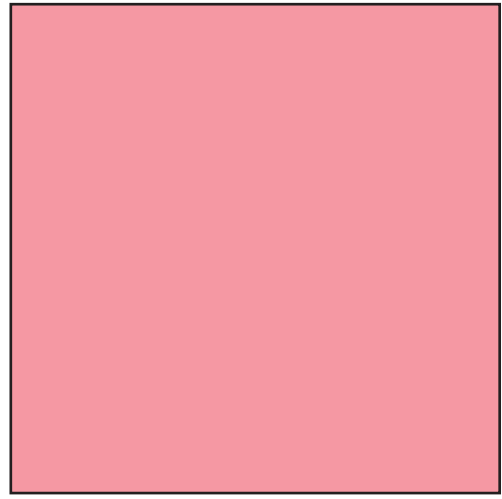
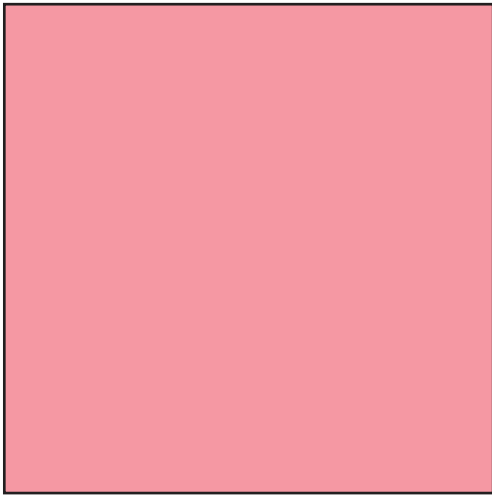
Nebinarnost

Kvir (queer)

Cisspolnost

Biseksualnost

**Razkrivanje
(coming out)**

vidna zunanja predstavitev osebne spolne identitete. Manifestira se z oblačili, ličili, frizuro, (ne)britjem poraščenih delov telesa, telesno držo in mimiko, vedenjem v javnih in zasebnih družbenih okoljih. Lahko izraža ujemanje ali pa neujemanje s spolnim vlogam/spolno identiteto, ki jih določa binarni spolni sistem.

posameznikova osebna identiteta in osebno doživljanje lastnega spola.

Lahko se ujema s posameznikovim spolnim izrazom, vendar ujemanje ni nujno.

je krovni termin, ki zajema spolne identitete, ki se ne umeščajo znotraj binarnega (žensko-moškega) spolnega sistema. Termin lahko pomeni tudi samostojno spolno identiteto, ki ne potrebuje natančnejše definicije. Te spolne identitete zajemajo številne spolne identitete, ki se nahajajo zunaj binarnega spolnega sistema, na primer: aspolnost, neutrois, bispolnost, kvirspolnost, itd.

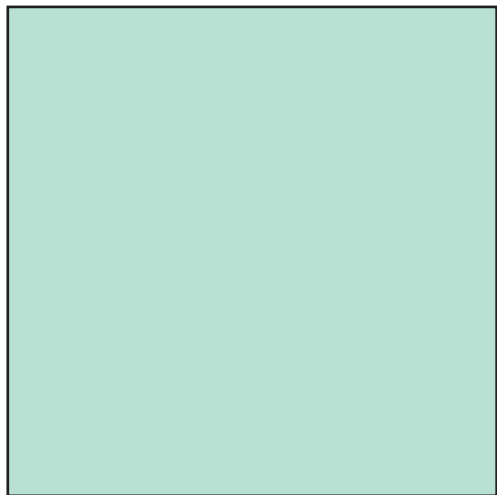
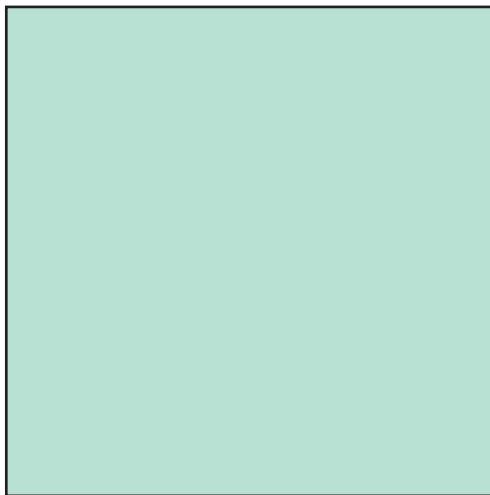
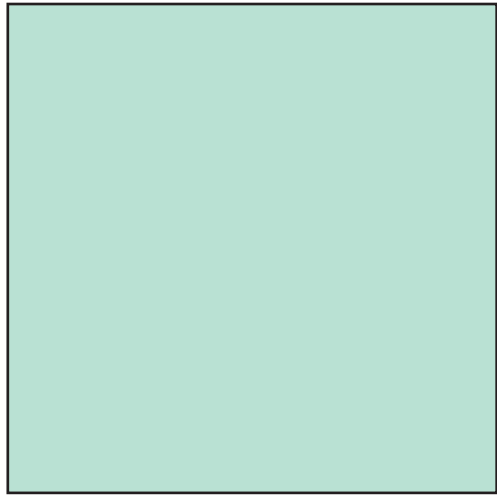
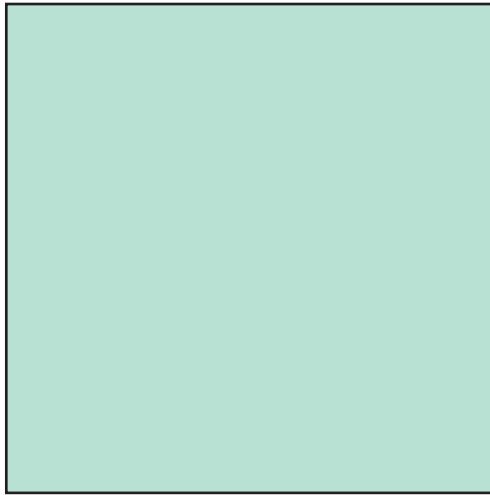
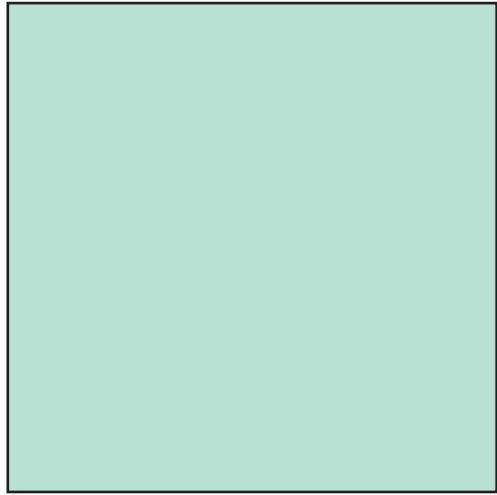
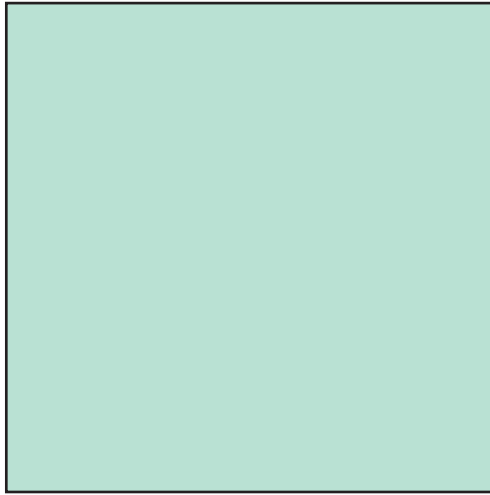
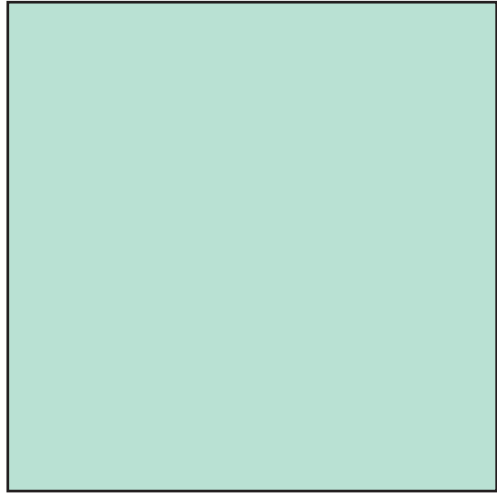
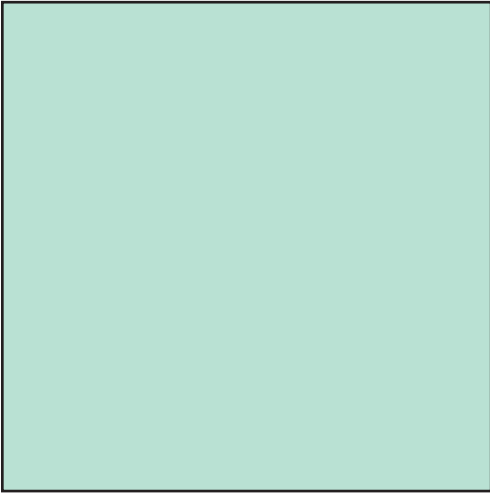
oseba, katere spolna identiteta ni cispolna; spol, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu, se ne ujema s spolno identiteto in/ali spolnim izrazom, ki jo čuti oseba sama in s katero se identificira. Osebe lahko svoje telo in zunanji videz prilagodijo svoji spolni identiteti s hormonsko terapijo in/ali operacijo/ami.

je spolna identiteta, pri kateri se spolna identiteta osebe ujema s spolno identiteto, ki je osebi bila določena glede na osnovi spola pripisanega ob rojstvu.

pomeni kritiko vseh oblik normativnih spolnih usmerjenosti (heteronormativnost, homonormativnost). _____ zavrača asimilacijo in normalizacijo, nasprotuje konceptom normalnosti in je kritičen tudi do vojne, družine, istospolnih porok in asimilacijske politike lezbičnih in gejevskih gibanj.

proces, kjer posameznica_k svojo spolno usmerjenost in/ali spolno identiteto razkrije sebi in/ali deli z drugimi. Je vseživljenjski proces, s katerim se lahko posameznica_k srečuje vsakodnevno.

spolna in/ali romantična usmerjenost oseb, ki jih lahko privlačijo ljudje več kot enega spola, ne nujno v istem obdobju, ter ne nujno na enak način ali v enaki meri.

Brez zamere

#privilegiji #intersekcionalnost #(ne)pravicnost
#enakemoznosti #druzabnaigra

Starostna skupina:

od 10 do 14 let

nad 15 let

Čas:

120 min

Velikost skupine:

do 6 oseb

(igra vsebuje 6 igralnih kartic – karakterjev)

Zahtevnost vsebine delavnice:

1 2 3 4 **5**

Zahtevnost izvedbe delavnice:

1 2 3 **4** 5

MATERIALI:

- Vprašanja za razpravo
- Priloga 1: Opisi karakterjev
- Priloga 2: Kartice karakterjev
- Priloga 3: Kartice za spolni izraz (natisnite dvakrat)
- Priloga 4: Kartice za denar (natisnite dvakrat)
- Priloga 5: Kartice za moč – energijo (natisnite dvakrat)
- Priloga 6: Kartice za spremljanje denarja (žetonov) in moči (zvezdic)
- Priloga 7: Površina za igro
- Igralna kocka
- Poljubne igralne figurice (npr. figurice iz igre Človek ne jezi se)

CILJI:

- Udeleženke_ci spoznajo privilegije in družbene sisteme.
- Udeleženke_ci prevprašujejo družbene normative in sisteme.
- Udeleženke_ci prevprašujejo lastno pozicijo znotraj družbe.
- Udeleženke_ci spoznajo intersekcionalnost različnih normativnih in nenormativnih okoliščin ter uzavestijo, kako te medpresečnosti kreirajo nove realnosti, ki se odražajo v vsakodnevem življenju.

PRIPRAVA:

- Preberite poglavja Heteronormativnost in cisonormativnost, Slovarček in Intersekcionalnost.
- Pozorno preberite navodila za izvajalke_ce, kjer so podrobneje razložena pravila igre. Poznavanje pris- podob in možnih izidov med igro vam bo v pomoč pri vodenju delavnice.
- Natančno preberite navodila igre.

- Skopirajte/natisnite vse priloge in pripravite igralno površino. Priporočamo vam, da jo plastificirate. Igralna površina in kartice morajo biti natisnjene/skopirane barvno.
- Izrežite kartice za spolni izraz, kartice za denar in kartice za moč.
- Preden izvajate delavnico z mladimi, vam svetujemo, da jo odigrate s svojimi sodelavkami_ci ali kolegi_cami. Tako boste lažje vodile_i celoten potek igre z udeleženkami_ci. Zelo pomembno je, da igro vedno igra točno 6 oseb. Če je oseb več kot 6, naj se združijo v pare/trojice in se izmenjujejo pri metu kocke.

POVZETEK (NAMEN):

Namen delavnice je skozi družabno igro prikazati, kako nam družbeni normativi in sistemi narekujejo naše mesto v družbi ter kako imamo zaradi tega kljub enakim pravilom ljudje zelo različne življenjske izkušnje.

OPIS POSTOPKA/METODOLOGIJA:

UVODNI DEL

V uvodnem delu skušajte čim bolj nazorno predstaviti pravila igre, ki so natančneje opisana v Navodilih za izvajalke_ce.

OSREDNJI DEL

Udeleženkam_cem povejte, da bodo igrale_i družabno igro. Za začetek jim pokažite, kaj vse igra vsebuje. Pred njih položite igralno površino. Na igralno površino razporedite kartice za spolni izraz, kartice za moč in kartice za denar. Pokažite jim dodatne kartice, ki so namenjene beleženju denarja in moči. Udeleženkam_cem na hitro pokažite kartice karakterjev. Nato jih premešajte in jih naključno razdelite. Vsak_a udeleženec_ka dobi kartico enega karakterja. Sledi razdelitev denarja in zvezdic (pomagajte si s Prilogo 1). Igralkam_cem povemo: »Vsak karakter dobi različno število denarja in zvezdic.« Koliko denarja in zvezdic dobi določen karakter na začetku igre, je zapisano v Prilogi 1. Oseba v tabelici (Priloga 6) označi število žetonov (denarja) in zvezdic (moči) z x.

- Ko žeton ali zvezdico izgubi, x pobarva.
- Ko žeton ali zvezdico dobi, nariše nov x v prazno polje.

Pomembno je, da z udeleženkami_ci pregledate bistvene vizualne lastnosti karakterjev. Igralke_ci naj si jih med seboj pokažejo in medtem skupaj ugotavljajte, kaj ima karakter oblečeno. Pozorne_i bodite tudi na to, ali ima karakter ličila. Vsaka kartica ima okvir določene barve (roza, rumena, modra). To je pomembno za celotno igro, več o tem najdete v Navodilih za izvajalke_ce, v podpoglavju Barve. Pri tem si pomagajte s Prilogo 1.

Ostalih pravil ni treba podrobneje razlagati, saj je igralna plošča narejena tako, da igralke_ce usmerja na njihovi poti. Vaša vloga je, da moderirate igro, igralke_ce vodite skozi kartice in jih opozarjate, da ne morejo metati kocke, če nimajo nič denarja ali nič zvezdic (več o tem je zapisano v pravilih igre).

Po končani igri sledi diskusija. Na tej točki je pomembno, da udeleženkam_cem najprej predstavite pomene prispodob.

- Roza, rumena in modra barva ponazarjajo barvo kože, pri čemer roza barva predstavlja belo polt.
- Zvezdice ponazarjajo fizično moč, telesno in duševno zmožnost, pri čemer več zvezdic pomeni večje ujemanje z normativi.
- Žetoni (denar) ponazarjajo družbeno moč, pri čemer več žetonov pomeni več denarja in posledično višji ekonomski status.
- Izgled karakterjev na karticah poudarja različne spolne izraze, ki različno vplivajo na družbeno in ekonomsko moč karakterjev.

Udeleženkam_cem po igri pojasnite le zgornje alineje. Natančnejše razlage prispodob, ki so v poglavju Nasveti za izvajalke_ce, uporabite za pomoč pri vodenju diskusije.

ZAKLJUČNI DEL

Vprašanja za razpravo:

- Kako ste se počutile_i ob igranju družabne igre? Vsaki_emu posebej damo prostor, da izrazi svoje občutke.
- Kako sta se počutili_a igralki_ca z roza karticama, ki sta imeli_a že na začetku prednost pri denarju in moči? In obratno: Kako so se počutile_i tiste_i z rumenimi in modrimi? (Tukaj lahko navežemo na vsakdanje življenje; pomislite na to, da imamo tudi ljudje v družbi različne vsote denarja. Od česa je to odvisno? Od izobrazbe, službe ... Kako pa pridemo do dobre izobrazbe in službe? Je to kaj povezano tudi z našimi družinami?)
- Kako ste se počutile_i, ko ste denar zaslužile_i in ko ste ga izgubile_i? (Pri tem vprašanju je pomembno, da lahko vsak_a igralec_ka posebej izrazi svoje občutke. Njihove odgovore komentiramo preko primerjave z vsakodnevnim življenjem. Pri tem si lahko pomagamo z obrazložitvijo Prispodob, ki so pojasnjene v Navodilih za izvajalke_ce. Primer: Modri karakterji so redko dobili denar in imeli so ga manj. Zato je lahko njihova izkušnja s pridobivanjem in izgubljanjem žetonov ali zvezdic popolnoma drugačna od izkušenj udeleženk_cev z roza karakterji.)
- Kako ste se počutile_i, ko so druge_i pridobivale_i in izgubljale_i žetone ter zvezdice? (Spet damo možnost, da odgovori vsak_a igralec_ka. Pozorne_i smo na njihove odgovore, ki lahko izražajo različne dimenzije; od nevoščljivosti do zmagoslavja, od empatije do privoščljivosti itd.)
- Udeleženke_ce prosite, da pogledajo kartice, ki so jih zbirale_i med igro. Pustimo jim nekaj minut, da si jih preberejo. Nato jih prosimo, da izpostavijo kakšno kartico, ki se jim za njihovo situacijo ni zdela pravična ali pa jih je med igro še posebej razveselila ali prizadela.

NASVETI ZA IZVAJALKE_CE:

Pred vami je igra, ki bo na vas pustila močan vtis. To ni navadna igra. Je izobraževalna igra in niti približno ni pravična. Med igro se bodo dogajale za nekatere prijetne, za druge neprijetne situacije. Ampak pravila igre je pač treba upoštevati, mar ne? Tudi če niso vedno v skladu z našimi pričakovanji. Igra namreč želi prikazati nepravilnosti, ki se dogajajo v realnem življenju. Igralke_ci so v tej igri postavljene_i pred izziv spoprijemanja z nepravilnimi pravili igre.

Igra vsebuje:

- 6 kartic z različnimi karakterji,
- kartice za žetone (denar) in zvezdice (moč),
- igralno ploščo,
- kartice za spolni izraz,
- kartice za denar,
- kartice za moč.

Pravila igre

Vzamemo kartice karakterjev in jih premešamo. Naključno jih razdelimo med udeleženke_ce. V Prilogi 1 je napisano, koliko denarja (žetonov) dobi posamezni karakter in koliko moči (zvezdic) ima. Tista_i, ki dobi kartico z imenom Kuko, začne igro z metom kocke. Igra se zaključi, ko prvi karakter naredi 3 kroge. Da bo igra čim bolj razumljiva, so v nadaljevanju navedene določene posebnosti.

Če med igro ostaneš brez žetonov ali zvezdic, ne moreš metati kocke, ko si na vrsti. Brez žetonov ali zvezdic se namreč ne moreš premikati.

Primer: Zmanjkalo ti je zvezdic. Ko si na vrsti za met kocke, **ne mečeš**. S tem pridobiš 1 zvezdico in tako mečeš kocko naslednjič, ko si spet na vrsti.

Med igro se lahko kadarkoli odločiš, da 1 krog počivaš, lahko tudi 2 ali 3, in s tem sicer pridobiš žetone ali zvezdice, vendar ostaneš na mestu – ne napreduješ v igri, kar pomeni, da te lahko soigralke_ci prehitijo.

Primer: Če ima igralka_ec samo 1 zvezdico in kartica za moč osebi narekuje, da izgubi 2 zvezdici, mora počakati 2 kroga (to pomeni, da dvakrat ne meče kocke); v enem krogu bo zaslužil_a dodatno zvezdico, ki jo bo zaradi navodil izgubil_a in bo tako spet brez zvezdice. Zato bo moral_a počakati še en krog, da bo lahko spet pridobil_a 1 zvezdico.

Ostale posebnosti:

- Na igralni plošči lahko opazimo tri posebne poti. Ena je namenjena roza karakterjema in jima omogoči bližnjico, medtem ko je druga namenjena rumenima karakterjema in ju pošlje za nekaj polj nazaj. Modra karakterja morata prav tako po posebni poti, vendar je ta daljša. Igralki_ca, ki imata modri kartici, tako vlagata več truda v premikanje naprej in morata čez več ovir.
- Ko igralka_ec vrže kocko, se premakne in opravi nalogo na tistem polju. Na polju obstaja možnost, da jo_ga bo naloga premaknila spet na drugo polje. Upošteva navodilo naloge, nato je njena_gova poteza končana. Primer: Vržeš kocko in se premakneš za število pik, ki jih pokaže kocka. Pristaneš na polju z zvezdico in vzameš kartico. Na kartici piše, da se moraš premakniti za 2 polji naprej. Premakneš se in pristaneš na polju, ki ti pove, da se spet premakni naprej/nazaj. Ne premikaš se več, saj je bila tvoja poteza že končana s prvo opravljenim nalogo.
- Ko igralka_ec dobi kartico o spolnem izrazu/denarju/moči, jo obdrži pri sebi. To je pomembno za diskusijo na koncu, ko bodo lahko udeleženke_ci primerjale_i različna navodila in prediskutirale_i njihovo pravičnost ter smisel.
- Imamo 6 kartic, ki so obarvane v 3 različne barve: roza (2 kartici), rumena (2 kartici) in modra (2 kartici). Ko karakter prečka startno linijo (to pomeni, ko prehodi prvi ali drugi krog), dobi za nagrado denar:
- ROZA dobi 5 žetonov,
- RUMENA dobi 3 žetone,
- MODRA dobi 1 žeton.
- Primer: Ko igralka_ec z roza kartico prečka startno linijo, ji_mu rečemo: »Čestitam, dobiš 5 žetonov!« Če nekdo vpraša, npr. zakaj dobi modri samo 1 žeton, mu povemo, da je to zato, ker je modre barve. Sklicujemo se lahko tudi na to, da je pravila igre treba upoštevati. S tem pokažemo nesmiselnost delanja razlik na podlagi barve.
- Igra je zaključena, ko prvi karakter naredi 3 kroge, torej ko tretjič prečka startno linijo. Ta karakter dobi dodaten denar, količina pa je odvisna od njegove barve. Nato se pogleda, katera mesta so zasedli karakterji. 1. mesto dobi še dodatnih 6 žetonov in 6 zvezdic, 2. mesto dodatnih 5 žetonov in 5 zvezdic, 3. mesto 4, 4. Mesto 3, 5. mesto 2 in 6. mesto 1.
- Igro mora igrati vsaj 6 oseb. Če je oseb več, naj se razdelijo v pare in naj dve osebi skupaj prevzmeta en karakter.

ZELO POMEMBNO: Pred začetkom igre in med igro udeleženkam_cem ne razlagajte pomenov prispodob. Čas za naslavljanje le-teh boste imele_i v debatnem delu po odigrani igri.

PRISPODOBE:

Barve kartic

Barve predstavljajo barvo kože. Nebelopoliti ljudje se danes še vedno srečujejo s stigmo na podlagi barve kože – rasizmom. Z našimi barvami želimo prikazati, kako so ljudje še vedno diskriminirani na podlagi barve kože in kako barva kože vpliva na naše predispozicije in (enake) možnosti. Gledano z druge perspektive: osebam z belo poltjo je na podlagi naše barve kože dan privilegij in nimamo kolektivnega spomina, ki bi na kakršenkoli način vplival na naše življenje, samozavest in samopodobo.

Osebnostno okolje je treba konkretizirati za slovenski prostor.

- V slovenskem prostoru pod nebelopolte osebe ne štejemo le temnopolte osebe, temveč tudi pripadnice_ke romskih manjšin. Rasizem je večkrat utemeljen tudi na podlagi nacionalnosti, tako da lahko dodamo, da kot nebele ljudi v našem prostoru vidimo tudi priseljence iz držav bivše Jugoslavije.

Moč

Simbol za moč so zvezdice.

Ponazarjajo telesno moč oz. fizično zmožnost posameznega karakterja. Prispodoba naslavlja norme telesnosti, »sposobnosti« teles. Moč prav tako ponazarja fizično dobro počutje, kar lahko apliciramo na področje težav v duševnem zdravju in duševnem razvoju. Hendikepirane osebe, osebe s težavami v duševnem zdravju in osebe z različnimi boleznimi in/ali bolezenskimi stanji se v vsakdanjem življenju soočajo z različnimi ovirami – fizičnimi in/ali duševnimi.

Igra vsebuje tudi **kartice za moč**. To so posebne kartice, s pomočjo katerih lahko osebe pridobijo ali izgubijo moč. Igralkam_cem je treba poudariti, da je moč pomembna za napredovanje v igri. Če je nimaš, nazaduješ. Zato jih spodbujamo, da zbirajo tudi čim več zvezdic, ne samo denarja. Če igralka_ec nima niti 1 zvezdice, ne more metati kocke, tudi če ima veliko žetonov.

Denar

Simbol za denar so žetoni.

Ponazarjajo finančno stanje, družbeno moč in ugled v družbi. Nekatere kartice, npr. roza, ga že v štartu dobijo več, medtem ko ga modre kartice dobijo zelo malo. Igra s prispodobo prikazuje realnost tega, da se ne rodimo z enakim ekonomskim statusom in da ta razlika potem pogosto vpliva na naš potek življenja in na širino možnosti, ki jih imamo.

Če igralka_ec nima niti 1 žetona, ne more metati kocke, tudi če ima veliko zvezdic.

S **karticami za denar** se prav tako pridobiva ali izgublja žetone.

Kartice za spolni izraz

Karakterji na karticah so upodobljeni z različnimi lastnostmi/spolnimi izrazi. Kar je najbolj opazno, so naslednje komponente: hlače, krilo, brada in mišice. Spet si pomagajte s Prilogo 1, kjer je opis vseh kartic. Maskulin videz je družbeno bolj cenjen kot feminilen videz. Prav tako maskulin videz predvsem povezujemo z moškimi, feminilnega pa z ženskami. Obstaja tudi razlika v tem, kako tretiramo ženske, ki so bolj maskuline, v primerjavi z moškimi, ki so bolj feminilni; prve veliko lažje sprejmemo kot druge, in to prav zaradi tega, ker maskulin videz velja za nevtralnega ali celo bolj zaželenega. V igri torej želimo prikazati, kako lahko zunanji videz vpliva na posamezničino_kovo vlogo v družbi.

Sreča v igri

Skoraj vedno bo imel_a kateri_a izmed igralcev_k več sreče pri metanju kocke, zato se lahko zgodi, da bo kartica z modrim ali rumenim karakterjem kdaj dosegla višje končno mesto. Ko z udeleženkami_ci v debati naslavljate (de)privilegije, ki jih imajo posamezne kartice, morate posvetiti pozornost tudi temu, zakaj je (če je) deprivilegiranemu karakterju uspelo premagati karakter z več privilegiji. Če pogledamo z vidika igre, lahko rečemo, da je imel_a ta igralec_ka srečo. Vendar kaj ta sreča pomeni v realnem življenju? Seveda poznamo deprivilegirane osebe, ki jim v življenju uspe in se povzpnejo po družbeni lestvici. Tukaj je pomembno omeniti, da ni dovolj, če se oseba samo močno trudi, se npr. veliko uči. Vprašati se morate, kakšnih podpornih sistemov je bila oseba deležna skozi celotno življenje. Podporni sistemi so lahko družina, prijatelji, socialna omrežja, podporne skupine itd. Lahko, da je Posameznik_ca razvil_a t. i. odpornost (ang. *resilience*) in s tem mehanizme, ki so ji_mu pomagali pri življenjskih preprekah. Lahko, da je intersekcija osebnih okoliščin še vedno vsebovala toliko privilegiranih pozicij. Včasih se zgodi, da imamo v življenju tudi srečo. Razlag je veliko, pomembno je, da jih upoštevate in življenj ne reducirate.

Odnosi igralk_cev med igro

Med igro bodite pozorne_i na odnose, ki se razvijajo med igralkami_ci. Opazujte, kdo s kom tekmuje, kdo koga spodbuja in ali se kdo komu posmehuje. Kako se celotna skupina odziva na uspehe ali poraze vsake_ga posameznice_ka. Med igro si beležite opažanja, saj je pomembno, da jih kasneje naslovite v diskusiji. To lahko storite tako, da opažanja povežete s primerjavami z resničnim življenjem; te so razložene v zgornjih poglavjih.

Priloge:

Priloga 1: Opisi karakterjev

Priloga 2: Kartice karakterjev

Priloga 3: Kartice za spolni izraz (natisnite dvakrat)

Priloga 4: Kartice za denar (natisnite dvakrat)

Priloga 5: Kartice za moč – energijo (natisnite dvakrat)

Priloga 6: Kartice za spremljanje denarja (žetonov) in moči (zvezdic)

Priloga 7: Površina za igro

Priloga 1: Opisi karakterjev.

1. Kartica

- **ime:** KUKO
- **barva:** roza
- **denar:** 10 žetonov
- **moč:** 10 zvezdic
- maskulin videz s krilom/obleko, kratki lasi, brada

2. Kartica:

- **ime:** SIMI
- **barva:** roza
- **denar:** 6 žetonov
- **moč:** 8 zvezdic
- maskulin videz s hlačami, mišice

3. Kartica:

- **ime:** TITI
- **barva:** rumena
- **denar:** 9 žetonov
- **moč:** 3 zvezdice
- feminilno bitje z brado in hlačami, pobarvani nohti

4. Kartica:

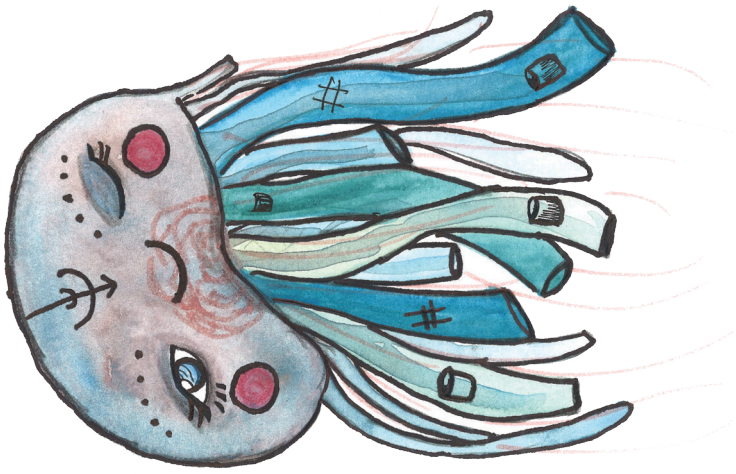
- **ime:** LIDO
- **barva:** rumena
- **denar:** 5 žetonov
- **moč:** 6 zvezdic
- maskulino bitje s hlačami, mišice, srednje dolgi lasi, ličila

5. Kartica:

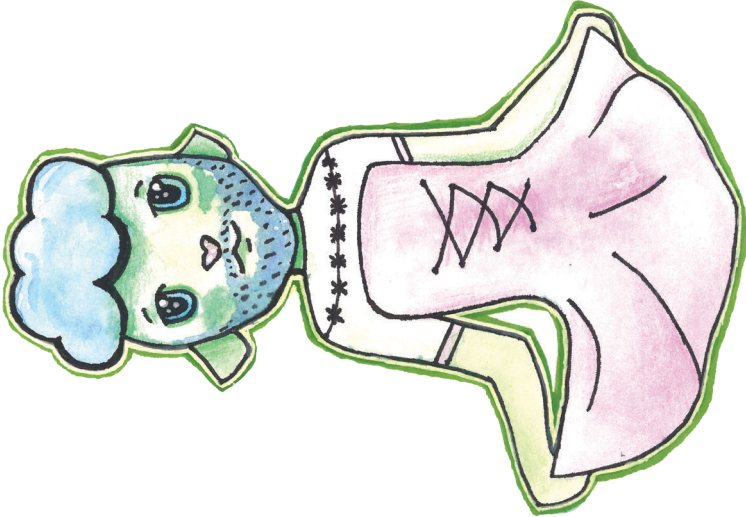
- **ime:** KERI
- **barva:** modra
- **denar:** 4 žetoni
- **moč:** 3 zvezdice
- feminilno bitje z ličili in hlačami

6. Kartica:

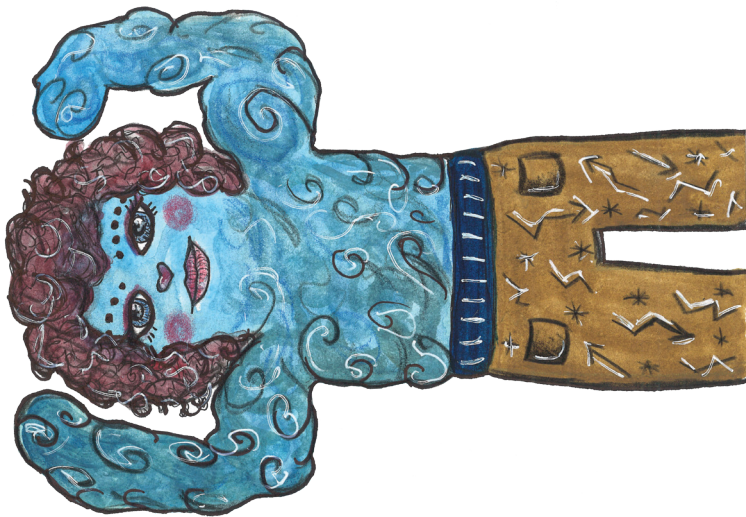
- **ime:** NISE
- **barva:** modra
- **denar:** 2 žetona
- **moč:** 4 zvezdice
- feminilno bitje z mišicami, krilom/obleko.

KERI

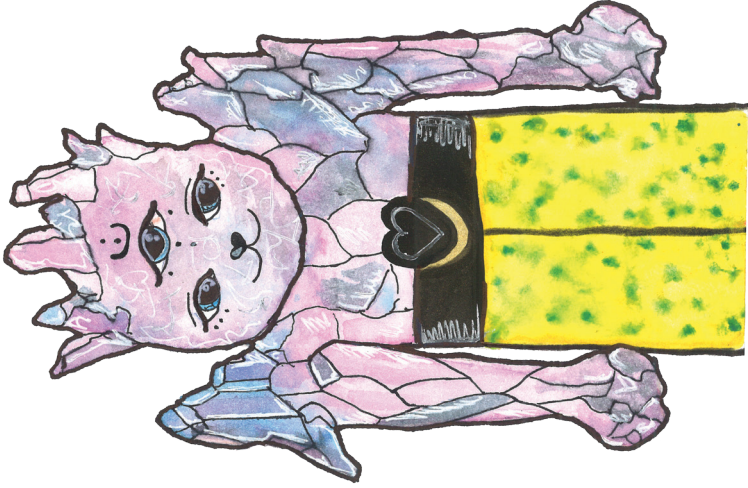
KUKO

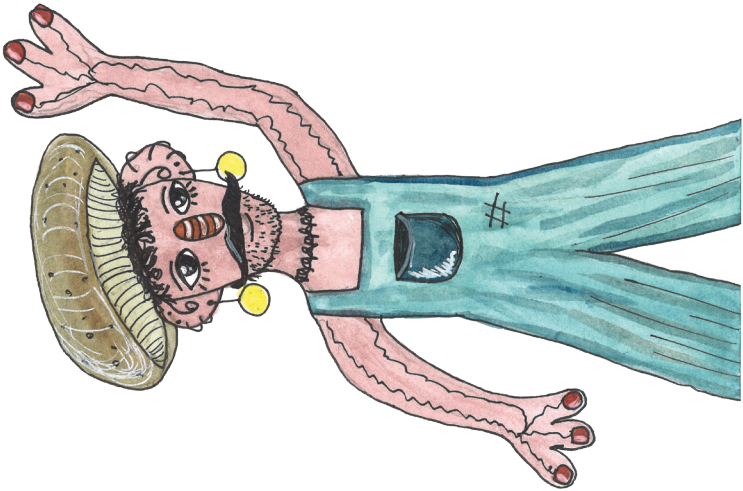
LIDO

NISE

SIMI

TITI

Če imaš:

- **hlače:** greš 2 polja naprej
- **krilo:** greš 1 polje nazaj
- **mišice:** greš 1 polje naprej
- **brado:** greš 1 polje naprej

Če imaš:

- **hlače:** dobiš 1 žeton
- **krilo:** izgubiš 1 zvezdico
- **mišice:** greš 1 polje naprej
- **brado:** dobiš 1 žeton

Če imaš:

- **hlače:** greš 5 polj naprej
- **krilo:** greš 3 polja nazaj
- **mišice:** dobiš 1 zvezdico
- **brado:** dobiš 2 žetona

Če imaš:

- **hlače:** dobiš 2 žetona
- **krilo:** izgubiš 3 žetone
- **mišice:** dobiš 2 žetona
- **brado:** dobiš 2 žetona

Če imaš:

- **hlače:** greš 2 polja naprej
- **krilo:** greš 1 polje nazaj
- **mišice:** greš 1 polje naprej
- **brado:** greš 1 polje naprej

Če imaš:

- **hlače:** dobiš 2 zvezdici
- **krilo:** izgubiš 1 zvezdico
- **mišice:** dobiš 3 zvezdice
- **brado:** dobiš 1 zvezdico

Če imaš:

- **hlače:** dobiš 1 žeton
- **krilo:** izgubiš 1 žeton
- **mišice:** dobiš 1 žeton
- **brado:** dobiš 1 žeton

Če imaš:

- **hlače:** dobiš 1 zvezdico
- **krilo:** izgubiš 2 zvezdici
- **mišice:** dobiš 1 zvezdico
- **brado:** dobiš 1 zvezdico

Če imaš:

- **hlače:** dobiš 2 žetona
- **krilo:** izgubiš 3 žetone
- **Mišice:** dobiš 2 žetona
- **brado:** dobiš 2 žetona

Če imaš:

- **hlače:** dobiš 1 zvezdico
- **krilo:** izgubiš 3 zvezdice
- **mišice:** dobiš 3 zvezdice
- **brado:** dobiš 2 zvezdici

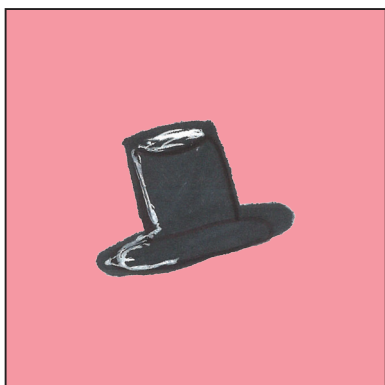
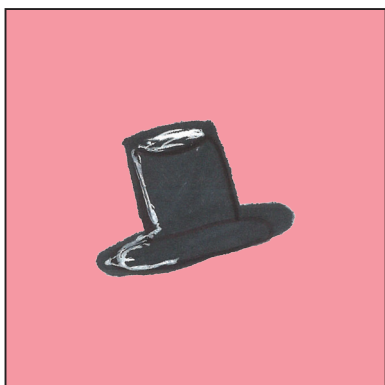
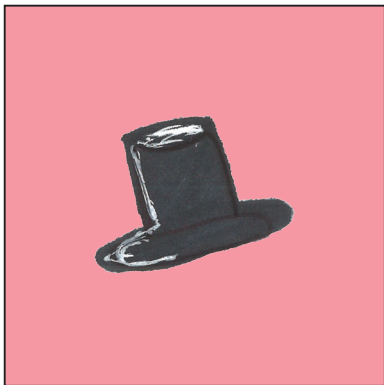
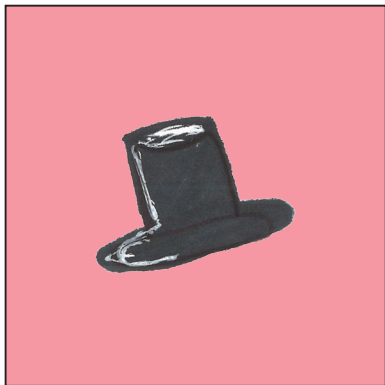
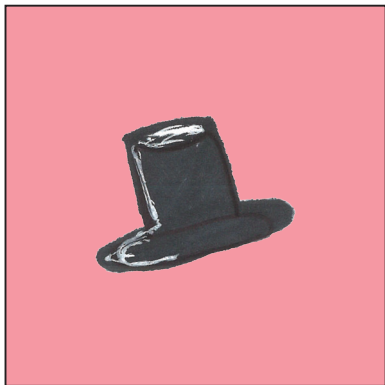
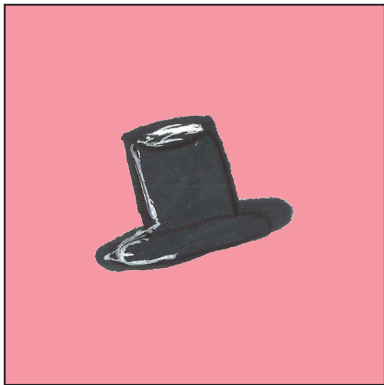
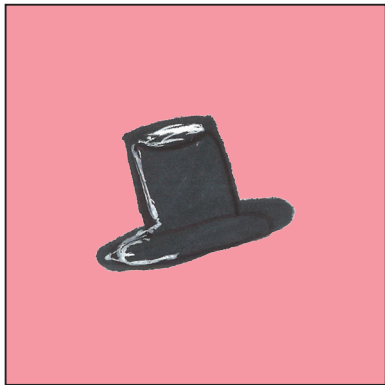
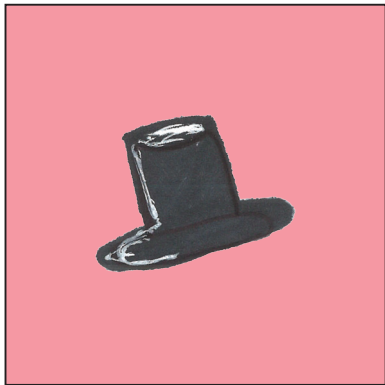
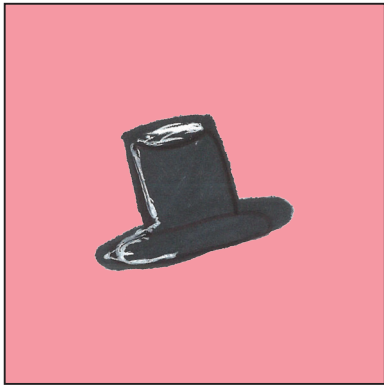
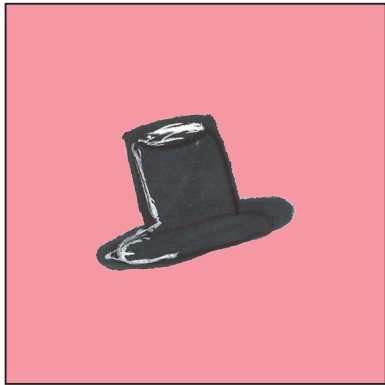
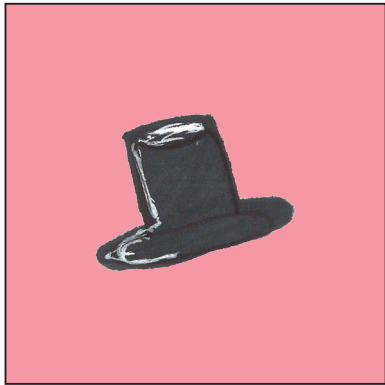
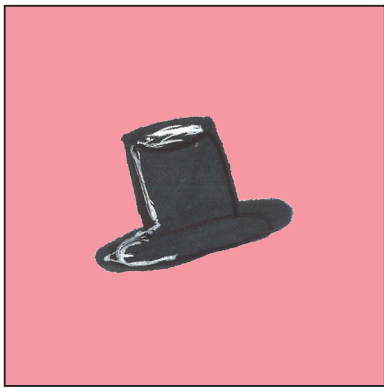
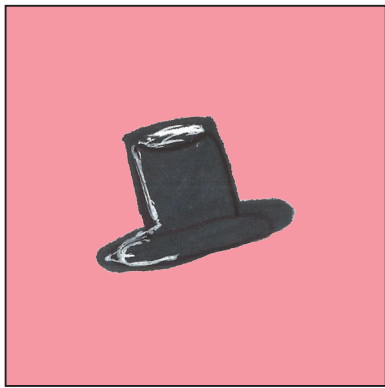
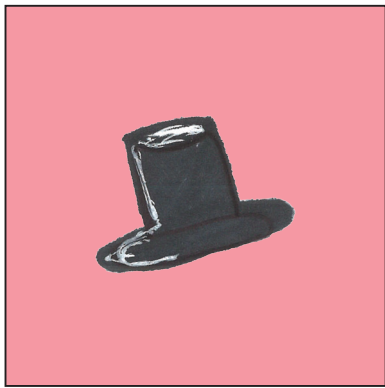
V drogeriji kupiš nov
parfum. Plačaš 2 žetona.

Zelo dolgo si urejaš lase,
zato izgubiš 1 zvezdico.

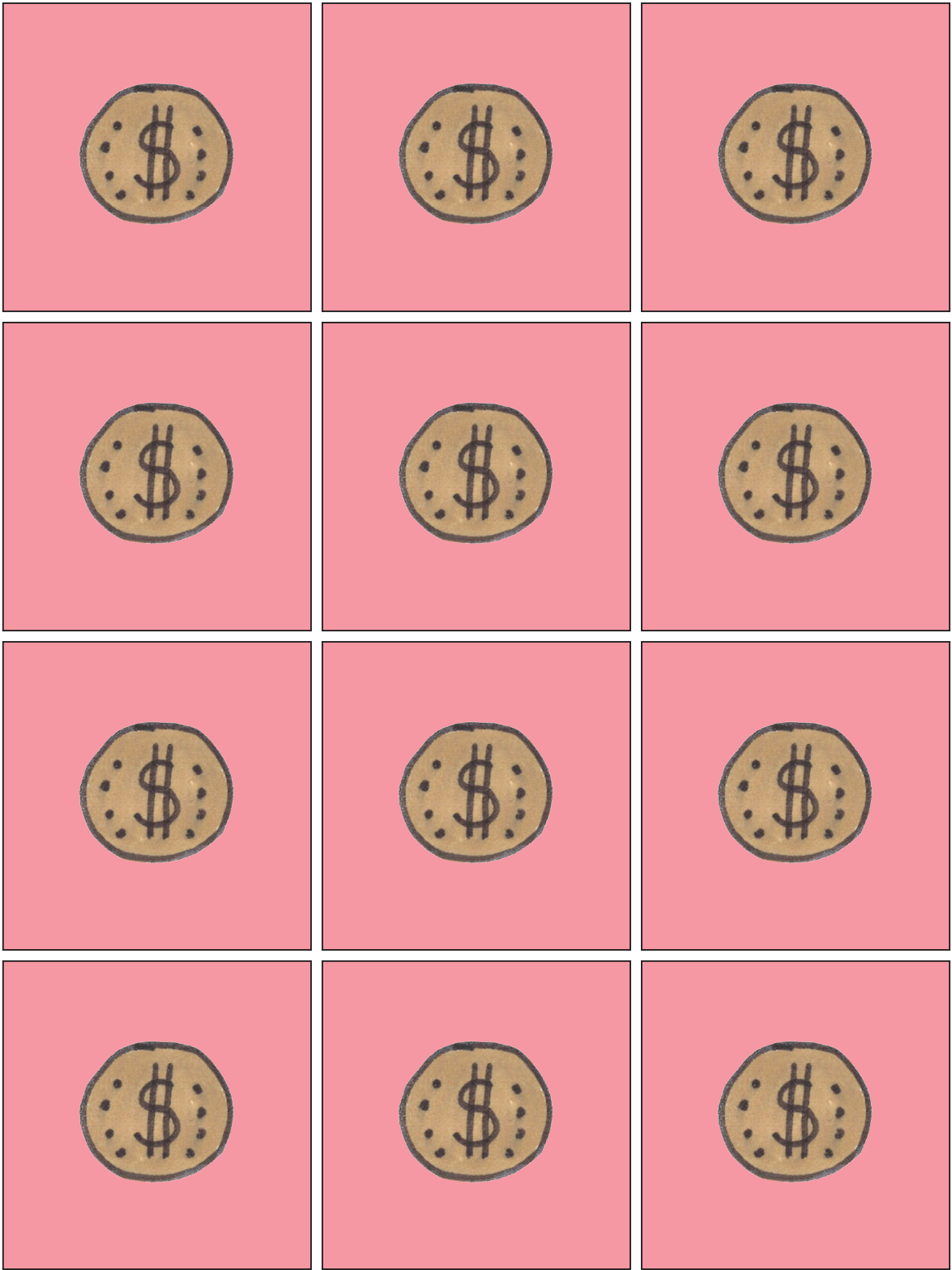
Kupiš si peno za britje.
Izgubiš 2 žetona.

Lakiraš si nohte.
Izgubiš 2 zvezdici.

Pospravljaš omaro z obačili.
Izgubiš 1 zvezdico.

<p>Če imaš 6 žetonov ali manj, izgubiš 1 žeton.</p>	<p>Če imaš vsaj 7 žetonov, greš 1 polje naprej.</p>	<p>Če imaš 7 žetonov ali manj, plačaš izgubiš 1 žeton.</p>
<p>Če imaš vsaj 9 žetonov, greš 2 polji naprej.</p>	<p>Igralki_cu z največ žetoni podariš 1 žeton.</p>	<p>Če imaš 6 žetonov ali manj, greš 1 polje nazaj.</p>
<p>Igralki_cu z največ zvezdicami podariš 1 žeton.</p>	<p>Če imaš 5 žetonov ali manj, greš 1 polje nazaj.</p>	<p>Če imaš vsaj 8 žetonov, greš eno polje naprej.</p>
<p>Če imaš 4 žetone ali manj, greš 1 polje nazaj.</p>	<p>Če imaš 3 žetone ali manj, greš 1 polje nazaj.</p>	<p>Če imaš 2 žetona ali manj, greš 1 polje nazaj.</p>

Če imaš samo 1 žeton, greš 2 polji nazaj.

Če imaš vsaj 12 žetonov, greš 3 polja naprej.

Če imaš vsaj 13 žetonov, greš 3 polja naprej.

Če imaš vsaj 14 žetonov, greš 3 polja naprej.

Če imaš vsaj 15 žetonov, greš 3 polja naprej.

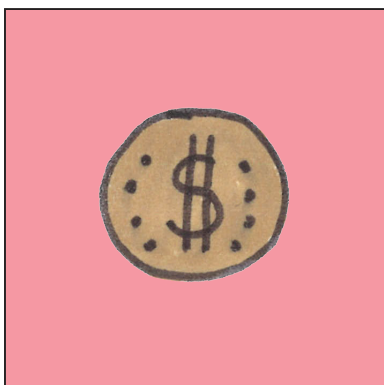
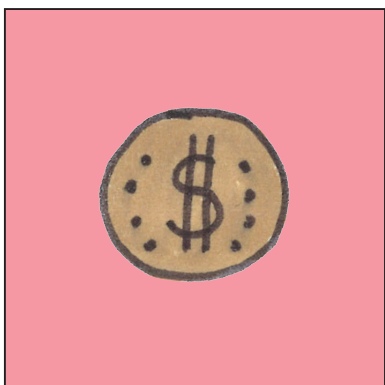
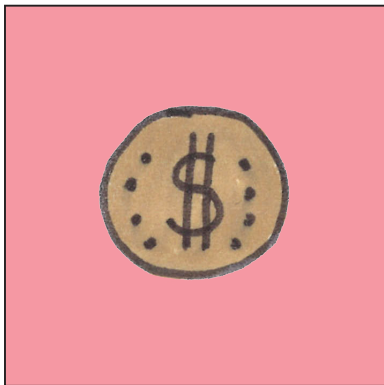
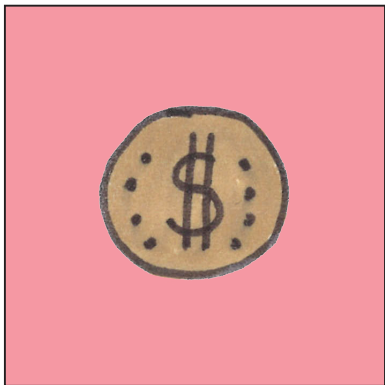
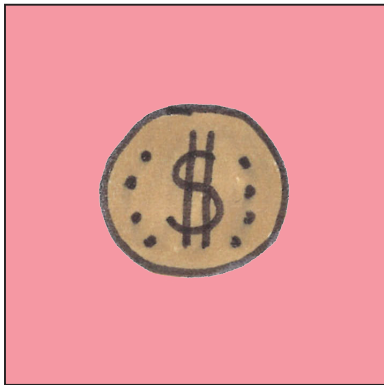
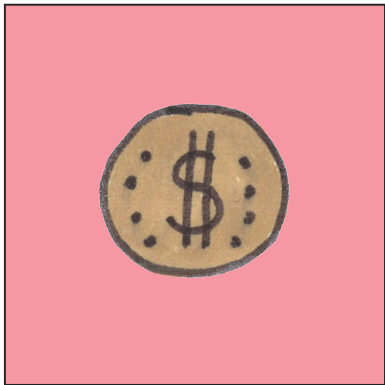
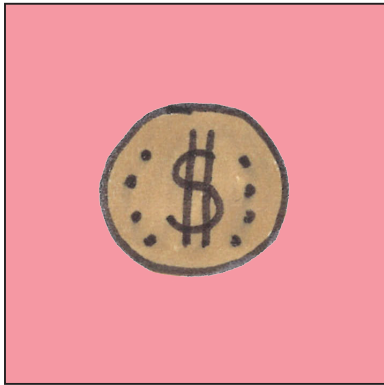
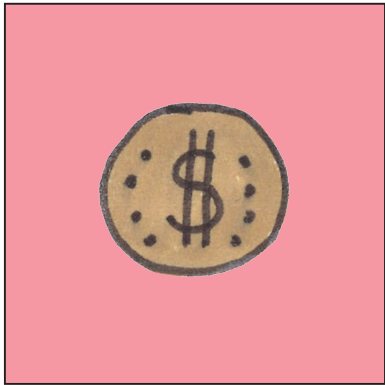
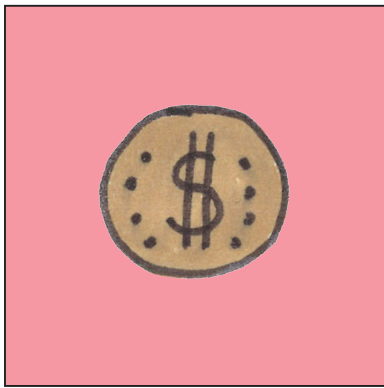
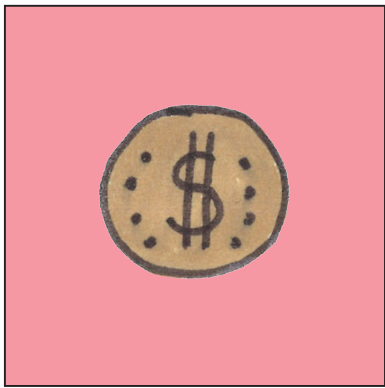
Igralka_ec z najmanj žetoni, ti mora plačati 1 žeton.

Igralka_ec z najmanj zvezdicami, ti mora podariti 1 zvezdico.

Igralki_cu z najmanj žetoni podari 1 zvezdico.

Igralki_cu z najmanj žetoni podari 1 žeton.

Igralki_cu z največ zvezdicami podari 1 žeton.

Prišla_el si do slaščičarne.
Če imaš vsaj 8 žetonov, si
privoščiš kos torte.
Dobiš 3 zvezdice.

Če imaš vsaj 7 žetonov, si
privoščiš razvajanje v savni.
Dobiš 2 zvezdice.

Če imaš vsaj 9 žetonov,
si privoščiš počitek na
masažnem stolu.
Dobiš 1 zvezdico.

Tekla_el si na maratonu.
Zelo si se utrudil_a, zato
izgubiš 2 zvezdice.

Če imaš vsaj 7 žetonov, si
privoščiš počitek v termah.
Pridobiš 4 zvezdice.

V fitnesu si si poškodoval_a
koleno. Izgubiš 2 zvezdice.

Cel dan si delal_a.
Izgubiš 2 zvezdice.

Ker si pojedla_el preveč
sladkarij, te boli trebuh.
Izgubiš 1 zvezdico.

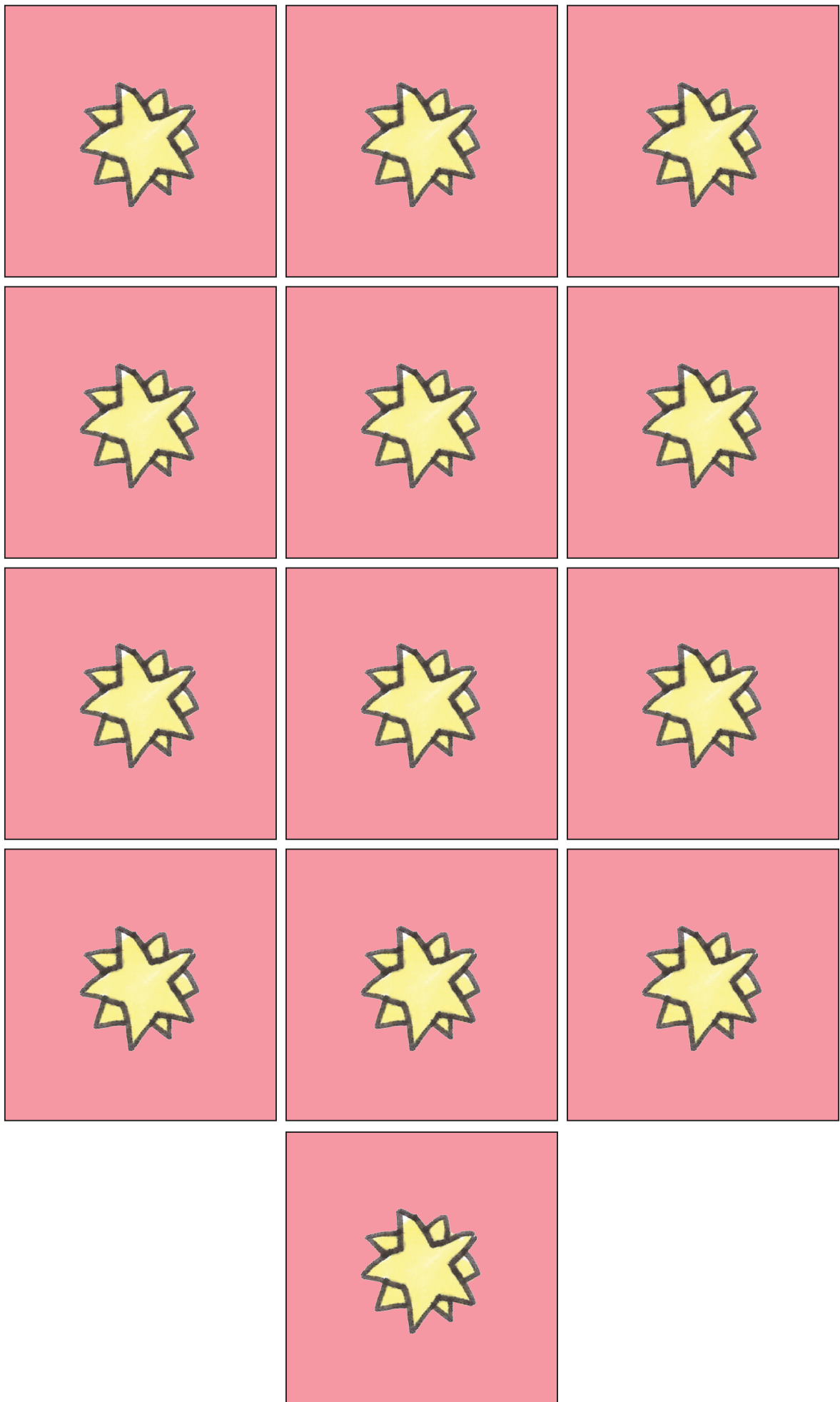
Zaradi nočne more si
imel_a slab spanec.
Izgubiš 1 zvezdico.

Začel_a si se ukvarjati s
prostovoljstvom. Desnemu
sosedu podariš 1 zvezdico.

Pozno v noč si delal_a
domačo nalogo. Zato si
utrujen_a in izgubiš 1
zvezdico.

Skregal_a si se s
prijateljico_em.
Ne počutiš se dobro,
zato izgubiš 1 zvezdico.

Za domače branje moraš
prebrati debelo knjigo.
Pri branju se zelo utrudiš,
zato izgubiš 1 zvezdico.

Doma praznuješ rojstni dan. Ko prijatelji_ce zapustijo tvoje stanovanje, je le- to razmetano. Zelo dolgo pospravljaš in izgubiš 1 zvezdico.

Na košarkarski tekmi zadaneš 10 košev. Za nagrado dobiš 2 zvezdici.

Po kosilu si privoščiš lepotni spanec. Dobiš 1 zvezdico.

Izgubil_a si ključe od svoje sobe. Iščeš jih cel večer, zato izgubiš 2 zvezdici.

Na poti do šole srečaš sošolko_ca. Ker se veliko pogovarjata, sta počasni_a in zamudita v šolo. Izgubiš 1 zvezdico.

Če imaš vsaj 8 žetonov, si lahko ogledaš gledališko predstavo. Dobiš 3 zvezdice.

Če imaš vsaj 7 žetonov, greš lahko na koncert. Dobiš 2 zvezdici.

Če imaš vsaj 8 žetonov, si lahko kupiš nove hlače. Dobiš 2 zvezdici.

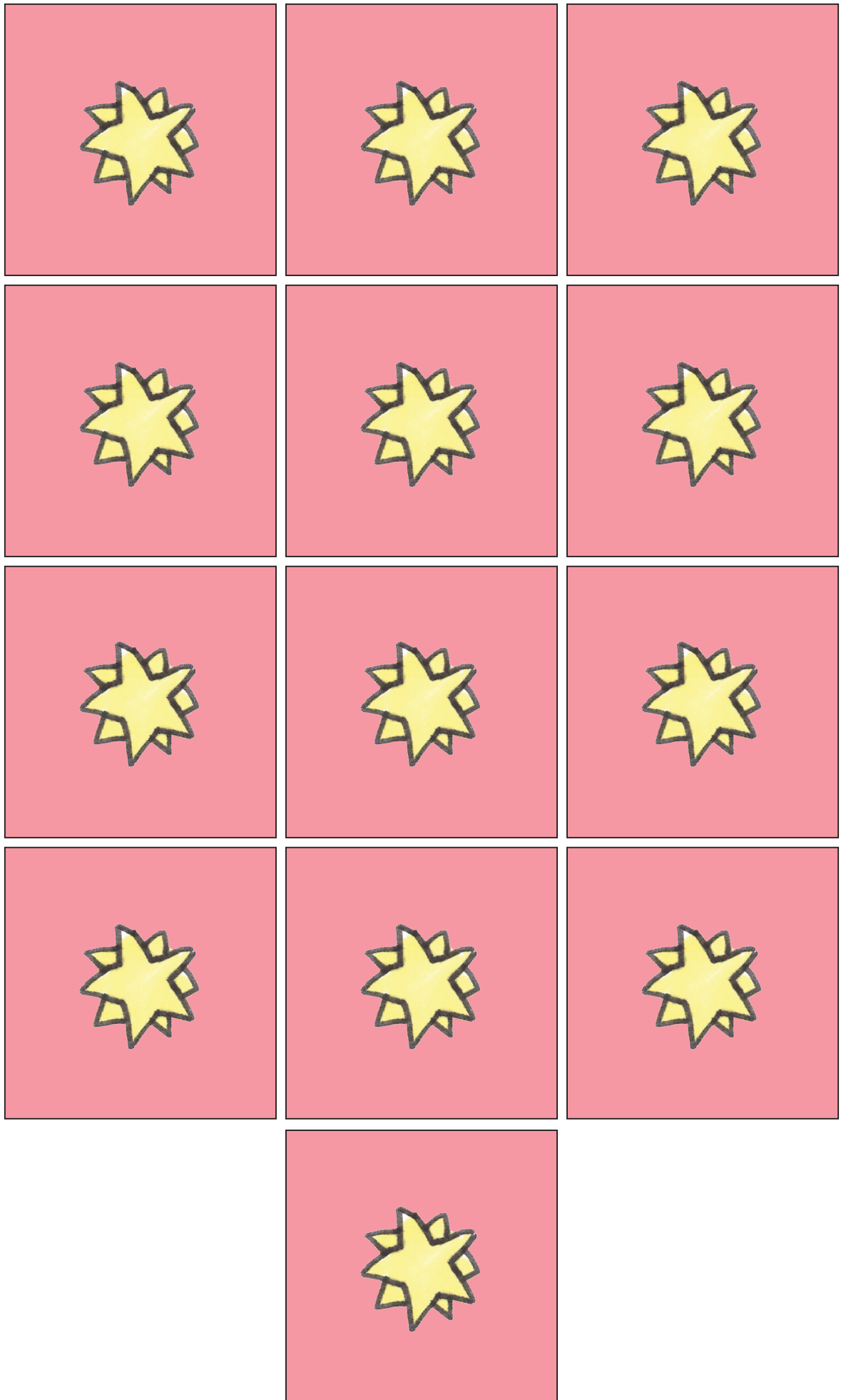
Če imaš vsaj 9 žetonov, greš lahko k frizerju. Dobiš 4 zvezdice.

Če imaš vsaj 8 žetonov, si privoščiš večerjo s prijateljico_em. Dobiš 3 zvezdice.

Če imaš vsaj 9 žetonov, si lahko kupiš nove čevlje. Dobiš 3 zvezdice.

Prideš v lunapark. Če imaš vsaj 8 žetonov, lahko skačeš na trampolinu. Dobiš 2 zvezdici.

Med zimskimi počitnicami greš lahko smučat, če imaš vsaj 8 žetonov. Dobiš 2 zvezdici.

IZGUBIŠ

1

RUMENA
KARTICA
1 POLJE
NAPREJ

RUMENA
KARTICA
2 POLJI
NAPREJ

KARTICE
ZA DENAR

ROZA KARTICA
4 POLJA
NAPREJ

MODRA
KARTICA
2 POLJI
NAZAJ

IZGUBIŠ

2

Enake možnosti

#privilegiji #enakemoznosti

Starostna skupina:

od 10 do 14 let

nad 15 let

Čas:

60 min

Velikost skupine:

do 18 oseb

Zahtevnost vsebine delavnice:

1 2 **3** 4 5

Zahtevnost izvedbe delavnice:

1 2 **3** 4 5

MATERIALI:

- Koš za smeti
- Listi papirja (uporabite lahko odpadni papir)

- Pisala

CILJI:

- Udeleženke_ci spoznajo tematike (de)privilegiranosti, enakih možnosti, enakopravnosti in enakosti.
- Udeleženke_ci preko uporabe izkustvenih metod kritično razmišljajo o lastnih pozicijah v družbi.

PRIPRAVA:

- Pred začetkom si preberite Nasvete za izvajalke_ce, ki jih najdete pod opisom te delavnice.
- Prostor pripravite frontalno (lahko z mizami ali brez njih), pri čemer je pomembno, da stole razporedite v pet vrst.
- Pred prvo vrsto postavite koš za smeti, na vsak stol/mizo pa položite po 1 prazen list papirja. Vsak_a izmed udeležencev_k mora dobiti 1 list papirja.

POVZETEK (NAMEN):

Namen delavnice je udeleženkam_cem predstaviti družbene privilegije, jih soočiti z njihovim pomenom ter jim približati delovanje družbenih sistemov.

OPIS POSTOPKA/METODOLOGIJA:

UVODNI DEL

Udeleženke_ce povabite v prostor; naj sedejo na stole, kjer jih čakajo listi papirja. Prosite jih, da papir zmečkajo.

Navodila morajo biti jasna:

- Pred vami stoji koš za smeti. Sledi tekmovanje v metanju papirčkov v koš. Z mesta, kjer sedite, morate zadeti koš.
- **Za skupino od 10 do 14 let:** Tisti_emu, ki zadane koš, do konca šolskega leta ne bo treba pisati testa pri matematiki in slovenščini.
- **Za skupino nad 15 let:** Tista_i, ki zadane koš, bo zmagovalka_ec in najbolj uspešna_en v družbi, z veliko uspeha v življenju.

OSREDNJI DEL

Udeleženke_ci poskušajo zadeti koš za smeti. Po tem, ko vržejo papirčke, je aktivnost zaključena.

Po opravljeni aktivnosti sledi pogovor v veliki skupini. Po želji lahko skupino razdelite tudi na dva dela (predvsem je to odvisno od števila udeleženk_cev in vaše presoje glede skupinske dinamike). Preverite predvsem počutje udeleženk_cev, mnenja, opažanja.

Vprašanja za razpravo:

- Kako ste se počutile_i med aktivnostjo?
- So bila pravila poštena do vseh v skupini?
- Katera vrsta je imela prednost pri aktivnosti?
- Kako ste se počutile_i tiste_i, ki ste sedele_i v prvi/drugi/zadnji/itd. vrsti?
- Ali vas je aktivnost spominjala na situacije v vsakdanjem življenju? (Pri tem vprašanju lahko skupino tudi povprašate po primerih. Če udeleženke_ce dobro poznate in z njimi sodelujete že nekaj časa ali pa je v skupini aktualna kakšna zgodba, povezana z (de)privilegiranostjo, lahko to s skupino naslovite. Predvsem je pomembno, da se skupina z izpostavljenimi situacijami identificira. Če skupina ne poda nobenih primerov, jih za vsak slučaj vnaprej pripravite na podlagi tega, kakšna je skupina, kakšne tematike so aktualne ...)
- Morda veste, kaj smo želele_i s to aktivnostjo prikazati?
- Kako bi lahko razumele_i to, da je nekdo iz zadnje vrste imel_a srečo, da je zadel_a koš? (Pri tem vzamete srečo kot simbol podpornih sistemov (družina, prijatelji_ce, šola ...) in poudarite, da se tudi deprivilegirane osebe lahko povzpnejo po družbeni lestvici ter da lahko podporni sistemi pri tem igrajo pomembno vlogo. Treba je tudi omeniti, da imajo nekatere osebe v življenju enostavno srečo, ki je lahko posledica različnih faktorjev.)

Za starostno skupino nad 15 let lahko dodate tudi naslednja vprašanja:

- Katere skupine so v naši družbi smatrane kot normativne/tiste z več družbene moči?
- Kaj menite, da pomeni, da ima neka oseba privilegij?

Po tej debati je pomembno, da jasno poveste, kaj je privilegij (poglejte Nasvete za izvajalke_ce).

ZAKLJUČNI DEL

Za vse starostne skupine na koncu dodate še vprašanje:

- Kaj bi storile_i ve_i, da bi bila razporeditev stolov bolj pravična za vse?

Pri tej aktivnosti udeleženkam_cem naročite, da aktivnost preuredijo na tak način, da bo boljša za vse. Pustite jim proste roke pri tem, kako bodo prišle_i do tega, da bo metanje papirja čim bolj pravično za vse. Spodbujajte skupinsko delo in solidarnost. Če ocenite, da se skupina pri tem ne znajde ali pa da jim ni uspelo, da bi imele_i vse_i enake možnosti, jim povejte, da je tudi to legitimno in da je pomembno predvsem to, da razmišljate o tem, kako omogočiti boljše pogoje za uspeh vseh. Hkrati jim tudi povejte, da je omogočanje enakih možnosti proces in da včasih ne moremo doseči zadovoljstva vseh v prvem poskusu.

Na koncu preverite stanje v skupini in udeleženke_ce prosite za mnenje o delavnici, kakšne so se jim zdele obravnavane teme in kaj bodo od delavnice odnesle_i.

NASVETI ZA IZVAJALKE_CE:

Pri aktivnosti metanja papirčkov vrste predstavljajo različno privilegirane ljudi. Prva vrsta predstavlja osebe, ki so v družbi najbolj privilegirane. Osebe v zadnji vrsti predstavljajo ljudi, ki so najbolj deprivilegirani.

Vloga izvajalke_ca v igri:

- Prvo vrsto spodbujajte k metanju in zadetku, medtem ko udeleženke_ce v zadnji vrsti ignorirajte, če se pritožujejo; v primeru, da jim uspe zadeti koš, jim namenite le malo pozornosti in jih medlo pohvalite ali pa sploh ne.
- Če osebe v prvih dveh vrstah zadenejo koš, jim čestitajte, jih pohvalite.
- Pomembno je tudi poudariti, da morate v vseh primerih resno jemati le prvi dve vrsti, tudi če se osebe v teh dveh vrstah upirajo in pritožujejo, da igra ni poštena. V takšni situaciji jim lahko rečete, da je njihov odziv herojski, če pa to isto izpostavi nekdo iz zadnje vrste, ji_mu lahko rečete, da tako je in da so za vse ljudi pravila igre enaka.
- Pomembno je, da vztrajate pri svojih pravilih in tudi nagradah, čeprav bi se mogoče nekaterim udeleženkam_cem zdele nesmiselne ali nerealne.

Aktivnost na preprost način prikaže, kako družba določene skupine privilegira, določene pa deprivilegira, medtem ko so pravila za vse osebe enaka; ne glede na to, katerega spola je, kakšen je njen_gov družbeni razred/sloj, telesna zmožnost, spolna usmerjenost, barva kože itd.

Pri delavnici lahko predvidite različne reakcije, na katere se lahko pripravite. Primera reakcij, ki ju lahko predvidite:

- Udeleženke_ci bodo morda izbrale_i nekoga iz zadnje vrste in se iz nje_ga norčevale_i ali pa bodo za tarčo izbrale_i kogarkoli iz skupine. V tem primeru morate to nasloviti in odločno reči, da takšno obnašanje ni sprejemljivo.
- Udeleženke_ci se bodo lahko znašle_i v neprijetni situaciji, če bodo posedene_i v zadnjo vrsto in so že v resničnem življenju deprivilegirane_i. V tem primeru eksperiment vseeno izvedite, a v debati naslovite, da aktivnost nima nobene povezave z resničnim življenjem. Če skupino poznate že od prej, boste na to lahko še bolj pozorne_i in boste debato na to temo lažje izpeljale_i.

Pri delavnici morate nasloviti, kaj je privilegij, saj je namenjena osnovnemu spoznavanju s tematiko. Privilegij je beseda, ki se pogosto uporablja za različne stvari, v našem primeru pa govorimo o družbenem privilegiju.

Družbeni privilegij je skupek nezaslužnih prednosti na podlagi pripadnosti določeni družbeni skupini, dan normativnim družbenim skupinam, ki so na poziciji moči (belopolti ljudje, heteroseksualne osebe, cispolne osebe, moški, osebe z normativno telesno zmožnostjo ...). Privilegij je vedno relacijski, kar pomeni, da imajo privilegirane družbene skupine vedno določene prednosti v primerjavi z drugimi družbenimi skupinami (npr. moški imajo prednosti v družbi v primerjavi z ženskami in ostalimi spoli). Privilegije moramo vedno razumeti tudi na sistemski ravni, in ne na ravni posameznikovih osebnih življenjskih izkušenj. Gre za abstraktne, družbene in dinamične procese, o katerih je težko govoriti. Če izpostavimo privilegij določene osebe, s tem slednje ne napadamo ali sporočamo, da ima zaradi tega boljše življenje. S tem povemo le, da ji v določenih situacijah privilegij koristi. S pripadnostjo neki privilegirani družbeni skupini lahko razvijemo določene miselne in vedenjske vzorce ter slepe pege za določena področja in okoliščine, še posebej če privilegijev ne reflektiramo. Z refleksijo se lahko izognemo vsaj nekaterim izključujočim in diskriminatornim vzorcem, ki nam jih družba na podlagi naše pozicije privzgoji (npr. heteroseksualna oseba, ki nima reflektiranih privilegijev, se ne zaveda različnih spolnih usmerjenosti in praks, kar se kaže v tem, da o partnerskih in romantičnih zvezah govori le skozi heteroseksualni vidik, hkrati pa se tudi ne zaveda, da so lahko osebe, ki se ne identificirajo kot heteroseksualne, diskriminirane že, ko se na ulici držijo za roke, se poljubljaajo v javnosti itd.). Ko prenesemo privilegij na individualno raven, se njegova absolutnost razblini. Posameznice_ki imajo namreč vrsto privilegiranih in deprivilegiranih vidikov, ki ustvarjajo edinstveno življenjsko situacijo (preberite si poglavje Intersekcionalnost).

Muzej iluzij

#heteronormativnost #cisnormativnost #prostori #norme

Starostna skupina:

nad 15 let

Čas:

120 min

Velikost skupine:

do 18 oseb

Zahtevnost vsebine delavnice:

1 2 3 4 **5**

Zahtevnost izvedbe delavnice:

1 2 3 4 **5**

MATERIALI:

- Vprašanja za razpravo
- Priloga 1: Plakat družine 1
- Priloga 2: Plakat družine 2
- Priloga 3: Oglas za Janez Fon
- Priloga 4: Izjave
- Priloga 5: Pravila
- Priloga 6: Fotografija para 1
- Priloga 7: Fotografija para 2
- Priloga 8: Fotografija para 3
- Priloga 9: Fotografija družine 1
- Priloga 10: Fotografija družine 2
- Priloga 11: Raziskava 1
- Priloga 12: Raziskava 2
- Priloga 13: Oglas iz časopisa 1
- Priloga 14: Oglas iz časopisa 2
- Priloga 15: Napis za stranišče
- Priloga 16: Reklama za trgovino N&N
- Plastelin
- Papir za risanje
- Risala
- Pisala
- Podlaga za plastelin

CILJI:

- Udeleženke_ci spoznajo heteronormativnost in cisnormativnost prostorov.
- Udeleženke_ci uzavestijo dejavnike, ki vplivajo na (po)ustvarjanje hetero- in cisnormativov.
- Udeleženke_ci razmišljajo o normah v naši družbi glede na spol in spolno usmerjenost.
- Udeleženke_ci prevprašujejo heteronormativnost in cisnormativnost različnih fizičnih prostorov znotraj naše družbe.

PRIPRAVA:

- Pred izvajanjem delavnice si preberite poglavji Varnejši prostor in Slovarček ter Nasvete za izvajalke_ce, ki jih najdete pod opisom te delavnice.
- Pozorno se spoznajte s celotno delavnico Muzej iluzij in v prilogah poiščite materiale.
- Za izvedbo te delavnice potrebujete tudi dodatne soizvajalke_ce (vsaj dve_a, po možnosti tri), ki bosta/bodo med izvajanjem eksperimenta prebirale_i izjave, ki jih najdete v Prilogi 4. Njihova naloga je, da so ves čas prisotne_i v skupini, izjave pa začnejo prebirati, kot je napisano v poteku delavnice.
- Pripravite si tudi ves material.
- Natisnite oz. skopirajte vse priloge po enkrat, Prilogo 5: Pravila pa skopirajte tolikokrat, kolikor je udeleženk_cev. Zelo dobro preberite razlage pravil in izjav (v Tabeli 2: Razlaga pravil in Tabeli 3: Razlaga izjav), saj vam bodo v pomoč pri izvajanju delavnice in vodenju diskusije. Delavnica je zelo zahtevna, zato je pomembno, da ste odlično pripravljene_i.
- Pripraviti morate tudi prostor, v katerem se bo izvajala delavnica.
- Prostor naj ima 4–6 miz, kjer se bodo udeleženske_ci razdelile_i v skupine po 3 do 4 osebe, odvisno od velikosti skupine.
- Na mizah ter stenah naj bodo materiali, ki jih najdete v prilogah. Razpored materialov za na stene in mize najdete v spodnji tabeli (Tabela 1). Poiščite tudi mirno, sproščujočo glasbo, ki naj se predvaja, že preden udeleženske_ci vstopijo v prostor.

Tabela 1: Razporeditev materialov

MIZE	STENE
Priloga 7: Fotografija para 2	Priloga 15: Napis za stranišče
Priloga 8: Fotografija para 3	
Priloga 9: Fotografija družine 1	
Priloga 10: Fotografija družine 2	
Priloga 3: Oglas za Janez Fon	Priloga 16: Reklama za trgovino N&N
Priloga 11: Raziskava 1	Priloga 1: Plakat družine 1
Priloga 12: Raziskava 2	Priloga 2: Plakat družine 2
Priloga 13: Oglas iz časopisa 1	Priloga 6: Fotografija para 1
Priloga 14: Oglas iz časopisa 2	

POVZETEK (NAMEN):

Namen delavnice je udeleženkam_cem predstaviti družbene normative ter prikazati, kako ti vplivajo na posameznice_ke iz marginaliziranih skupin, v tem primeru predvsem na področju LGBT tematike.

OPIS POSTOPKA/METODOLOGIJA:

UVODNI DEL

Skupaj z udeleženkami_ci in soizvajalkami_ci se zberite pred vrati prostora. Preden vsi skupaj vstopite, udeleženkam_cem podajte navodila in naredite uvod v delavnico:

»Pozdravljene_i in dobrodošle_i v čisto nov prostor za druženje mladih. Vse_i ste lepo vabljeni_i, da se podružite na naši otvoritvi in se zabavate.«

Do udeleženk_cev bodite čim bolj pozitivno naravnane_i, da dobijo občutek sprejetosti. Nadaljujete:

»V tem prostoru veljajo določena pravila oziroma norme, ki jih upoštevajte.«

Razdelite jim liste s pravili in skupaj jih na glas preberite.

V pravilih so vključene tudi naslednje definicije: gej, lezbijka, biseksualnost, transspolnost, heteroseksualnost in cispolnost, zato da lahko v primeru nejasnosti izrazov udeleženke_ci preberejo razlage besed. Na tej točki se ne zmenite za njihova vprašanja ali pa jih na hitro odslovite, češ da bo prostora za vprašanja še veliko.

OSREDNJI DEL

V sobi udeleženkam_cem recite, da naj si ogledajo vse materiale na mizah in stenah. Pustite jim nekaj časa, da v tišini pregledajo in preberejo, kar imajo pred seboj. Udeleženkam_cem za ta del aktivnosti namenite 10 minut časa, vendar jim tega ne omenjajte, da ne izgubijo občutka, da gre za nestrukturirano in sproščeno ogledovanje prostora.

Po desetih minutah pridejo na vrsto soizvajalke_ci. Njihova naloga je, da vsakič, ko se utiša glasba, preberejo eno izmed izjav na papirju (Priloga 4). Za tišanje glasbe lahko skrbi ena_den izmed soizvajalk_cev ali ve_i (odvisno od števila (so)izvajalk_cev). Soizvajalke_ci naj se pred začetkom dogovorijo, kateri_a bo prebral_a katero izjavo, med posameznim izrekanjem pa naj mine nekaj časa (30 sekund). Izjave morajo biti izrečene dovolj glasno, da jih udeleženke_ci slišijo, pomembno pa je, da niso izrečene neposredno udeleženkam_cem. Med izrekanjem naj izvajalke_ci gledajo v tla, drug_a drugega_o, v steno, nikoli pa naj direktno ne nagovarjajo udeleženk_cev, saj ne želimo, da bi kdo povedano razumel kot osebni napad.

Ko so izjave končane, spet ponudite glasbo ter udeleženkam_cem naročite, naj sedejo k mizam. Potem ostanite v tišini. Udeleženke_ce pustite v skupinah še naslednjih 5 minut in jim samo recite, da naj vsak_a pri sebi razmisli o tem, kaj se je zgodilo v prostoru.

Sledi debatni del.

- Debatni del naj traja 60 min ali več, da se lahko pogovorite o čim večjem številu tematik, mnenj, opažanj itd. Pomembno je tudi, da udeleženke_ce spodbujate, da s skupino delijo čim več izkušenj.

V veliki skupini:

- Najprej preverite, kateri pojmi ali besede pri poteku prve aktivnosti niso bile razumljene in odgovorite na zastavljena vprašanja udeleženk_cev.

Debato nadaljujte v prej razporejenih manjših skupinah.

- Vsaki skupini ponudite različne likovne tehnike za izražanje (plastelin, risanje, slikanje itd.). Material, ki si ga skupina izbere, položite na njihovo mizo. Na zastavljena debatna vprašanja spodaj odgovorijo s skupnim izdelkom oziroma z uporabo teh materialov. Po vsakem vprašanju pustite dovolj časa, da udeleženke_ci ustvarijo svoje skupne izdelke. Udeleženke_ci se posvetujejo v skupini, nato sledita predstavitev in interpretacija izdelka vsake skupine.

Vprašanja za razpravo:

- Kakšna so bila vaša pričakovanja, ko ste izvedele_i, da se odpira nov prostor za mlade?
- Kaj ste opazile_i v prostoru, kaj vse je bilo v prostoru in kaj je bilo v prostoru prikazano?
- Kako ste se počutile_i, ko ste izvedele_i kakšne so norme in pravila tega prostora?
 - ↳ V skupini si izberite vsaj dve normi in se o tem pogovorite. Nato naj vsaka skupina predstavi svoje razmišljanje. (Za izvajalke_ce: Poskrbite, da naslovite vsako normo in se o njej pogovorite, tudi če je udeleženke_ci niso omenile_i.)
- Kaj ste si mislile_i o stvareh, ki so bile na mizi?
 - ↳ V skupini izberite eno besedilo ali fotografijo in se o njej pogovorite.
 - ↳ Sledi predstavitev izbranih tekstov ali fotografij.
 - ↳ Na tej točki so dobrodošla podvprašanja: Ali menite, da so te raziskave resnične? Kakšni so vaši občutki ob pogledu na fotografije? Če izrazijo negativna občutja, jih vprašajte, zakaj tako mislijo. Če kdo reče, da biti gej ali lezbijka ni normalno ali na kakršenkoli način izrazi negativno stališče do tega, jo_ga opomnite, da je v tem prostoru to norma in da je to popolnoma normalno – tu lahko naredite navezavo na hetero- in cisnormativnost v vsakodnevem življenju.
- Kako ste se počutile_i, ko so soizvajalke_ci pričele_i z govorjenjem stavkov na glas? (Na tej točki je pomembno, da ponovite izrečene izjave.)
- Ali veste, kaj smo želele_i prikazati s celotno sobo in prvim delom delavnice? (Če udeleženke_ci do sedaj še niso omenile_i plakatov in oznak na stenah, je zdaj pravi trenutek, da tudi to vključite v debato.)

Po zaključku debatnega in ustvarjalnega dela udeleženke_ce prosite, da si ogledajo resnične plakate, ki visijo po njihovem mladinskem centru, šoli, učilnici, in jih skupaj naslovite. Če imate možnost, da udeleženkam_cem omogočite ogled celotne stavbe, jih razporedite v manjše skupine, drugače pa skupaj naslovite plakate in prospekte v prostoru. S skupino naslovite naslednja vprašanja:

1. Kaj upodabljajo plakati/prospekti v prostoru?
2. Kakšne osebe se pojavljajo na plakatih in v prospektih?
3. Komu so namenjeni plakati/prospekti?

Po teh vprašanjih naslovite še prisotnost heteronormativnosti in cisnormativnosti v naših prostorih. Udeleženke_ce vprašajte:

- Ali na plakatih ter v reklamah in prospektih opazimo LGBT osebe, istospolne družine, istospolne pare ...?
- Ali se v šolah učimo o LGBT tematikah, družinah, parih ...?
- Kakšno mnenje mislite, da ima družba o transspolnih osebah, lezbijkah, gejih, biseksualnih osebah ...?
- Kako lahko bolje naslavljamo LGBT tematike v šoli, mladinskem centru, doma, med vrstnicami_ki ...?
- Kakšne vzporednice lahko povlečemo med današnjo delavnico in našo družbo? Ali so bili plakati in materiali pretirani? Ali naša družba na enak način prikazuje heteronormativnost in cisnormativnost?
- Zakaj ne opazimo, da sta heteronormativnost in cisnormativnost tako prisotni v naših prostorih?

ZAKLJUČNI DEL

Na koncu preverite stanje v skupini in udeleženke_ce prosite za mnenje o delavnici, kakšne so se jim zdele obravnavane teme in kaj bodo od delavnice odnesle_i.

NASVETI ZA IZVAJALKE_CE:

Izvajalke_ci delavnice se morate pred začetkom delavnice zelo dobro pripraviti na svojo vlogo. Slediti morate navodilom prostora in prevzeti pravila te izmišljene družbe. Vsakršno pritoževanje udeleženk_cev morate preprosto zatreti, da tako pač je in da so takšna družbena pravila. Pred začetkom si preberite poglavji Varnejši prostor in Slovarček. Pomembno pa je, da izjav, ki jih izrekate med izvajanjem eksperimenta, ne izrekate direktno določeni osebi/določenim osebam. Ustvariti se mora le atmosfera, iz katere je jasno razvidno, kakšne so norme prostora, kakšni ljudje so privilegirani in bolj sprejeti v družbi; govornici ne smejo z očesnim stikom ali imenom direktno nagovarjati posameznic_kov. Tako se lahko izognete navideznemu napadanju ali izločanju oseb. Pomembno je, da med izvajanjem ne razkrijete bistva dejavnosti. Po končani aktivnosti preverite počutje v skupini in naslovite izvajano dejavnost ter razkrijte, kakšen je bil njen namen. V svoji vlogi morate vztrajati, dokler eksperimenta ni konec oziroma do debatnega dela. V naslednjih dveh tabelah so razložena pravila in izjave, ki se pojavljajo pri izvajanju aktivnosti. Pomembno je, da poznate, od kod so vzeta pravila Muzeja iluzij in izjave, da lahko udeleženk_cem razložite njihov namen.

V Tabeli 2 in Tabeli 3, so razlage pravil in izjav. Te razlage so le povzetki daljših teoretičnih okvirjev. Za več informacij preberite poglavji Zakaj ta priročnik ter Heteronormativnost in cisnormativnost.

Tabela 2: Razlaga pravil

<p>Istospolna usmerjenost in biseksualnost sta edini normalni spolni usmerjenosti. Biti gej, lezbijka ali biseksualka_ec je zdravo in normalno.</p>	<p>Družba Zahodnega sveta predvideva, da smo vsi heteroseksualna bitja. Vsak odklon od tega je za nekatere nekaj čudnega, nezdravega in nenormalnega. Kot edino zdravo in normalno spolno usmerjenost dojemajo heteroseksualnost. Živeti po načelu heteronormativnosti nas družba uči že od otroštva: povsod, kjer se pojavlja pojem družine, se govori o mami in očetu, le redko se omenja istospolne družine. Zato že kot otroci ponotranjimo, da družina pomeni, da imaš mamo in očeta.</p> <p>S pravilom, ki ga postavljamo, zavračamo heteronormativnost kot normalno in primarno ter na prvo mesto postavljamo istospolno usmerjenost in biseksualnost. Predstavimo ju kot edini »normalni in zdravi« spolni usmerjenosti, kot družba prikazuje heteroseksualnost.</p>
<p>Transspolne osebe so zdrave, naravne in normalne.</p>	<p>V družbi še vedno velja stigma, da je transspolnost bolezen. V mnogih državah morajo transspolne osebe, ki želijo skozi proces medicinske tranzicije (torej priti do hormonske terapije, operacij in drugih zdravstvenih storitev, ki bi jim olajšale spolno disforijo), dobiti diagnozo transseksualizma. Ponekod je to potrebno tudi, če želijo spremeniti spolni indikator na dokumentih. Veljajo tudi predsodki, da transspolne osebe niso normalne in v skladu z naravo. Posledično so najbolj sprejete le transspolne osebe, ki so videne kot cispolne ter v skladu z družbenimi normativi tega, kako naj bi izgledale ženske ter kako moški. V družbi velja cisnormativnost, kar pomeni, da se predpostavlja, da so vse osebe cispolne in se identificirajo kot moški ali ženske. S trditvijo tako želimo ovreči našete predsodke in normative oziroma izpostaviti, kako se cisnormativnost utrjuje preko biološkega determinizma in prikazovanja določenih teles kot bolj zdravih, naravnih in normalnih.</p>
<p>Prave družine so tiste, ki imajo 2 očeta ali 2 mami.</p>	<p>Ravno obratno nas heteronormativna družba uči, da so družine možne samo z mamo in očetom. Velikokrat so spregledane tudi enostarševske družine. Že kot majhni otroci se naučimo, da družino sestavljajo oče, mama in otroci.</p> <p>S postavljenim pravilom zavračamo (hetero)normativno družino z mamo in očetom in je ne dojemamo kot nekaj naravnega in dobrega. Kot edine prave družine razumemo tiste s staršema istega spola.</p>
<p>Zakonska zveza je skupnost dveh oseb enakega spola. ALI Zakonska zveza je skupnost več oseb različnih in/ali enakih spolov.</p>	<p>V Sloveniji in tudi v mnogih drugih državah imajo vse pravice zakonske zveze le heteroseksualni pari, saj jih družba vidi kot edine možne pare, ki se lahko poročajo, posvojijo otroke, imajo možnost umetne oploditve ter vse ostale pravice, ki pridejo s sklenitvijo zakonske zveze. O pravici do poroke istospolnih parov se pogosto odloča na referendumih in je stvar diskusije, čeprav gre za človekovo pravico, ki bi morala biti dostopna vsem, ne glede na spolno usmerjenost. Prav tako je možno skleniti zakonsko zvezo le z eno osebo, ne pa z več njimi, ker je monogamna zveza edina videna kot legitimna in resna. S to normo tako želimo ozaveščati o različnih tipih zakonskih zvez/partnerstev/skupnosti.</p>
<p>Vse toalete so namenjene za vse osebe vseh spolov.</p>	<p>Javne toalete so binarno ločene po spolu (M in Ž), pri čemer se spregleda vse osebe, ki se definirajo izven binarnega spolnega sistema. Zelo malo je javnih toalet, ki so namenjene osebam vseh spolov. Prav tako so situacije za transspolne in/ali nebinarne osebe in/ali cispolno nenormativne osebe lahko zelo neprijetne, ko morajo izbirati med tem, katero toaleta je varneje uporabiti. Z uporabo nevtralnih toalet rešimo problem delitve prostora po spolu, kar olajša vsakdanje življenje prej omenjenih oseb.</p>
<p>Cispolne in heteroseksualne osebe so uboge, ker so manjšina, in so večinoma nesrečne, zato potrebujejo pomoč, saj se ne zavedajo zmote, v kateri živijo.</p>	<p>Predpostavka, da so ljudje, ki pripadajo manjšinam, ubogi in nesrečni, je zmotna. Velik vpliv na takšno dojetje imajo asimilacijske politike, ki poskušajo vse, kar izstopa iz normativov, asimilirati in prilagoditi. LGBT osebe ne potrebujemo pomilovanja, temveč spoštovanje in enake pravice, kot jih ima heteroseksualna in cispolna populacija.</p>

Tabela 3: Razlaga izjav

Ti strejti so res grozni. Ne smejo imeti otrok.	Pogosto je izpostavljeno, da istospolni pari ne smejo imeti otrok (jih ustvariti s pomočjo nadomestnega materinstva ali umetne oploditve). Odreka se jim tudi pravico do posvojitve, ki jo heteroseksualni pari lahko uveljavljajo. Predpostavka zopet izhaja iz naturalizacije heteroseksualnih parov, ki se povezuje s patriarhatom, nacionalizmom itd.
Jaz sploh ne razumem, kako niso vse osebe transspolne.	Velikokrat s strani cispolnih oseb slišimo, da ne razumejo, kako je nekdo sploh lahko transspolna oseba. Na tej točki je transspolnim osebam pogosto očitano, da si izmišljujejo, da se ne počutijo v skladu s spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu. Ta predpostavka se veže na koncept biološkega determinizma, ki nad vsem daje prioriteto stanju, ki ga označi z »naravnim«.
Če sta starša moški in ženska, bo z otrokom ziher nekaj narobe.	Predpostavka, da bo z otrokom nekaj narobe, če ga bosta vzgajala starša istega spola, je napačna. Vsaka vzgoja staršev gre lahko v napačno ali pravilno smer, ne glede na to, katerega spola sta starša. Oče in mama in/ali dva očeta in/ali dve mami – vse_i lahko prispevajo k otrokovemu zdravemu razvoju; prav tako vse_i lahko zaradi različnih razlogov škodujejo otrokovemu psihofizičnemu zdravju. Biti dober, prijazen in človeški do otrok ni pogojeno s spolno usmerjenostjo in/ali spolno identiteto.
Jaz pa mislim, da je čisto okej, če si strejt. Samo mene naj pustijo pri miru.	»Jaz nimam nič proti gejem, samo mene naj pustijo pri miru,« je stavek, ki ga pogosto slišimo od cispolnih heteroseksualnih oseb. Izražanje stališča sicer nakaže na to, da tolerirajo istospolne/biseksualne osebe vendar toleranca ohranja družbena razmerja moči in ne temelji na spoštovanju in sprejemanju.
Zadnjič sem videl_a, da sta se fant in punca držala za roke. Fuuuuuj!	Izražanje gnusa ali kakršnegakoli neodobravanja ob tem, da se dve osebi držita za roke, je nespoštljivo. Videti katerikoli dve osebi, ki se držita za roke in si na tak način izkazujejo naklonjenost, je lepo in zaželeno, predvsem pa je to odločitev in stvar teh dveh oseb, in ne okolice. Izražanje gnusobe nad tem, da se dve osebi istega spola držita za roke, je jasen izraz homofobije.
Če bi jaz pripeljal punco domov, bi se me starši odpovedali. ALI Če bi jaz pripeljala fanta domov, bi se me starši odpovedali.	Veliko LGBT+ oseb ima res izkušnjo nesprejemanja znotraj družine. Zato smo pravilo obrnile_i tako, da so heteroseksualni ljudje v položaju, ko se lahko bojijo, da jih družina ne bo sprejemala.
Sigurno je z njo nekaj narobe, ker ima fanta.	Velikokrat slišimo, da je z istospolnimi pari nekaj narobe. Iskanje vzrokov, zakaj je nekdo istospolno ali biseksualno usmerjen, je nespoštljivo do te osebe. Spolna usmerjenost vsake_ga posameznice_ka je njena_gova osebna stvar.
Glej, ti so pa drugačni. Čudni.	Vsi ljudje na svetu smo si različni. Vsaka oseba je svoj individuum z različnimi osebnimi okoliščinami. Biti gej, lezbijka, biseksualna ali transspolna oseba je le ena izmed mnogih osebnih okoliščin posameznice_ka. Označevanje nekoga s tem, da je drugačen ali čuden, (po)ustvarja koncept drugosti, ki vse osebe, ki na kakršenkoli način odstopajo od norme, označi kot manjvredne, druge.
Ne razumem, kako se lahko fant sploh zaljubi v punco. To ni možno, znanstveniki so dokazali, da takšna ljubezen sploh ne obstaja.	Vseh stvari na svetu nam ni treba razumeti in to, zakaj se nekdo zaljubi v nekoga drugega, je ena izmed teh stvari. Pomembno je poudariti še stereotip, s katerim se spopadajo biseksualne osebe. Velikokrat se jim očita, da se ne morejo odločiti, do katerega spola čutijo privlačnost ali kateri spol jih bolj privlači. Takšno predpostavlanje je zmotno. Biseksualne osebe niso zmedene in ni se jim treba odločati. So, enostavno, biseksualne. Izjava naslavlja tudi problematičnost utemeljevanja »resnice« z raziskavami, pri čemer ni upoštevana njihova (ne)kredibilnost.
Meni se ti strejti smilijo, ne bi hotel_a biti kot oni.	Izražanje usmiljenja in pomilovanja do neke manjšine le utrjuje razmerja moči in asimilacijske politike.

Heteroseksualne osebe so bolne, potrebujejo zdravljenje.	To je stereotip, ki ga pogosto slišimo v povezavi z istospolno usmerjenimi in biseksualnimi osebami. Vsakdo ima lahko težave v duševnem zdravju, ne glede na spolno usmerjenost in/ali spolno identiteto. Osebe s težavami v duševnem zdravju potrebujejo naše razumevanje in podporo, ne pa zasmehovanja in sramotenja.
Le kaj se je zgodilo heteroseksualnim osebam v otroštvu, da so strejt? To je sigurno posledica groznih travm.	Spolna usmerjenost in/ali spolna identiteta nista posledica travm iz otroštva, kot predvideva pogost predsodek o neheteroseksualno usmerjenih osebah.
Heteroseksualne osebe morajo v zapor. To je kaznivo!	Izreči te besede je nespoštljivo do vseh istospolnih, biseksualnih in/ali transspolnih oseb, ki v določenih državah zares pristanejo v zaporu, saj sta homoseksualnost in/ali transspolnost kriminalizirani. Veliko oseb je zaradi svoje (nenormativne) spolne usmerjenosti in/ali spolne identitete tudi žrtev fizičnega nasilja v vsakdanjem življenju.

- Pri izvajanju celotne delavnice **morate paziti, da se ne oddaljite od ciljev delavnice**, saj se lahko odpre veliko število tematik, ki se ne skladajo nujno z namenom delavnice. Paziti morate tudi na to, da udeleženke_ce stalno opominjate, da gre za prikaz družbenih sistemov in da naj se ne fokusirajo na to, kako so nekateri materiali nesmiselni ali smešni. Ta preusmeritev fokusa je še posebej ključna v debatnem delu, kjer je pomembno poudariti, da je aktivnost prikazala, kako družba določene osebe obravnava drugače zgolj na podlagi njihove spolne identitete ali spolne usmerjenosti.
- Delavnica je namenjena predvsem ozaveščanju cispolne in heteroseksualne populacije, njen cilj pa je povečanje zavedanja o heteronormativnosti in cispolnosti. Velika verjetnost pa je, da bodo **med udeleženkami_ci tudi pripadnice_ki LGBT skupnosti**. Če veste, da bo med udeleženkami_ci LGBT oseba, jo lahko obvestite o namenu delavnice in ji s tem omogočite, da se sama odloči, ali želi pri delavnici sodelovati ali ne. Obstaja tudi možnost, da ne boste vedele_i, da je med udeleženkami_ci LGBT oseba. V tem primeru svetujemo, da socialni eksperiment vseeno izpeljete, po koncu pa nagovorite skupino in jim poveste, da se zavedate, da so morda med udeleženkami_ci LGBT osebe in jim ponudite možnost pogovora po koncu delavnice ali pa jim podajte kontakte LGBT organizacij ter društev, ki se nahajajo v zaključku.
- Po omenjenem nagovoru skupine obstaja možnost, da se bodo posameznice_ki v skupini začele_i zgražati, morda bodo celo naslavljale_i katero_ega od soudeleženek_cev. **Takšno obnašanje in besede morate nujno opaziti in nasloviti pred celotno skupino ter oboje označiti kot neprimerno**. Tu vam bo še posebej prav prišlo poglavje Varnejši prostor, saj pa z naslavljanjem neprimernega obnašanja omogočite varnejši prostor za vse udeleženke_ce. Enako odreagirajte tudi, če se posameznice_ki v skupini razkrijejo kot LGBT osebe in so posledično tarča posmeha ali žaljivk. V obeh primerih je reakcija zelo pomembna in LGBT osebam s tem sporočate, da je vaš mladinski center, šola, učilnica zanje varen prostor, kjer ni prostora za nasilje in diskriminacijo.

Priloge:

Priloga 1: Plakat družine 1

Priloga 2: Plakat družine 2

Priloga 3: Oglas za Janez Fon

Priloga 4: Izjave

Priloga 5: Pravila

Priloga 6: Fotografija para 1

Priloga 7: Fotografija para 2

Priloga 8: Fotografija para 3

Priloga 9: Fotografija družine 1

Priloga 10: Fotografija družine 2

Priloga 11: Raziskava 1

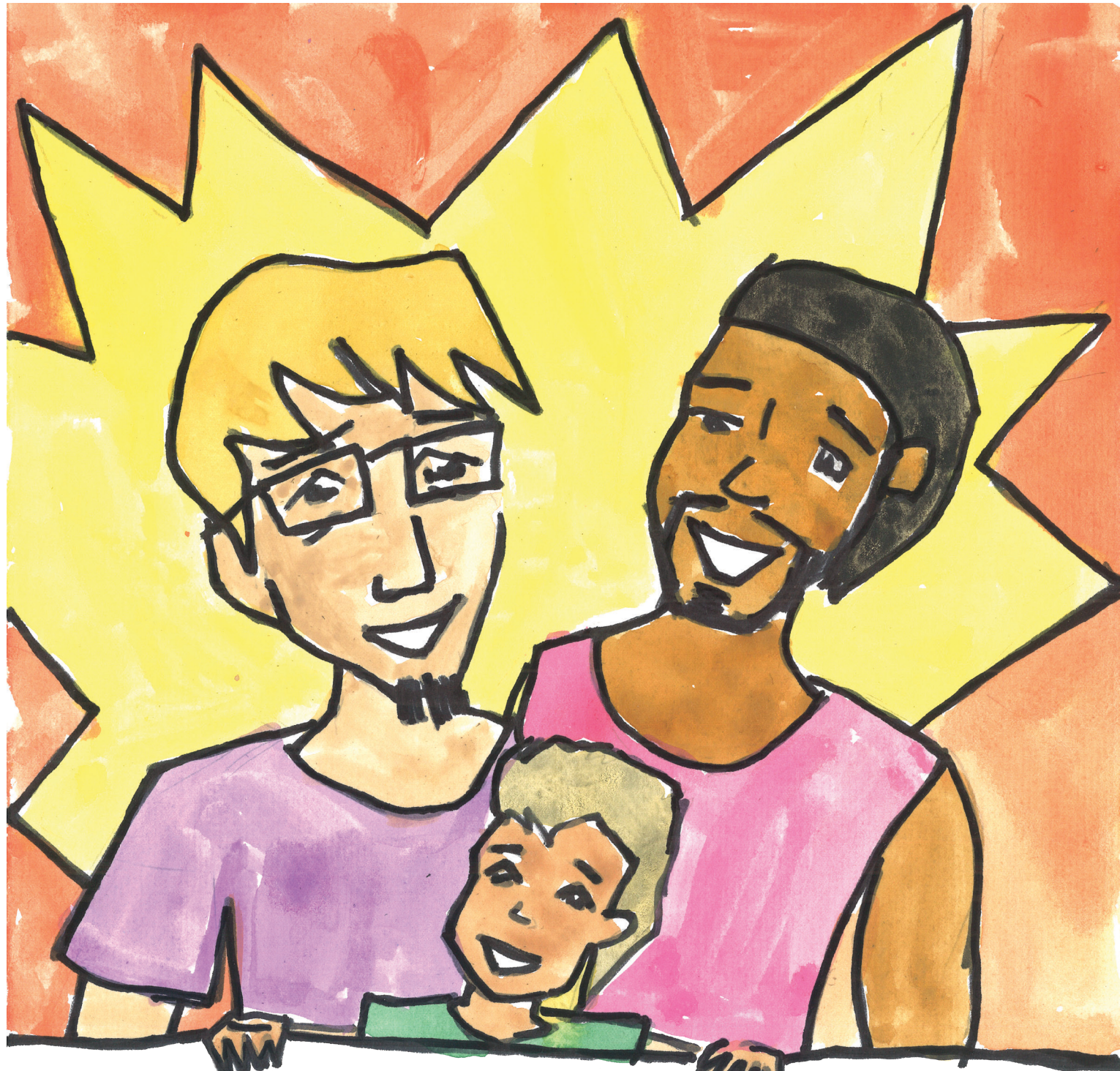
Priloga 12: Raziskava 2

Priloga 13: Oglas iz časopisa 1

Priloga 14: Oglas iz časopisa 2

Priloga 15: Napis za stranišče

Priloga 16: Reklama za trgovino N&N

**20% DRUŽINSKI
POPUST ZA
KOPANJE!**

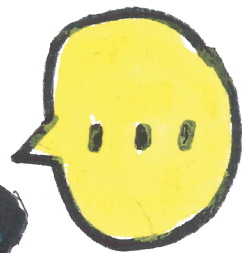
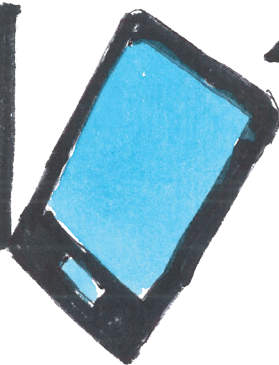

ZAVAROVALNICA
UP

Za prave družine

JANEZ

FON

Telefonska linija, prijazna vsem
heteroseksualnim in/ali
cispolnim osebam.

Imaš težave zaradi svoje heteroseksualnosti?
Si žrtev medvrstniškega nasilja?

Piši nam na janez.fon@hetero.si,
ali nas pokliči na telefonsko
številko: 043-321-760.

Tukaj smo zate!

IZJAVE

- Ti strejti so res grozni. Ne smejo imet otrok.
- Jaz sploh ne razumem kako niso vse osebe transspolne.
- Če sta starša moški in ženska, bo z otrokom ziher nekaj narobe.
- Jaz pa mislim, da je čisto okej, če si strejt. Samo mene naj pustijo pri miru.
- Zadnjič sem videl, da sta se fant in punca držala za roke. Fuuuuj!
- Če bi bil_a jaz strejt, bi se mi starši odpovedali.
- Sigurno je z njo nekaj narobe, ker ima fanta.
- Glej, ti so pa drugačni. Čudni.
- Ne razumem kako se lahko sploh fant zaljubi v punco. To ni možno, znanstveniki so dokazali, da takšna ljubezen sploh ne obstaja.
- Meni se ti strejti zelo smilijo, ne bi hotel_a biti kot oni.
- Heteroseksualne osebe so bolane, potrebujejo zdravljenje.
- Le kaj se je zgodilo heteroseksualim osebam v otroštvu, da so strejt? To je sigurno posledica groznih travm.
- Heteroseksualne osebe morajo v zapor! To je kaznivo!

PRAVILA NORM

- Istospolna usmerjenost in biseksualnost sta edini normalni spolni usmerjenosti. Zgolj biti gej, lezbijka, biseksualka_ec je zdravo in normalno.
- Transspolne osebe so zdrave, naravne in normalne.
- Prave družine so tiste, ki imajo 2 očeta ali 2 mami.
- Zakonska zveza je skupnost dveh oseb enakega spola. ALI Zakonska zveza je skupnost večih oseb različnih in/ali enakih spolov.
- Toalete niso ločene po spolih.
- Cispolne in heteroseksualne osebe potrebujejo pomoč, ker so uboge in se ne zavedajo svoje zmote v kateri živijo.
- Cispolne in heteroseksualne osebe so uboge, ker so manjšina in so večinoma nesrečne.

Lezbijke: istospolno usmerjene cis ali trans ženske.

Geji: istospolno usmerjeni cis ali trans moški.

Biseksualne osebe: osebe, ki čutijo privlačnost do več kot enega spola.

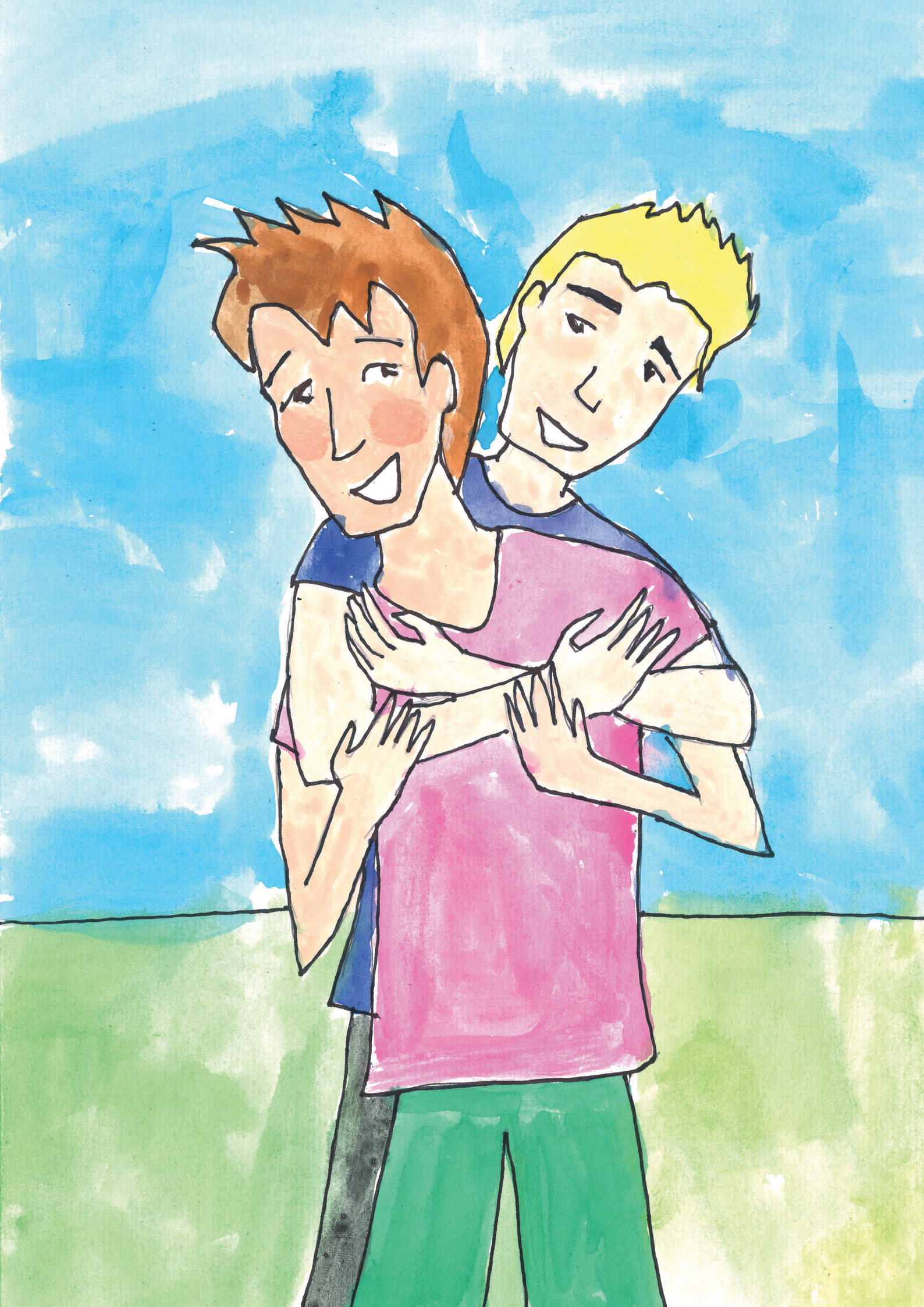
Transspolne osebe: osebe, ki se ne identificirajo s spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu.

Cispolne osebe: osebe, ki se identificirajo s spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu.

Heteroseksualne osebe: (trans ali cis) moški, ki jih privlačijo (trans ali cis) ženske, ter (trans ali cis) ženske, ki jih privlačijo (trans ali cis) moški.

POVZETEK: Britanske raziskovalke_c_i so anketirale_i 756 otrok iz heteroseksualnih družin o nasilju v družini. Kar 87% anketirank_cev je povedalo, da so bile_i žrtve verbalnega nasilja, 76% je bilo žrtev fizičnega nasilja in 58% jih poroča o spolnih zlorabah. Iz navedenih podatkov je razvidno, da družine z mamo in očetom niso normalne družine, saj starši zelo pogosto zlorabljajo svoje otroke, kar je lahko posledica njihovih travm, zaradi svoje heteroseksualne spolne usmerjenosti.

POVZETEK: Raziskava ameriških znanstvenic_kov je pokazala, da imajo otroci iz družin z mamo in očetom bistveno več psiholoških problemov v odraslosti, kar povezujejo s travmatično izkušnjo življenja v heteroseksualni družini. Prav tako so raziskovalke_ci v zgoraj omenjeni raziskavi dokazale_i, da se je kar 31% mladostnic_kov iz družin z mamo in očetom tudi samih razkrilo kot heteroseksualnih.

ŠOKANTNO

Država je v preteklem letu nakazala 80,000 evrov za društvo, ki spodbuja heteroseksualnost, spolno usmerjenost za katero vemo, da ni zdrava in je nenaravna oblika izkazovanja ljubezni. Takšen denar je stran vržen denar, ki ga nevladna organizacija STREJTKO izkorišča za svoje namene, ki ne koristijo družbi in so za ohranitev tradicionalne družine 2 mam ali 2 očetov, ogrožajoče.

ŠKANDALOZNO!

Slavna pevka Joana Brava se je razkrila kot heteroseksualna oseba! Čeprav to ni nobeno presenečenje, si lahko mislimo, da bo to zelo negativno vplivalo na njeno kariero. Njena priljubljenost že vztrajno pada, društvo Strejtko pa jo je, po naših informacijah, že kontaktiralo in prosilo za pomoč pri promociji heteroseksualnosti!

W C

Z A

V S E

S P O L E

AKCIJA

N & N

NOVA UNISEX
OBLAČILA!

NOVA KOLEKCIJA
QUEEX!

Vaš N&N, trgovsko podjetje
za vse spole!

Kaj je spolni izraz

#spolniiizraz #lgbt #oblačila #frizura #ličila #izraz #vedenje

Starostna skupina:

od 10 do 14 let

nad 15 let

Čas:

od 90 do 120 min

Velikost skupine:

do 10 oseb

Zahtevnost vsebine delavnice:

1 2 3 4 **5**

Zahtevnost izvedbe delavnice:

1 2 3 **4** 5

MATERIALI:

- Zgodba in navodila za risanje
- Vprašanja za razpravo
- Priloga 1: Obrisi človeškega telesa
- Priloga 2: Pantomima
- Priloga 3: Slike oseb
- Priloga 4: Vprašanja
- Barvice
- Manjša žoga ali klobčič volne

CILJI:

- Udeleženske_ci spoznajo termin spolni izraz.
- Udeleženske_ci razmišljajo o raznolikosti spolnih izrazov.

PRIPRAVA:

- Pred pričetkom se seznanite z materiali in preberite navodila ter potek aktivnosti.
- Preberite si poglavja Heteronormativnost in cisnormativnost, Varnejši prostor in Slovarček.
- Seznanite se z materiali.
- Kopirajte/natisnite in izrežite potrebne priloge.
 - ↳ Prilogo 1 natisnite na dva večja lista papirja (A3). Če nimate možnosti povečave, lahko obrisi telesa prerišete.
 - ↳ Prilogo 2 razrežite, tako da dobite 10 ločenih papirčkov.

POVZETEK (NAMEN):

Delavnica je namenjena spoznavanju termina spolni izraz s pomočjo zgodbe, risanja in debate na podlagi različno oblečenih oseb.

OPIS POSTOPKA/METODOLOGIJA:

UVODNI DEL

Vsak_a udeleženka_ec potrebuje svoj prostor (če je le mogoče, naj sedijo za mizo). Priporočljivo je, da drug drugemu ne gledajo v papir. Mednje razdelite kopije Priloge 1. Vsak_a dobi po en izvod. Pričnite jim pripovedovati zgodbo. Govorite počasi in vmes delajte premore, da lahko udeležence_ci v miru razmišljajo.

Zgodba:

Zamisli si izmišljeno osebo. Ta oseba bo tvoj_a prijatelj_ica. Razmisli, kako izgleda. Ti je morda podobna_en? Ali se oblači podobno kot ti? Dobro razmisli o tem. Kakšna_en je? Kakšno frizuro ima? Ima morda pobarvane lase? So ravni, skodrani, speti v čop, spuščeni? Zamisli si nekaj, kar ti je všeč.

Poglej obris telesa, ki ga imaš na papirju. To je obris telesa tvoje_ga prijateljice_a. Pozorno poslušaj moja navodila, saj boš sedaj narisal_a svojo_ega prijateljico_a. Lepo počasi.

(Pri naslednjih navodilih bodite pozorne_i na to, da udeležence_ce spremljate pri risanju. Pustiti jim morate dovolj časa.)

- Začeli bomo pri nogah. Ali ima oseba dlake na nogah? Če jih ima, jih nariši. Če jih nima, ne nariši ničesar.
- Kakšne čevlje ima obute? Nariši jih. Ima morda tudi nogavice?
- Kaj ima tvoj_a prijatelj_ica oblečeno? Morda obleko, krilo ali hlače? Odloči se. Ima majico s kratkimi rokavi ali morda pullover, jopico? Dobro razmisli in nariši.
- Kakšno ima frizuro? Ima dolge lase ali kratke? Ali morda nekaj vmes? Je morda brez las? Kakšne barve lase ima?
- Ali nosi očala? Je morda naličen_a?
- Ima morda brke in brado?
- Ima oseba morda nalakirane nohte?
- Ali ima na sebi kakšen modni dodatek? Npr. uro, torbico, zapestnice, uhane ...?
- Dobro pogledj, ali tvoji osebi manjka še kaj, kar si želiš, da bi imela.
- Razmisli, kako je tvoji_emu prijateljici_u ime. Pomembno je, da si izmisliš čisto svoje ime. To pomeni, da tako ni ime nobeni osebi, ki jo poznaš.

S tem, ko od udeleženk_cev zahtevate, da si izmislijo svoje unikatno ime, preprečujete, da bi prišlo do žaljenja nekoga, ki ga oseba morda pozna.

Udeleženkam_cem pustite nekaj časa, da si ogledajo svoj končni izdelek. Prosite jih, naj svoj izdelek prepognejo tako, da ga drugi ne morejo videti. Nato jih povabite, da se po metodologiji štetja razdelijo v dve skupini (skupino A in skupino B). Metodologija štetja je preprost način za razdelitev oseb; izvedete jo tako, da se udeležence_ci delavnice postavijo v vrsto in prva_i reče 1, naslednja_i reče 2, tretja_i reče spet 1, četrta_i 2 itn. Ko so vse_i preštete_i, povabite osebe s številko 1 v skupino A in osebe s številko 2 v skupino B. Vsaka skupina dobi risalni list, na katerega ste predhodno narisale_i ali natisnile_i obris telesa. Udeleženkam_cem povejte, da bodo sedaj skupaj, kot skupina, narisale_i osebo. Vsak_a bo dodal_a svoj del na skupno risbo. Npr. nekdo bo narisal enako frizuro na skupinsko risbo, kot jo je narisal na svojo itd. Prosite jih, da določijo vrstni red risanja (kdo bo risal prvi, kdo drugi itd.), vendar naj se ne dogovarjajo, kdo bo risal kateri del, saj jim to poveste sproti. Ko imajo določen vrstni red, jih prosite, naj oseba, ki riše prva, dvigne roko. Med podajanjem navodil jim dajte dovolj časa za risanje.

Podajte jim navodila:

- Prva oseba naj nariše frizuro.
- Druga oseba naj nariše čevlje.
- Tretja oseba naj nariše dlake na nogah, če jih ima.
- Četrta oseba naj nariše oblačila (obleko, krilo, hlače, majico ...).
- Peta oseba naj nariše modne dodatke, brado in/ali brke, če jih ima, nalakirane nohte, ličila itd.
- Prva oseba iz skupine A naj pove ime svoje_ga prijateljice_a. To ime bo dobila oseba na risbi skupine B. Prva oseba skupine B pove ime svoje_ga prijateljice_a – dobi ga oseba na risbi skupine A.

Obe skupini si ogledata nastala izdelka. Vprašanja, ki jih postavljate na tej točki, so naslednja:

- Kakšni so vaši prvi vtisi o nastalih risbah?
- Kaj vam je še posebej všeč?

Razložite jim, da imamo ljudje različen spolni izraz. Oglejte si risbi in razložite, da se spolni izraz kaže z oblačili, ličili, frizuro, (ne)britjem poraščenih delov telesa, različnim nakitom. Besede sproti zapisujte na obe risbi, udeleženke_ci pa naj si to zapišejo na svoje risbe.

Spolnega izraza ne predstavlja samo naš stil oblačenja, temveč tudi naše geste, mimika, telesna drža ter naše vedenje (kako se obnašamo v družbi). Tudi te besede (geste, mimika, telesna drža, obnašanje ali vedenje) zapišite na risbe. Zelo pomembno je poudariti, da se lahko spolni izraz ujema z našo spolno identiteto in normami, ki jih družba pripisuje ženskam in moškim. To pomeni, da se lahko punca zares oblači tako, kot je družbeno sprejemljivo za punce, ni pa nujno. Tudi punce se lahko oblačilo tako, kot je družbeno sprejemljivo za fante, in to je popolnoma okej. Obratno velja, da se lahko tudi fantje izražajo z oblačili, ličili in frizurami, kot si želijo. Pomembno je, da imate do tega pozitivno stališče, saj ga boste lahko le tako predale_i tudi udeleženkam_cem. Oblačila, ličila in ostali modni dodatki nimajo spola!

Izpostaviti je treba tudi, da na podlagi spolnega izraza nikoli ne sklepamo o naslednjih osebnih okoliščinah nekoga: o spolni usmerjenosti, spolni identiteti in zaimkih, ki jih oseba uporablja.

OGREVALNA AKTIVNOST

Nadaljujte z naslednjo aktivnostjo:

Vsak_a udeleženec_ka naj vzame en papirček, ki ga ne sme pokazati drugim (Priloga 2).

Sledi navodilo: »Sprehodite se po prostoru in z različnimi gibi uprizorite to, kar imate napisano na listku. Ne spuščajte nobenih glasov. Opazujte ostale in poskusite najti svoj par, kajti vsak_a izmed vas ima v prostoru nekoga, ki je dobil listek z enako besedo. Ko se najdete, se umaknite ob steno.« Počakajte, da udeleženke_ci izvedejo nalogo. Ko končajo, vsak par s pantomimo predstavi svojo besedo, ostali pa ugibajo, kaj imajo napisano na listkih.

OSREDNJI DEL

Po končani ogrevalni aktivnosti udeleženke_ce povabite, da skupaj s svojim parom sedejo v krog. Na sredino kroga položite slike oseb (Priloga 3). Pustite jim približno 2 minuti časa, da si slike podrobno ogledajo. Nato vzemite vse slike, jih premešate in naključno razdelite med pare. Vsak par dobi eno sliko. Naročite jim, naj si vsak par najde svoje mesto v prostoru, kjer bodo lahko v miru razmislili o vprašanjih (Priloga 4). Ponudite jim pisala, da si lahko po želji zabeležijo svoje razmišljanje. Po približno 10–15 minutah udeleženke_ce povabite nazaj v krog. Sledi predstavitev posameznih slik, ob katerih vsak par pove svoje odgovore. Pomembno je, da jim date vedeti, da njihovi odgovori niso napačni ali pravilni. So le njihova razmišljanja, ki so jih ustvarile_i na podlagi predhodnih stereotipov o tem, kaj naj bi bilo moško in kaj žensko.

Vprašanja za razpravo:

- Kakšna je naša predstava o stereotipni feminilni osebi in stereotipni maskulini osebi?
- Kaj je v družbi določeno kot moško in žensko vedenje? Ali vse_i sledimo tem normam?
- Ali mora biti feminilna oseba nujno ženska? Ali mora biti stereotipna maskulina oseba nujno moški?
- Predstavljajte si, da sta to vajini_a prijateljici_a (pokažite na risbi, ki so ju na začetku delavnice narisali v skupini). Kaj bi naredili, če bi se nekdo grdo obnašal do njiju in ju ozmerjal na podlagi spolnega izraza? Kaj bi si ve_i želele_i, da bi storil_a vaš_a prijatelj_ica, če bi se nekdo drug norčeval iz vas?

Predstave o tem, kako mora izgledati oseba feminilnega videza in kako oseba maskulinega videza, nam narekujejo družbene norme, ki jih ponotranjimo že kot otroci. Pomembno je, da se tega zavedamo in da na podlagi zunanjega izgleda in vedenja ne predvidevamo o spolni identiteti in/ali spolni usmerjenosti osebe. Vsakdo ima pravico do tega, da se navzven izraža z oblačili, mimiko, (ne)britjem poraščenih delov telesa, frizuro, ličili ipd., kot si sama želi in kot mu_ji je udobno. Vse_i ostale_i pa imamo odgovornost, da spoštujemo različne spolne izraze vseh oseb.

Besede in fraze v vprašanjih in napotkih za vodenje diskusije v skupini lahko spremenite v skladu z razumevanjem in poznavanjem skupine. Pomembno je le, da se držite smeri in tematike, ki ju zajema vprašanje ali vodilo.

ZAKLJUČNI DEL

Z udeleženkami_ci sedite v krog (lahko tudi stojite). Vzemite manjšo žogo ali klobčič volne in jim naročite, da naj vsak_a pri sebi razmisli, kaj se je danes novega naučil_a. Začnete lahko tudi ve_i same_i in nato žogo/volno podate nekomu naprej. Na vrsto morajo priti vsi_e. Nato je delavnica zaključena.

NASVETI ZA IZVAJALKE_CE:

Ker gre za zelo zahtevno delavnico, je nujno, da tematiko spolnega izraza dobro poznate. Velikokrat se lahko pri tej temi pojavi sovražni govor, na katerega se morate obvezno odzvati na primeren način. Kadar delate s skupino, ki je mlajša od 15 let, bodite pri prvi aktivnosti še posebej pozorni, da boste čim bolj nazorno in konkretno predstavile_i termin spolni izraz. Podajajte različne primere iz vsakdanjega življenja, vendar pri podajanju primerov nikoli ne uporabljajte njihovih sošolk_cev in/ali prijateljic_ev, saj lahko s tem povzročite nelagodje in sprožite zasmehovanje. Raje izhajajte iz sebe. Avtentičnost boste sicer dosegle_i z iskrenim podajanjem lastnih izkušenj.

Delavnico Kaj je spolni izraz je priporočljivo izvesti, preden izvajate delavnico Moj spolni izraz, saj je za izvedbo slednje potrebno dobro poznavanje tematike spolnega izraza. Hkrati se na prvi delavnici posameznice_ki med seboj povežejo, kar omogoča varnejše izražanje občutkov o lastnem spolnem izrazu v drugi delavnici.

Priloge:

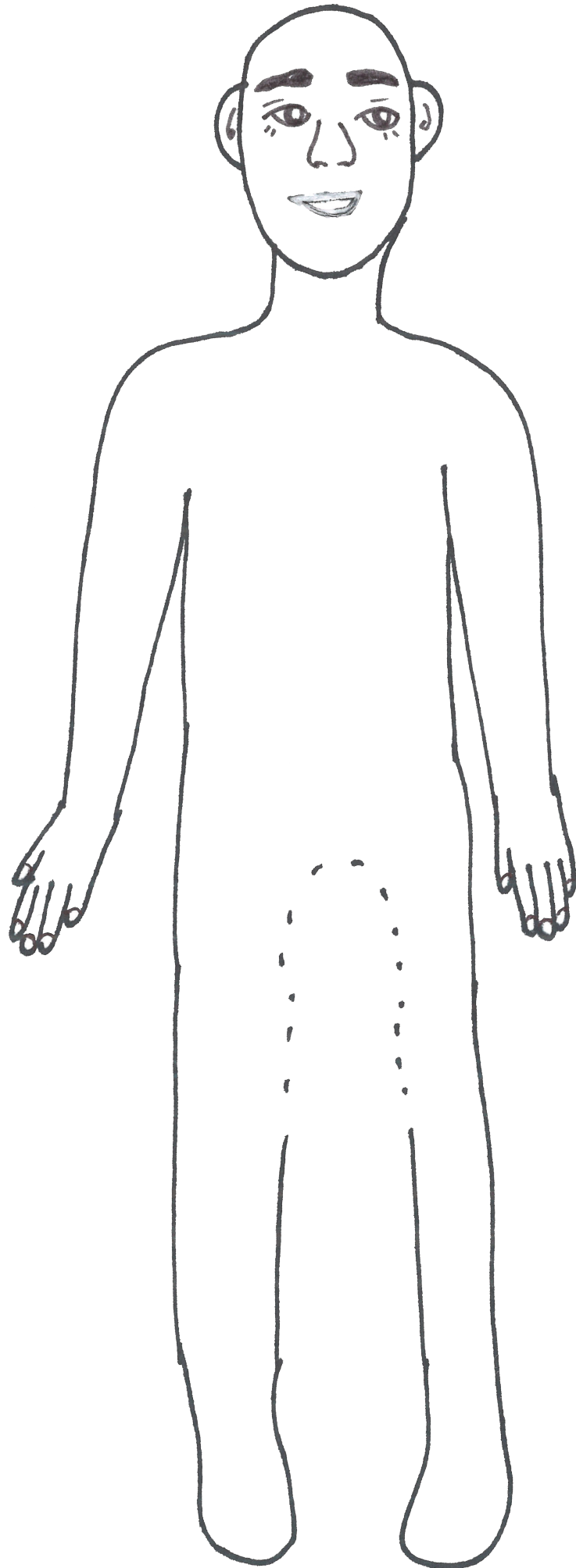
Priloga 1: Obris človeškega telesa

Priloga 2: Pantomima

Priloga 3: Slike oseb

Priloga 4: Vprašanja

Pantomima

Izrežite besede in jih zložite tako, da se besede ne vidi.

HLAČE	HLAČE
BRITJE NOG	BRITJE NOG
KRILO	KRILO
FRIZURA	FRIZURA
LIČILA	LIČILA

Vprašanja

1. Pogovorita se o prvih vtisih, ki jih imata, ko pogledata osebo na sliki. Na kratko zapišita kakšno misel, besedo.

2. Osebi dajta vzdevek: _____.

- Zakaj sta izbrali_a točno ta vzdevek?

3. Kakšno je vajino mnenje o oblačilih, frizuri, drži in stilu, ki ga ima oseba na sliki?

Moj spolni izraz

#spolniizraz #lgbt #mojspolniizraz

Starostna skupina:

od 10 do 14 let

nad 15 let

Čas:

od 90 do 120 min

Velikost skupine:

do 10 oseb

Zahtevnost vsebine delavnice:

1 2 3 4 5

Zahtevnost izvedbe delavnice:

1 2 3 4 5

MATERIALI:

- Različni predmeti, ki jih lahko nabere doma, v službi. Pomembno je, da so čim bolj raznoliki. Za 10 udeleženk_cev je priporočljivo, da ponudite vsaj 20–25 predmetov. Primeri predmetov: sončna očala, igralna kocka, plišasta igrača, zvezek, lončnica, kuli, peresnica, kapa, slušalke, kozarec, svečka,

ključi, šampon, računalniška miška, balzam za ustnice, barvica, škatlica ... Pri izbiri predmetov se prepustite svoji domišljiji.

- Flomastri, barvice, plastelin ... (Priporočljivo je, da ponudite čim več različnih materialov.)
- Prazni beli listi papirja (vsaj 10).

CILJI:

- Udeleženke_ci razmišljajo o svojem spolnem izrazu.
- Udeleženke_ci krepijo samozavedanje o svojem spolnem izrazu.
- Udeleženke_ci se opolnomočijo preko odpiranja prostora za razmišljanje o lastnem spolnem izrazu.

PRIPRAVA:

- Preden s skupino izvajate to delavnico, je priporočljivo, da izvedete delavnico Kaj je spolni izraz. Pomembno je namreč, da udeleženke_ci poznajo termin spolni izraz.
- Preberite si poglavja Heteronormativnost in cisnormativnost, Varnejši prostor in Slovarček.
- Zaželeno, da med delavnico tudi ve_i sodelujete v debati in delite svoje izkušnje. Zato je pomembno, da že pred izvedbo delavnice razmišljate o svojem spolnem izrazu.
- Pripravite ustrezne materiale.

POVZETEK (NAMEN):

Udeleženke_ci razmišljajo o svojem spolnem izrazu in ga povezujejo z normativi v družbi. Raziskujejo svoje občutke in želje glede spolnega izraza. Subjektivno ocenjujejo zadovoljstvo s svojim spolnim izrazom in koliko ga prilagajajo družbenim normam.

OPIS POSTOPKA/METODOLOGIJA:

UVODNI DEL

Z udeleženkami_ci sedite v krog. Če ste s to skupino predhodno izvajale_i delavnico Kaj je spolni izraz, udeleženke_ce povabite, da s skupnimi močmi ponovite, kaj vse pomeni spolni izraz.

Če delavnice Kaj je spolni izraz s to skupino niste izvajale_i, z udeleženkami_ci zberite ideje o tem, kaj menijo, da termin pomeni. Skozi pogovor jim pomagajte razumeti definicijo in njen pomen. Za zagotavljanje varnejšega prostora je pomembno, da si kot skupina postavite naslednja pravila:

- Pravilo spoštovanja zasebnosti/anonimnosti: Kar se pogovarjamo znotraj skupine, ostane med udeleženkami_ci te skupine. To pomeni, da izkušenj drugih ne govorimo ostalim prijateljicam_em, sošolkam_cem itd. Drugim lahko povemo le lastno izkušnjo.
- Med seboj se aktivno poslušamo in komuniciramo na spoštljiv način. Lahko izražamo svoje mnenje, vendar ne smemo biti do nikogar sovražni in žaljivi. Predvsem izhajamo iz lastnih izkušenj in govorimo o sebi.
- »Jaz« stavki: Pri izražanju mnenja govorimo samo o svojem mnenju in povedanega ne predstavljamo kot univerzalno pravilo družbe.
- Deljenje izkušenj je prostovoljno. To pomeni, da za nikogar ni obvezno, da pri delavnici sodeluje na ta način, če je to zanj_o nelagodno.

Udeleženke_ce vprašajte, ali želijo še one_i dodati kakšno pravilo. Ko zaključite, nadaljujte z osrednjim delom delavnice.

Dobro je, da pravila zapišete na list papirja in ga nalepite na steno ali pustite v prostoru med delavnico.

OSREDNJI DEL

Vse nabrane predmete postavite na sredino kroga in udeleženkam_cem pustite 1 minuto, da si jih ogledajo. Nato jim naročite, da naj si vsak_a izmed njih izbere en predmet in ga vzame v roke. Enako storite tudi ve_i, saj je pomembno, da pri tej aktivnosti sodelujete z udeleženkami_ci. **Prositi jih, da razmislijo o predmetu, ki ga imajo v rokah. V mislih naj opišejo vizualni izgled predmeta in razmišljajo, zakaj so ga izbrale_i.** Pustite jim približno 5 minut časa. Nato sledi predstavitev razmišljanja. Udeleženke_ci naj svoj predmet predstavijo skupini. Povejte, da lahko začne kdorkoli. Če nihče ne želi začeti, začnite ve_i. S tem boste prebile_i led in opogumile_i udeleženke_ce. Delite svoje misli in nato počakajte, da jih podelijo še ostale_i. Zelo pomembno pri tem delu delavnice je, da udeleženk_cev ne silite k deljenju misli na glas. Če vidite, da tišina že dolgo traja, vprašajte tiste, ki še niso bile_i na vrsti, ali želijo misli podeliti ali ne. Če ne želijo, jim morate obvezno povedati, da ni s tem nič narobe in da veliko pomeni že to, da so tukaj na delavnici, kjer že s tem, ko razmišljajo o sebi in poslušajo druge, delajo veliko za svojo osebno rast.

Delavnico nadaljujte z naslednjim vprašanjem:

- **»Kako vas vaš predmet spominja na vaš spolni izraz? Razmislite o svojem spolnem izrazu. Kakšen je, kako ga ve_i vidite, ali ste z njim zadovoljne_i. Bodite kreativne_i.«** Če je udeleženkam_cem navodilo težko razumljivo, jim ponudite primer.

Za lažjo predstavo, kako predmet povezati s spolnim izrazom, navajamo primer:

- Predmet: kaktus. Kaktusove bodice me spominjajo na dlake na mojih nogah. Dlake na nogah so zame zelo pomembne, saj zame predstavljajo maskulinitet. Moj spolni izraz je maskulin, kar si želim izražati tudi navzven.

Udeleženkam_cem pustimo dovolj časa, da razmislijo o povezavi med predmetom in svojim spolnim izrazom. Na tej točki je smiselno, da se razvije debata. Zato so vam lahko v pomoč naslednja vprašanja:

- Ali ste s svojim spolnim izrazom zadovoljne_i?
- Bi si kdaj želele_i obleči feminilna/maskulina oblačila, pa vas je strah, da to v družbi ne bo sprejeto? (Enako lahko vprašate glede ličil, frizure itd.)
- Ste imele_i v javnosti kdaj težave zaradi svojega spolnega izraza?
- Pomembno je, da date udeleženkam_cem prostor, da povedo svoje izkušnje, frustracije. Njihovo deljenje sprejemajte z razumevanjem in spoštovanjem.
- Kako močno na vas vplivajo družbene norme, ko si v trgovinah izbirate oblačila?

Besede in fraze v vprašanjih in iztočnicah za vodenje diskusije v skupini lahko spremenite v skladu z razumevanjem in poznavanjem skupine. Pomembno je le, da se držite smeri in tematike, ki ju zajema vprašanje ali iztočnica.

ZAKLJUČNI DEL

Vsak_a udeleženec_ka dobi bel list papirja. Ponudite jim flomastre, barvice, kolaž papir, lepilo, škarje, plastelin. Dobro je, da imate na izbiro čim več materialov, nič pa ni narobe, če kateri manjka ali če katerega dodate. Udeleženkam_cem naročite, naj narišejo/izdelajo sebe, kot se sami vidijo ali si želijo izgledati in so si všeč. Pustite jim preostanek časa. Delo naj opravljajo v tišini, ponudite jim lahko glasbo.

Poudarek: Izdelke udeleženke_ci izdelujejo zase, zato jih ne komentirajte, ne pozivajte k predstavitvi ali jih kako drugače izpostavlajte. Če oseba sama želi predstaviti svoj izdelek ji_mu seveda ponudite prostor; pomembno je, da izdelkov ne vrednotite.

NASVETI ZA IZVAJALKE_CE:

Vprašanja prilagajajte glede na starost skupine. Pri mladostnicah_kih, mlajših od 15 let, bodite še posebej pozorne_i na to, da vprašanja konkretizirate z vsakdanjimi primeri. Delavnica je lahko namenjena vsem mladim, še posebej pa je primerna za transspolne in/ali nebinarne ali cispolno nenormativne posameznice_ke. Pomembno je vedeti, da je za to populacijo lahko ta tematika izredno občutljiva in naporna. Podporo jim ponudite tudi po končani delavnici.

ZAKLJUČKI

Skozi priročnik smo prikazale_i veliko LGBT+ tematik in ponudile_i raznolika orodja za poglobljanje ter usvajanje znanja, tako za mladinske delavke_ce in učiteljice_je kot tudi za mlade udeležence_ce delavnic. Podale_i smo različne tematske sklope, ki vam bodo omogočili lažjo izvedbo delavnic ter vam pomagali pri razlagah različnih terminov, ki se pri izvedbi pojavljajo. Poglavlja v priročniku ponujajo raznolik vir informacij, zavedamo pa se, da si boste o določenih temah želele_i izvedeti še več ter da vsebina priročnika vsega znanja ne vsebuje in ga tudi ne more vsebovati. Za konec smo zato pripravile_i seznam slovenske in angleške literature ter virov, ki so relevantni za predstavljene vsebine in vam bodo v pomoč pri poglobljanju znanja.

Dodatna literatura v slovenskem jeziku:

- Koletnik, A., Grm, A. Gramc, M. 2016. *Vsi spoli so resnični*. Dostopno na: <http://transakcija.si/wp-content/uploads/2016/05/Vsi-spoli-so-resnicni.pdf> in na: https://legebitra.si/wp-content/uploads/2016/05/brosura_trans_04-TISK.pdf
- Plahutnik Baloh, B. 2015. *Kako razumeti svojega otroka : brošura za starše lezbijk in gejev*. Dostopno na: https://legebitra.si/wp-content/uploads/2016/01/brosura_03_spread.pdf
- Kopinič, A. 2018. *Smernice za vzpostavljanje pozitivnega delovnega okolja za transpolne osebe*. Dostopno na: https://legebitra.si/wp-content/uploads/2019/01/Obla%C4%8Dnik_ca_pdf2.pdf
- Koletnik, A., Grm, A., Gračanin, E. 2016. *Pravno priznanje spola v Sloveniji: Smernice za uresničevanje spoštovanja človekovih pravic transpolnih in cispolno nenormativnih oseb*. Dostopno na: <https://legebitra.si/wp-content/uploads/2016/05/Pravno-priznanje-spola-v-Sloveniji-FIN.pdf>
- Magič, J. 2012. *Homofobija na naši šoli: Poročilo o izkušnjah srednješolskih učiteljev in učiteljic s homofobijo v šolskem prostoru v Sloveniji*. Dostopno na: https://legebitra.si/wp-content/uploads/2016/11/Homofobija-na-na%C5%A1i-%C5%A1oli_slo_final.pdf
- Koletnik, A. Grm, E. A. 2017. *Priročnik za medijsko poročanje o transpolnosti*. Dostopno na: <http://transakcija.si/medijski-prirocnik/>

Dodatna literatura v angleškem jeziku:

- Manousaki, A. 2016. *Active Rainbow Booklet: From Personal Roots to Local Actions*. Dostopno na: https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-1482/Active%20Rainbow%20Booklet-From%20Personal%20Roots%20to%20Local%20Actions_2016.pdf
- Soares de Almeida, A., Alvarez, T., Borisova, M., Csikors, T., Mitt Holm, C., Krisova, D., idr. 2018. *Equality in the classroom: Equality bodies and gender equality in education*. Dostopno na: http://www.equineteurope.org/IMG/pdf/equality_in_the_classroom_-_web.pdf
- Dankmeijer, P. 2017. *How LGBTIQ activists can develop a high impact education strategy*. Dostopno na: https://www.gale.info/doc/gale-products/GALE_COMMITTEE_GUIDE.pdf
- Dankmeijer, P. 2012. *Advocate for Sexual Diversity Education*. Dostopno na: <https://www.rainbowwelcome.org/uploads/pdfs/Advocate%20for%20Sexual%20Diversity%20Education.pdf>
- Irwin-Gorwan, S. 2016. *Being LGBT in school*. Dostopno na: <https://www.education.ie/en/Publications/Education-Reports/Being-LGBT-in-School.pdf>
- Hunt, R., Hague, S. 2017. *Creating an LGBT - inclusive curriculum*. Dostopno na: https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/inclusive_curriculum_guide.pdf
- Perger, N. 2018. *LGBTQ+ Youth and Experiences with Violence in Education*. Dostopno na: <https://revije.ff.uni-lj.si/arshumanitas/article/download/8001/8273/>
- IGLYO, OII Europe, EEA. 2018. *Supporting your intersex child*. Dostopno na: <http://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2018/10/Supporting-Your-Intersex-Child.pdf>
- Ruben, A. 2018. *LGBTQI Inclusive Education Report*. Dostopno na: https://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2018/05/Education_Report_April_2018-4.pdf

- IGLYO. 2015. *Teacher's guide to inclusive education*. Dostopno na: <https://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2015/09/Teachers-Guide.pdf>
- IGLYO, Obessu. 2015. *Guidelines for inclusive education: Sexual orientation, Gender identity and Gender expression*. Dostopno na: <https://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2015/09/2014-Inclusive-Education-Guidelines.pdf>
- IGLYO. 2014. *Intersectionality toolkit*. Dostopno na: <https://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2015/09/Inter-Toolkit.pdf>

Dodajamo še seznam organizacij, ki v Sloveniji delujejo na področju LGBT+, njihove kontakte in socialna omrežja:

IME	SPLETNA STRAN	E-MAIL	TELEFON	SOCIALNA OMREŽJA
Društvo Legebitra	www.legebitra.si	info@legebitra.si	T: 01 430 51 44	FB: www.facebook.com/Legebitra INSTAGRAM: @diclegebitra
Društvo Parada ponosa	www.ljubljana.pride.org	info@ljubljanapride.org	/	FB: www.facebook.com/LjubljanaPride INSTAGRAM: @ljubljanapride
Društvo DIH	www.dih.si	info@dih.si	T: 01 590 264 27	FB: www.facebook.com/drustvodih INSTAGRAM: @drustvodih
Zavod TransAkcija	www.transakcija.si	info@transakcija.si	/	FB: www.facebook.com/transakcija INSTAGRAM: @transakcija
Društvo Kwartir	www.drustvokvartir.wordpress.com	drustvokvartir@gmail.com	/	FB: www.facebook.com/drustvokvartir INSTAGRAM: @drustvokvartir
Društvo ŠKUC, Sekcija LL	www.skuc.org	sekcijaskuc@mail.ljudmila.org	T: 01 432 73 06	FB: www.facebook.com/Sekcija-SKUC-LL-898596363539749/ INSTAGRAM: @skuc_drustvo

Društvo ŠKUC, Sekcija Magnus	www.skuc.org	magnus@skuc.org	/	FB: www.facebook.com/skuc.magnus INSTAGRAM: @skuc_drustvo
Društvo ŠKUC, Kulturni center Q; Klub Monokel, Klub Tiffany	www.skuc.org	skuc@skuc.org	/	FB: www.facebook.com/klubtiffany www.facebook.com/klubmonokel INSTAGRAM: @klubtiffany @klubmonokel

Glede vprašanj, vezanih na priročnik Mavrica v žepu, lahko kontaktirate Društvo informacijski center Legebitra preko zgoraj naštetih kontaktov.

Hvala, da se za naslavljanje LGBT+ tematik izbrale_i naš priročnik. Upamo, da vam je bil v pomoč in da vas je navdahnil za nadaljnje delo na tem področju.

